

ԱՐՔԻՏՐԱԺ

ԷՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ

ԻՐԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ԿԱՐԳԸ

2023

AMCA

Արքիտրաժի
և հաշտարարության
հայաստանյան կենտրոն

www.amca.am

ԱՐԲԻՏՐԱԺ

ԷՈՒԹՅՈՒՆԸ ԵՎ
ԻՐԱԿԱՆԱՑՄԱՆ ԿԱՐԳԸ

(ՁԵՌՆԱՐԿ)

Ձեռնարկի անվանումը՝

«Արբիտրաժ. Էությունը և իրականացման կարգը»

Հրատարակող

«Արբիտրաժի և հաշտարարության հայաստանյան կենտրոն» հիմնադրամ

պաշտոնական կայք՝ <https://amca.am/>

ֆեյսբուքյան էջ՝ <https://www.facebook.com/AMCAArmenia>

Տառատեսակներ

GHEA Grapalat

Հրատարակման տարեթիվ

2023 թվական

Ձեռնարկը թվային տարբերակով ընթերցելու համար կարող եք սկանավորել արագ արձագանքման (QR) կոդը:

Բոլոր հեղինակային իրավունքները պաշտպանված են:

© «Արբիտրաժի և հաշտարարության հայաստանյան կենտրոն» հիմնադրամ, 2023

ԲՈՎԱՆԴԱԿՈՒԹՅՈՒՆ

ՆԱԽԱԲԱՆ.....	5
ՁԵՌՆԱՐԿՈՒՄ ՕԳՏԱԳՈՐԾՎՈՂ ԵԶՐՈՒՅԹՆԵՐԸ	7
ԲԱԺԻՆ 1. ԻՆՉ Է ԱՐԲԻՏՐԱԺԸ ԵՎ ՈՐՈՂՔ ԵՆ ԱՐԲԻՏՐԱԺԻ ԱՌՎԿԵԼՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ	9
1.1. Ի՞նչ է արբիտրաժը և ինչու՞ է այն նախընտրելի վեճերի լուծման այլ եղանակներից.....	9
1.2. Արբիտրաժի և հաշտարարության հայաստանյան կենտրոնի՝ որպես ինստիտուցիոնալ արբիտրաժի առավելություններն ու տարբերությունները Ad hoc արբիտրաժից.....	13
1.3. Արբիտրաժի և հաշտարարության հայաստանյան կենտրոնի հիմնադիրները, կառուցվածքը և արբիտրները.....	19
1.4. Արբիտրաժի և հաշտարարության հայաստանյան կենտրոնի առաքելությունը, նպատակները, գործունեության ուղղություններն ու բացառիկությունը.....	25
ԲԱԺԻՆ 2. ԱԶԳԱՅԻՆ և ՄԻԶԱԶԳԱՅԻՆ ՓԱՍՏԱԹՂԹԵՐ	31
2.1. Ներպետական օրենսդրություն	31
2.2. Միջազգային պայմանագրեր.....	34
2.3. Նախադեպեր	38
ԲԱԺԻՆ 3. ԱՐԲԻՏՐԱԺԻ ԵՎ ՀԱՇՏԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆՅԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆԻ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆԸ.....	51
3.1. Արբիտրաժային վարույթի տեսակները և դրանց տարբերությունը.....	51
3.2. Ի՞նչ վեճերով և ովքե՞ր կարող են դիմել Կենտրոնին՝ որպես ինստիտուցիոնալ արբիտրաժի	53
3.3. Ի՞նչ է արբիտրաժային համաձայնությունը և ինչպե՞ս է այն կնքվում.....	55
3.4. Ինչպե՞ս դիմել արբիտրաժին	59
3.5. Ո՞վ կարող է լինել արբիտր. նրա անկախության և անկողմնակալության հիմնահարցերը, արբիտրի բացարկը.....	61
3.6. Արբիտրաժային վճարներ	65
3.7. Ինչպե՞ս է ձևավորվում արբիտրաժային տրիբունալը	69
3.8. Ի՞նչ ընթացակարգով են քննվում գործերը.....	71
3.9. Որո՞նք են արբիտրաժային վարույթի դատական աջակցության վարույթները 77	
3.10. Արբիտրաժային վճիռ, դրան ներկայացվող պահանջներ	80

3.11. Արբիտրաժային վճիռների կատարումը ՀՀ-ում և ՀՀ-ի սահմաններից դուրս	82
3.12. Ո՞ր դեպքերում և ի՞նչ կարգով կարող են չեղյալ ճանաչվել արբիտրաժային վճիռները.....	88
ՎԵՐՋԱԲԱՆ.....	91
Հավելված 1.....	93
Արբիտրաժ իրականացնելու պահանջի օրինակելի ձև.....	93

ՆԱԽԱԲԱՆ

Սույն ձեռնարկը նպատակ ունի ոչ մասնագիտական լսարանին ներկայացնելու՝ ինչ է արբիտրաժը, ինչպես է գործում, որոնք են արբիտրաժի այն առավելությունները, որոնք հաշվի առնելով արբիտրաժը նախընտրելի է ընդհանուր իրավասության դատարաններից և վեճերի լուծման այլ եղանակներից:

Ձեռնարկը գիտական հետազոտություն չէ, այն նպատակ ունի մատչելի, ոչ մասնագիտական լեզվով ներկայացնելու այն նվազագույն տեղեկատվությունը, որը հնարավորություն կտա տնտեսվարողներին ու ոլորտով հետաքրքրված անձանց կազմելու ընդհանուր պատկերացում Արբիտրաժի և հաշտարարության հայաստանյան կենտրոնի (հետագա կիրառություններում նաև՝ «Կենտրոն») մասին, Կենտրոնի կողմից քննվող վեճերի շրջանակի, արբիտրաժային համաձայնություններին ներկայացվող պահանջների մասին, ներկայացնելու արբիտրաժի կողմից կայացված որոշումների հարկադիր կատարման կարգն ու այն դեպքերը, երբ ընդհանուր իրավասության դատարանները կարող են ներգրավվել կամ աջակցել արբիտրաժային վարույթներին: Արբիտրաժային վարույթին դատարանների ներգրավման դեպքերից են արբիտրաժային վճիռների չեղյալ ճանաչման, հարկադիր կատարման համար կատարողական թերթ տալու, օտարերկրյա արբիտրաժային վճիռների ճանաչման և հարկադիր կատարման դիմումներով վարույթները, կամ արբիտրաժին դատական աջակցություն ցուցաբերելու վերաբերյալ դիմումներով վարույթները: Վերջինիս շրջանակներում արբիտրաժային վարույթի կողմերը կարող են դիմել դատարան՝ խնդրելով կիրառել հայցի ապահովում, նշանակել արբիտր կամ արբիտրի բացարկի վերաբերյալ խնդրանքով ընդունել որոշում, լուծել արբիտրի լիազորությունների դադարեցման հարցը, որոշում կայացնել Արբիտրաժային տրիբունալի իրավասության հարցով, աջակցել ապացույցի ձեռք բերման հարցում և այլն:

Պատմականորեն ապացուցված է, որ տնտեսական աճն ու ներդրումների ծավալի մեծացումն ուղղակիորեն կապված է նաև երկրի դատական համակարգի արդյունավետությունից, ճկունությունից, արդարադատության մատչելիությունից ու արագությունից: Ապահով իրավական դաշտ ու իրավունքների պաշտպանության գործուն մեխանիզմներ ունեցող իրավակարգը օտարերկրյա և ազգային ներդրողների համար ստեղծում է ապահով ու կանխատեսելի միջավայր: Հատկապես Հայաստանի նման ռազմաքաղաքական ու աշխարհագրական նախադրյալներ ունեցող երկրների դեպքում առավել քան կարևոր է ունենալ վեճերի լուծման այլընտրանքային, ճկուն ու արագ մեխանիզմներ, որոնք կապահովեն վեճերի լուծման անաչառ, ձևական ընթացակարգերից ազատ, մասնագիտացված ու որակյալ դատավարություն:

Գաղտնիք չէ, որ Հայաստանն այսօր կանգնած է դատական գերձանրաբեռնված համակարգի, դրա արդյունքում՝ դատական գործերի երկարատև քննությունների, նման երկարաձգումներով պայմանավորված՝ հաճախ ժամանակավրեպ

արդարադատության իրականացման խնդրի առաջ: Այս խնդրի լուծման լավագույն ճանապարհներից մեկը ինստիտուցիոնալ արբիտրաժի կայացումն ու զարգացումն է, որը հեռանկարում մեծապես կնպաստի ՀՀ դատական համակարգի ծանրաբեռնվածության նվազեցմանը, կդառնա վեճերի լուծման ցանկալի ու լայնորեն կիրառելի եղանակ՝ իր արագության, մասնագիտացվածության, պարզեցված ու հարմար ընթացակարգերի, էլեկտրոնային գործիքակազմի լայն կիրառման ու մի շարք այլ առավելությունների շնորհիվ, որոնց ներկայացմանն ուղղված է սույն Ձեռնարկը:

Արբիտրաժի և հաշտարարության հայաստանյան կենտրոնը, նպատակ ունենալով դառնալ ոչ միայն Հայաստանում, այլև տարածաշրջանում հեղինակություն ունեցող արբիտրաժային հաստատություններից մեկը, կարճաժամկետ կտրվածքով նախ և առաջ միջոցներ է ձեռնարկում բարձրացնելու հանրային իրազեկվածությունը արբիտրաժի գործունեության և առավելությունների վերաբերյալ, ինչպես նաև երաշխավորել արբիտրաժի վերաբերյալ մատչելի տեղեկատվության ապահովումը:

ՁԵՌՆԱՐԿՈՒՄ ՕԳՏԱԳՈՐԾՎՈՂ ԵԶՐՈՒՅԹՆԵՐԸ

ԱԱՄԽ՝ Առևտրային արբիտրաժի միջազգային խորհուրդ, որը համաշխարհային հասարակական կազմակերպություն է, հիմնադրվել է 1961թ.-իին միջազգային առևտրային արբիտրաժի ոլորտում հանդես եկող մի խումբ փորձագետների և գործընկերների կողմից՝ միջազգային վեճերի լուծման այլ եղանակները խթանելուն և զարգացնելուն:

Արբիտրաժ՝ ցանկացած արբիտրաժ, անկախ դրա՝ մշտապես գործող արբիտրաժային հաստատության կողմից կամ ad hoc իրականացվելու հանգամանքի, որն ուղղված է վեճերի քննությանն ու լուծմանը

Արբիտրաժային կանոններ կամ Կանոններ՝ Արբիտրաժի և հաշտարարության հայաստանյան կենտրոնի Հոգաբարձուների խորհրդի 27.11.2023թ. որոշմամբ հաստատված կանոնները

Արբիտրաժային տրիբունալ՝ վեճը լուծելու համար ընտրված միանձնյա արբիտր կամ արբիտրների կազմ

Գլխավոր քարտուղար՝ ի պաշտոնե Արբիտրաժի և հաշտարարության հայաստանյան կենտրոնի տնօրենն է, ով նաև համակարգում է Քարտուղարության աշխատանքը

Դատարան՝ որևէ պետության դատական համակարգի մասը կազմող մարմին կամ դատարան

Լրացուցիչ կողմ կամ կողմեր՝ հայցվորից և պատասխանողից բացի արբիտրաժային վեճին ներգրավված այլ անձիք, որոնց առնչվում է արբիտրաժային վարույթը

Կենտրոն՝ Արբիտրաժի և հաշտարարության հայաստանյան կենտրոն

Կողմ կամ կողմեր՝ հայցվորը, պատասխանողը և լրացուցիչ կողմը առանձին-առանձին կամ միասին վերցված

Հայցվոր՝ անձ կամ անձիք, ով արբիտրաժ իրականացնելու պահանջ է ներկայացնում արբիտրաժային հաստատություն

ՀԿԱԾ՝ ՀՀ Արդարադատության նախարարության Հարկադիր կատարումն ապահովող ծառայություն

ՄԱԿ՝ Միավորբաժ ազգերի կազմակերպություն

Որոշում՝ արբիտրաժային տրիբունալի կողմից կայացվող որոշում

Պատասխանող՝ անձ կամ անձիք, ում դեմ արբիտրաժային հաստատություն ներկայացվում է արբիտրաժ իրականացնելու պահանջ

Քարտուղարություն՝ Արբիտրաժի և հաշտարարության հայաստանյան կենտրոնի աշխատակազմ, որը Գլխավոր քարտուղարի ղեկավարմամբ իրականացնում է արբիտրաժային գործի վարում

Վճիռ՝ արբիտրաժային տրիբունալի կողմից կայացվող միջանկյալ, մասնակի, վերջնական կամ լրացուցիչ վճիռ

Օր՝ Ձեռնարկում և Արբիտրաժային կանոններում եզրույթի օգտագործումը ենթադրում է օրացուցային օր, եթե ուղղակի այլ կանոն նշված չէ եզրույթի կիրառման ժամանակ, օրինակ՝ բանկային օր, աշխատանքային օր կամ այլ եղանակով հաշվարկվող օր

Ad hoc արբիտրաժ՝ ոչ մշտական, հատուկ կարգով ու նպատակով իրականացվող արբիտրաժ

UNCITRAL կամ ՈՒՆՍԻՏՐԱԼ՝ ՄԱԿ-ի Միջազգային առևտրային իրավունքի հանձնաժողով

ԲԱԺԻՆ 1. ԻՆՉ Է ԱՐՔԻՏՐԱԺԸ ԵՎ ՈՐՈՂՔ ԵՆ ԱՐՔԻՏՐԱԺԻ ԱՌԱՎԵԼՈՒԹՅՈՒՆՆԵՐԸ

1.1. ԻՆՉ Է ԱՐՔԻՏՐԱԺԸ և ԻՆՉՈՐ՝ Է այն նախընտրելի վեճերի լուծման այլ եղանակներից

Եթե կարճ, ապա արբիտրաժը վեճի լուծման եղանակ է, որտեղ անկողմնակալ տրիբունալը կոչված է առանց անհարկի ձգձգումների կամ ծախսերի իրականացնելու վեճերի արդարացի լուծում: Արբիտրաժ կարող է իրականացվել թե՛ մշտապես գործող հաստատությունների կողմից, թե՛ ad hoc՝ հատուկ կարգով, միայն կոնկրետ վեճի լուծման համար ստեղծված Արբիտրաժային տրիբունալի կողմից: Ընդ որում, Արբիտրաժային տրիբունալը կարող է կազմված լինել ինչպես արբիտրների կազմից, այնպես էլ միանձնյա արբիտրից:

Արբիտրաժային դատարանների որոշումները ճանաչվում ու պարտադիր կատարման ենթակա են ոչ միայն ներպետական մակարդակում, այլև այլ երկրներում: Դեռևս 1997 թվականից ՀՀ-ն միացել է Օտարերկրյա արբիտրաժային որոշումների ճանաչման և կատարման մասին (Նյու Յորքի) կոնվենցիային, որի հիման վրա ՀՀ-ում ճանաչվում են կոնվենցիայի անդամ երկրների արբիտրաժային դատարանների որոշումները, իսկ ՀՀ արբիտրաժային դատարանների որոշումները ճանաչվում և կիրառվում են համապատասխան անդամ պետությունների տարածքում: Օտարերկրյա արբիտրաժի վճիռը ՀՀ-ում ճանաչելու, իսկ հարկադիր կատարման անհրաժեշտության դեպքում՝ կատարման ներկայացնելու համար անհրաժեշտ է համապատասխան դիմում ներկայացնել ՀՀ ընդհանուր իրավասության քաղաքացիական դատարան: Նման դիմումները քննվում են հատուկ կարգով, որը նախատեսված է ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքով: Ի տարբերություն օտարերկրյա արբիտրաժի վճիռների՝ ՀՀ-ում գործող արբիտրաժային հաստատության կողմից կայացված վճիռները լրացուցիչ ճանաչման ներկայացնելու անհրաժեշտություն չկա, դրանք կայացման պահից համարվում են պարտադիր կատարման ենթակա: Նման վճիռների հարկադիր կատարման անհրաժեշտության առաջացման դեպքում միայն կողմերը պետք է դիմեն դատարան՝ կատարողական թերթ ստանալու համար:

Ընդ որում, ՀՀ-ում մշտապես գործող արբիտրաժային հաստատության կողմից կայացված մինչև հինգ միլիոն ՀՀ դրամի չափով գումարի բռնագանձման վճիռների հարկադիր կատարման գործընթացը կազմակերպում է հենց արբիտրաժային հաստատությունը, եթե արբիտրաժային վեճի կողմերը միայն Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիներ են կամ Հայաստանի Հանրապետությունում գրանցված իրավաբանական անձինք, իսկ արբիտրաժի վայրը հանդիսացել է Հայաստանի Հանրապետությունը: Սա նշանակում է, որ անձը, ում օգտին կայացվել է արբիտրաժային վճիռը, ընդամենը պետք է դիմի մշտապես գործող արբիտրաժային

հաստատությանը, որոնց թվում է նաև Կենտրոնը՝ խնդրելով վճռի հարկադիր կատարում: Արբիտրաժային հաստատությունը, ստանալով կողմի դիմումը, էլեկտրոնային հաղորդագրության միջոցով վճիռը միանգամից ներկայացնում է Հարկադիր կատարման ապահովող ծառայությանը: Ձեռնարկի հաջորդ բաժնում ավելի մանրամասն անդրադարձ կկատարվի արբիտրաժային վճիռների ճանաչման ու հարկադիր կատարման համար անհրաժեշտ քայլերին ու ընթացակարգերին:

ՀՀ-ում արբիտրաժի հետ կապված հարաբերությունները կարգավորվում են «Առևտրային արբիտրաժի մասին» օրենքով և այլ օրենքներով: «Առևտրային արբիտրաժի մասին» օրենքը մշակվել է Միավորված Ազգերի Կազմակերպության Միջազգային առևտրի իրավունքի հանձնաժողովի (UNCITRAL) մոդելային օրենքի հիման վրա, ինչն ապահովում է օրենսդրական կարգավորումների մոտարկում ՄԱԿ-ի անդամ մյուս երկրների ազգային կարգավորումներին, հետևաբար նաև արբիտրաժային հաստատությունների որոշումների ճանաչման ու կատարման ժամանակ նվազեցնում է ազգային կարգավորումների տարբերություններով պայմանավորված խոչընդոտների առաջացումը:

Այսպես, նախ անհրաժեշտ է ընդգծել, որ «Առևտրային արբիտրաժի մասին» օրենքի գործողությունը տարածվում է արբիտրաժին առնչվող հարաբերությունների վրա՝ Հայաստանի Հանրապետության և այլ պետության կամ պետությունների միջև գործող պայմանագրերի պահպանման պայմանով:

Արբիտրաժում վեճի կողմերը կարող են լինել ֆիզիկական անձիք, անհատ ձեռնարկատերերը, կազմակերպություններն ու պետությունները, ովքեր ունեն առևտրային բնույթի հարաբերություններից բխող վեճ՝ ինչպես պայմանագրային, այնպես էլ արտապայմանագրային: Այդպիսիք կարող են լինել բանկերի կամ այլ ֆինանսական կազմակերպությունների և նրանց հաճախորդների միջև կնքված, ապրանքների ու ծառայությունների մատակարարման կամ փոխանակման, առևտրային ներկայացուցչության կամ գործակալական, ֆակտորինգի, վարձակալության, աշխատանքների կատարման, խորհրդատվության, նախագծման, լիցենզային, ներդրման, ֆինանսավորման, ապահովագրության, շահագործման կամ կոնցեսիայի, համատեղ ձեռնարկատիրության կամ արդյունաբերական, ձեռնարկատիրական համագործակցության այլ ձևերի, ծովային, օդային, երկաթուղային և ավտոմոբիլային փոխադրումների գործարքներից բխող վեճերը:

Արբիտրաժի և հաշտարարության հայաստանյան կենտրոնի հիմնական թիրախային ոլորտները կարելի է բաժանել երկու խմբի՝ տեղական և միջազգային գործերի: Որպես տեղական գործեր առավելապես թիրախային են հանքագործության, էներգետիկայի, տեղեկատվական տեխնոլոգիաների, մեծածախ առևտրի, հեռահաղորդակցության, կառուցապատման, ֆինանսա-բանկային, սպորտային, աշխատանքային և այլ ոլորտների վեճերը:

Միջազգայիններից կարելի է առանձնացնել այն վեճերը, որտեղ.

- կողմերից որևէ մեկը Հայաստանի քաղաքացի կամ ՀՀ-ում գրանցված իրավաբանական անձ չէ,

- վեճի կողմերի տնտեսական հարաբերությունները ենթադրում են պարտավորությունների էական մասի կատարում այն երկրի սահմաններից դուրս, որտեղ գտնվում են կողմերի ձեռնարկությունները,

- կողմերի արբիտրաժային համաձայնությամբ որոշված արբիտրաժի վայրը գտնվում է կողմերի գործունեության վայրի երկրից տարբերվող երկրում:

Վեճի առաջացման դեպքում վերջինիս կողմերն իրավունք ունեն դրա լուծումը հանձնել արբիտրաժին, որի համար անհրաժեշտ է ունենալ արբիտրաժային համաձայնություն: Արբիտրաժային համաձայնությունը կարող է կնքվել ինչպես նախապես, օրինակ՝ գործարքի կնքման հետ միասին, այնպես էլ վեճի առաջացումից հետո: Օրենքով, արբիտրաժային հաստատությունների կանոններով ու միջազգային իրավական ակտերով նման համաձայնություններին ներկայացվում են որոշակի պահանջներ, ինչին ավելի մանրամասն կանդրադառնանք սույն ձեռնարկի հաջորդ բաժիններում:

Արբիտրաժի և հաշտարարության հայաստանյան կենտրոնը ՀՀ օրենսդրության հիման վրա ստեղծված միջազգային ինստիտուցիոնալ արբիտրաժային հաստատություն է, որին հատուկ են վերը նշված՝ արբիտրաժին ներկայացվող բոլոր առանձնահատկությունները:

Վեճերի լուծման այլընտրանքային եղանակների ստեղծումն ու զարգացումը արդարադատության արդյունավետության բարձրացման կարևոր գործիքներից է, ինչն էլ հաշվի է առնվում ՀՀ դատաիրավական բարեփոխումների իրականացման ծրագրերում:¹ Վեճերի լուծման այլընտրանքային եղանակներից արբիտրաժը արդեն իսկ պատմականորեն ապացուցել է իր արդյունավետությունն ու արդարադատության իրականացման գործում կարևոր դերը աշխարհի մի շարք երկրներում:

Արբիտրաժի և հաշտարարության հայաստանյան կենտրոնը նպատակ ունի դառնալ ինչպես տեղական, այնպես էլ տարածաշրջանային և միջազգային վեճերի լուծման արդյունավետ հարթակ: Գաղտնիք չէ, որ ներդրումային բարենպաստ միջավայրի ստեղծման ճանապարհին իր առյուծի բաժինն ունի նաև վեճերի լուծման պրոֆեսիոնալ, արագ ու արդար ընթացակարգերի առկայությունը: Նման բարձր չափանիշների դատական համակարգի միջոցով հասնելը խրթին է, քանի որ վերջինիս հատուկ են մի շարք բնութագրիչներ.

- գործերի երկարատև քննություն ու դրանց տևողության կանխատեսելիության անհնարինություն,

¹ՀՀ Կառավարության 2021 թ. օգոստոսի 18-ի թիվ 1363-Ա որոշմամբ հաստատված ՀՀ կառավարության 2021-2026թթ. ծրագիր, ՀՀ դատական և իրավական բարեփոխումների 2022-2026թթ. ծրագիր, Ասիական զարգացման բանկի երկրի գործընկերության 2024-2028թթ. ռազմավարության նախագիծ, ԵՄ «Աջակցություն Հայաստանում արդարադատության ոլորտի բարեփոխումներին» բյուջետային աջակցության ծրագիր:

- գործերի շրջապտույտը դատական եռաստիճան համակարգով, որի պայմաններում մի քանի տարի տևած գործը կարող է վերադաս ատյանների կողմից վերադարձվել առաջին ատյան՝ նոր քննության,
- նեղ մասնագիտացված դատավորների բացակայություն,
- դատավարության թղթային ընթացակարգեր ու դրանց ներկայացվող ձևական խիստ պահանջներ,
- ֆորմալ դատավարություն,
- դատարանի հայեցողական հնարավորությունների բացակայություն ու անհատական մոտեցման բացառում,
- դատավարության հայերեն վարման պարտադիրություն, այդ թվում դատարան ներկայացվող բոլոր փաստաթղթերի հայերեն պատշաճ թարգմանության պարտադիրություն,
- վարույթների հրապարակայնություն (եթե չկան օրենքով սահմանված փակ դատաքննության հիմքերը), ինչն առևտրային վեճերով մեծ ռիսկայնություն ունի,
- դատական ծախսերի անկանխատեսելիություն,
- և այլն:

Ի հակադրումն վերը նշվածի՝ Արբիտրաժի և հաշտարարության հայաստանյան կենտրոնի կողմից իրականացվող արբիտրաժն ունի մի շարք առավելություններ: Որպես ընդգծված առավելություններ կարելի է հիշատակել հետևյալները.

- վեճերի լուծումը պրոֆեսիոնալ արբիտրների կողմից,
- վեճերի լուծման արագություն ու ժամկետների կանխատեսելիություն,
- արբիտրաժի աշխատանքներին աջակցող բարձրակարգ ու մրցունակ թիմ,
- գործերի էլեկտրոնային կառավարման համակարգ,
- 5 միլիոն ՀՀ դրամը չգերազանցող վեճերով կատարողական վարույթները ինքնուրույն՝ առանց դատարան դիմելու, համակարգելու հնարավորություն,
- ձևական ընթացակարգերի հնարավորինս կրճատում,
- արբիտրներին ընտրելու հնարավորություն,
- կիրառելի իրավունքի ընտրության ազատություն,
- օտարալեզու փաստաթղթերի թույլատրելիություն ու դատավարության լեզվի ընտրության հնարավորություն,
- վարույթի գաղտնիություն,
- դատավարության բազմաստիճան համակարգի բացակայություն, ինչի արդյունքում արբիտրաժային դատարանի որոշումը վերջնական է ու ենթակա չէ բողոքարկման,
- արբիտրաժային վճիռների միջազգային ճանաչման ու կատարման հնարավորություն,
- գործերի ընդդատությանը վերաբերող վեճերից խուսափում,

- վեճերի լուծման համար ծախսվող ժամանակի ու ֆինանսական միջոցների օպտիմալացում և հաշվարկի կանխատեսելիություն,
- վեճերի լուծման գործընթացում անհրաժեշտ գիտելիքից, փորձառությունից ու կրթությունից կախված՝ նեղ մասնագետների ներգրավման հնարավորություն,
- ըստ վեճի բարդության ու այլ առանձնահատկությունների՝ տարբերակված վարձատրության նախատեսում,
- և այլն:

1.2. Արբիտրաժի և հաշտարարության հայաստանյան կենտրոնի՝ որպես ինստիտուցիոնալ արբիտրաժի առավելություններն ու տարբերությունները Ad hoc արբիտրաժից

Եթե պայմանականորեն փորձենք տեսակավորել, ապա արբիտրաժը լինում է ինստիտուցիոնալ ու ad hoc՝ հատուկ վեճի լուծման համար ստեղծված:

Ad hoc արբիտրաժները ստեղծվում՝ ձևավորվում են վեճի կողմերի կամքով ու ընտրությամբ, ունեն ժամանակավոր բնույթ՝ գործում են մինչև իրենց ստեղծման նպատակի իրագործումը՝ տվյալ վեճի լուծումը: Ad hoc արբիտրաժի դեպքում վեճի կողմերն են ընտրում ինչպես արբիտրին կամ արբիտրներին, այնպես էլ այն կանոնակարգերը, որով պետք է լուծվի վեճը, վերջիններս չունեն գործունեության հստակ հասցե, աշխատակազմ, օժանդակող թիմ: Եթե ընդհանրացնենք, ապա ad hoc արբիտրի դեպքում վեճի կողմերը դառնում են նախ այդ արբիտրաժի ստեղծողներն ու կանոնակարգողները, ապա պարտավորվում կատարել արբիտրաժի կողմից կայացված որոշումները: Օրինակ, եթե բեռնափոխադրման պայմանագրով առաջացած վեճով կողմերը որոշել են դիմել ad hoc արբիտրաժի, ապա ստիպված կլինեն քննարկել ու համատեղ տալ մի շարք հարցերի պատասխաններ՝ ո՞վ կամ ովքե՞ր են լինելու արբիտրները, ի՞նչ ընթացակարգով են քննելու վեճը, ի՞նչ օրենսդրություն են կիրառելու, որտե՞ղ ու ի՞նչ եղանակով են իրականացվելու լսումները և այլն: Բացի այդ, կողմերը նաև ստիպված կլինեն լուծել ad hoc արբիտրաժի աշխատանքների կազմակերպման համար անհրաժեշտ տարածքի, նյութատեխնիկական միջոցների ապահովման խնդիրները, նամակագրության վարման կարգը և այլն: Շատերը կհամաձայնեն, որ այսքան հարցերի շուրջ համաձայնության գալու ունակ վեճի կողմերը միգուցե ավելի հեշտությամբ ունակ կլինեն ինքնուրույն լուծելու բուն վեճը:

Ի տարբերություն ad hoc արբիտրաժի՝ ինստիտուցիոնալ արբիտրաժը ենթադրում է մշտապես գործող հաստատություններ, որոնցից է նաև Արբիտրաժի և հաշտարարության հայաստանյան կենտրոնը: Վերջիններս ունեն տեղակայման մշտական վայր, արբիտրների ցանկ, կանոնակարգեր, քարտուղարություն, աջակցող աշխատակազմ և գործի վարման համար անհրաժեշտ այլ գործիքներ: Փաստացի

ճիշտ այնպես, ինչպես դատարանները, սակայն ավելի ճկուն աշխատանքային գործիքներով ու ընթացակարգերով, մասնագիտացված արբիտրներով և այլն:

Ինստիտուցիոնալ արբիտրաժների թիվը աննախադեպ արագությամբ մեծանում է ամբողջ աշխարհում, ինչը ամենաակնառու օրինակներից է, որ վեճերի լուծման այս եղանակի արդյունավետությունը ապացուցվում է պատմականորեն: Առաջին նման հաստատությունները ձևավորվել են դեռևս 18-րդ դարում, ինչպես օրինակ 1768 թվականին հիմնադրված Նյու Յորքի Առևտրային պալատը կամ նույն ժամանակաշրջանում ստեղծված Լոնդոնի ֆոնդային բորսան: Դեռևս 2011 թվականին կատարված հետազոտությունները ցույց էին տվել, որ աշխարհում գործող ինստիտուցիոնալ արբիտրաժային հաստատությունների քսան տոկոսը կազմավորվել էին վերջին տասը տարիների ընթացքում, հիսուն տոկոսը՝ վերջին քսան տարիների ընթացքում, յոթանասուն տոկոսը՝ վերջին երեսուն տարիների ընթացքում: Մինչև երկրորդ համաշխարհային պատերազմի մեկնարկը ձևավորված արբիտրաժային հաստատությունների տասը տոկոսը գոյություն ունի առ այսօր²:

Կատարված վերլուծությունները նաև վկայում են, որ արբիտրաժային հաստատությունների զարգացմանը զուգընթաց դրանց գտնվելու վայրի երկրներում գրանցվում է ներդրումների, ներառյալ օտարերկրյա ներդրումների կայուն աճ, բարձրանում է ՀՆԱ մակարդակը: Հատկանշական է, որ Համաշխարհային բանկը 2012թ-ին 100 երկրների տնտեսությունների վերաբերյալ իր ուսումնասիրությամբ պարզել է, որ վեճերի այլընտրանքային լուծման մեխանիզմների զարգացած չլինելը հանդիսանում է օտարերկրյա ուղղակի ներդրումների համար խոչընդոտ: Օտարերկրյա ներդրողները արբիտրաժը դիտարկում են որպես ռիսկերը մեղմելու միջոց, ինչն իրենց համար կարող է ապահովել իրավական որոշակիություն:³ Նմանատիպ հետազոտությունները բազմաթիվ են, ինչը վկայում է, որ ինստիտուցիոնալ արբիտրաժի կայացմանն ու զարգացմանն ուղղված քայլերը երկրի տնտեսական աճի համար ունեն առանցքային կարևորություն: Զարգացող առևտրային հարաբերություններ ունեցող երկրներում հաշվվում են մեծ թվով ինստիտուցիոնալ արբիտրաժային հաստատություններ, որոնք իրավասու են քննել ինչպես ներպետական, այնպես էլ միջազգային վեճեր: Միայն Չինաստանում դրանց թիվն անցնում է երկու հարյուր հիսունը: Այսօր աշխարհի տարբեր երկրներում առկա են երկար տարիներ գործող, հեղինակություն և ճանաչում ձեռք բերած բազմաթիվ ինստիտուցիոնալ արբիտրաժային կենտրոններ, որոնց թվում են 1923 թվականին ստեղծված Միջազգային առևտրային պալատի (ICC) Միջազգային առևտրային դատարանը (Փարիզ), 1892 թվականին ստեղծված Լոնդոնի միջազգային արբիտրաժային դատարանը (LCIA), 1917 թվականին ստեղծված Ստոկհոլմի առևտրային պալատի (SCC) արբիտրաժային ինստիտուտը, 1985 թվականին ստեղծված Հոնկոնգի միջազգային արբիտրաժային կենտրոնը (HKIAC), 1991

² Pendell, “The Rise and Rise of the Arbitration Institution”.

³ <https://documents1.worldbank.org/curated/en/554271468340163221/pdf/WPS6632.pdf>

թվականին ստեղծված Սինգապուրի միջազգային արբիտրաժային կենտրոնը (SIAC)⁴ և այլն: Կարևորելով ինստիտուցիոնալ արբիտրաժային հաստատությունների դերը՝ վերջին շրջանում պետությունները սկսել են պետական մասնակցությամբ կամ աջակցությամբ ստեղծել և զարգացնել խոշորոր արբիտրաժային կենտրոններ: Նման զարգացումը հատկապես բնութագրական է հետխորհրդային երկրներին (Ռուսաստանի արբիտրաժային կենտրոնը, Ղազախստանի միջազգային արբիտրաժային կենտրոնը, Վրաստանի միջազգային արբիտրաժային կենտրոնը, Վիլնյուսի առևտրային արբիտրաժային դատարանը, Լատվիայի առևտրի և արդյունաբերության պալատի արբիտրաժային դատարանը, Տաշքենդի միջազգային արբիտրաժային կենտրոնը) և արագ տնտեսական աճ գրանցող երկրներին կամ տարածաշրջաններին, ինչպիսիք են Դուբայի միջազգային արբիտրաժային կենտրոնը, Շվեյցարիայի արբիտրաժային կենտրոնը, Վիեննայի միջազգային արբիտրաժային կենտրոնը, Չինաստանի միջազգային տնտեսական և առևտրային արբիտրաժային հանձնաժողովը:

Այսպիսով, որո՞նք են այս հաստատությունների առավելությունները Ad hoc արբիտրաժներից: Նախ և առաջ գտնվելու վայրի առկայությունը, ինչը կողմերի համար հեշտացնում է լուծման մասնակցությունը, ապահովում ամբողջ տեխնիկական ու նախապատրաստական աշխատանքների կատարումը, գրագրությունը: Կենտրոնը, ստեղծված լինելով որպես ինստիտուցիոնալ արբիտրաժ, ունի վեճի լուծման համար անհրաժեշտ տեխնիկական ու օժանդակ այլ հագեցվածությամբ դահլիճ, կոնֆիդենցիալ հանդիպումների կազմակերպման համար ձայնամեկուսիչ աշխատասենյակ, մշտապես գործող աշխատակազմ, որի գործառույթներից է նաև տեղում արբիտրների ու վեճի կողմերի աշխատանքի կազմակերպման համար անհրաժեշտ պայմանների ստեղծումը:

Հաջորդ առավելությունը արբիտրների ընտրության կարգն է, վեճի լուծման համար անհրաժեշտ կանոնների ու ընթացակարգերի առկայությունը, որը կողմերին նախ ազատում է վեճի դեպքում դրանք համաձայնեցնելու պարտականությունից, երկրորդ՝ երաշխավորում, որ կողմերը, օրինակ, չընտրելով արբիտր կամ ձգձգելով ընթացակարգերի համաձայնեցումը, չեն խանգարի վարույթին: Քիչ են լինում դեպքեր, երբ կողմերը նախապես կարգավորում են Ad hoc արբիտրաժի հետ կապված բոլոր հարցերը՝ արբիտրների ընտրության մանրամասն կարգը, գործը լսելու կանոնները, վեճերի կամ անհամաձայնությունների հաղթահարման մեխանիզմներ և այլն: Նման ցանկացած խնդրի հաղթահարման համար կամ անելանելի իրավիճակում հայտնվելու դեպքում Ad hoc արբիտրաժի մասնակիցները ստիպված են լինում, օրինակ, դիմել դատարաններին, ինչը մի շարք ռեսուրսներից բացի կողմերից խլում է նաև արբիտրաժի միջոցով վեճերի լուծման ամենաէական առավելություններից մեկը՝ ժամանակը: Այնինչ ինստիտուցիոնալ արբիտրաժային հաստատությունները,

ունենալով կառուցվածքային ինստիտուտներ ու կանոնակարգեր, կարողանում են սեփական միջոցներով ու ընթացակարգերով հաղթահարել վերը նշված խոչընդոտները ու նվազագույնի հասցնել կամ իսպառ բացառել աջակցման վարույթի շրջանակներում դատարան դիմելու դեպքերը:

Նշվածի ամենավառ օրինակներից է արբիտրների ընտրության հարցում կողմերի վեճը: Կենտրոնի կանոններով հստակ սահմանված է արբիտրների ընտրության ընթացակարգ, և եթե կողմերն ինքնուրույն չեն կարողանում ընտրել արբիր, Կանոններով սահմանված կարգով ու ժամկետներում արբիտրին կամ արբիտրների կազմին նշանակում է Արբիտրաժային խորհորդը: Ad hoc արբիտրաժի դեպքում արբիտրների նշանակման հարցում վեճ առաջանալու դեպքում կողմերը ստիպված կլինեն արբիտրաժին դատական աջակցություն ցուցաբերելու վերաբերյալ դիմում ներկայացնել դատարանին: Հաշվի առնելով ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքով սահմանված՝ նման դիմումներին ու դրանց կից դատարանին ներկայացման ենթակա փաստաթղթերի շրջանակին վերաբերող պահանջները, կողմերի համար նման դիմումի ներկայացումը կարող է ենթադրել նաև մասնագիտացված իրավաբանական ծառայություններից օգտվելու անհրաժեշտություն: Ուստի, կասկածի տեղիք է տալիս այն հարցը, թե արդյոք այս դեպքում նպատակը արդարացնում է այն միջոցները, որոնք ներդրվում են դրան հասնելու համար:

Հատկանշական է, որ ինստիտուցիոնալ արբիտրաժի դեպքում կողմերը ոչ թե ստիպված են լինում դիմել դատական աջակցության համար, այլ դա կարող է իրացվել որպես իրավունք:

Հաջորդ կարևոր առավելությունը արբիտրաժային հաստատության կողմից իրականացվող հաղորդակցության՝ ներառյալ ծանուցումների, որոշումների ուղարկման, դրանց ուժի մեջ մտնելու կանոնակարգերի հստակ առկայությունն է: Նման հարցերին օրենքով տրված են ընդհանրական ձևակերպումներ, ինչը չի կարգավորում բոլոր հնարավոր դեպքերը:

Ինստիտուցիոնալ արբիտրաժի կարևորագույն հաջորդ առավելությունը ֆինանսական ծախսերի կանխատեսելիությունն է՝ արբիտրաժային կայուն վճարներն ու դրանց հանրագումարի հաշվարկման հնարավորությունը: Կենտրոնի Արբիտրաժային կանոնների Հավելված 1-ով հստակ սահմանված են այն բոլոր ծախսերն ու վճարները, որոնք Կողմերը պետք է կատարեն՝ գործավարության ծախսեր, կանխավճար, արբիտրի վճարներ և այլն, և որոնք հնարավորություն են տալիս ամբողջությամբ հաշվարկել ու կանխատեսել Կենտրոնին վեճը հանձնելու համար անհրաժեշտ բյուջեն: Ad hoc արբիտրաժի դեպքում նման ծախսերի կանխատեսելիություն կողմերը չեն կարող ունենալ: Որպես ակնառու օրինակ բավարար է վկայակոչել լսումների համար անհրաժեշտ տարածքի վարձակալությունը, որը գործարքի կնքմանը զուգահեռ արբիտրաժային համաձայնության կնքման ժամանակ կանխատեսել գրեթե հնարավոր չէ: Բացի այդ,

ի տարբերություն ad hoc արբիտրաժների, Կենտրոնը՝ որպես ինստիտուցիոնալ արբիտրաժ, ունենալով բանկային հաշիվներ ու վճարների կատարման համար ընթացակարգեր, կողմերին ազատում է արբիտրաժային ծախսերի կատարման համար հատուկ բանկային հաշիվներ բացելու կամ վճարների կատարման ապահովման այլ մեխանիզմներ մտածելուց:

Կենտրոնի՝ որպես ինստիտուցիոնալ արբիտրաժի առավելություններից հաջորդը լուսմների կոնֆիդենցիալությունն է: Թեև ինստիտուցիոնալ արբիտրաժների կանոնակարգումներն այս հարցում միասնական չեն, սակայն վերջիններիս մեծամասնությունը տալիս է գաղտնիության պահպանման բազային՝ նվազագույն երաշխիքներ: Արբիտրաժի և հաշտարարության հայաստանյան կենտրոնի Արբիտրաժային կանոնների համաձայն արբիտրաժային ամբողջ վարույթը, ներառյալ ցանկացած տեղեկատվություն, կողմերի անձնական տվյալները, ցանկացած որոշում, որը կընդունվի արբիտրների, Արբիտրաժային խորհրդի կամ Քարտուղարության կողմից, ցանկացած լուր գաղտնի է, ենթակա չէ ցանկացած եղանակով հրապարակման, բացահայտման կամ տրամադրման երրորդ անձանց, եթե առանձին դեպքերի համար Կանոններով բացառություն սահմանված չէ: Ընդ որում կոնֆիդենցիալության պահանջը հավասարապես վերաբերում է ոչ միայն արբիտրներին ու Կենտրոնի աշխատակազմին, այլև տարածվում է կողմերի, վերջիններիս ներկայացուցիչների, վկաների, փորձագետների կամ ցանկացած այլ անձի վրա, ում իր գործունեության արդյունքում հայտնի է դարձել նշված տեղեկատվությունը: Կանոններով սպառիչ թվարկված են այն դեպքերն ու կարգը, երբ կոնֆիդենցիալ տեղեկատվությունը կարող է բացահայտվել: Նման գաղտնիքի հրապարակման ամբողջ վերահսկողությունը դրված է Կենտրոնի Արբիտրաժային խորհրդի վրա: Ad hoc արբիտրաժների դեպքում նման կոնֆիդենցիալության պահպանման համար կողմերը ստիպված են լինելու նախապես կանոնակարգել այդ ամենը, անձամբ հետևել արբիտրների կողմից գաղտնիության չհրապարակմանը, իսկ հրապարակման դեպքերում ցուցաբերել հետևողականություն:

Ինստիտուցիոնալ արբիտրաժի առավելություններից մեկը նաև այն է, որ արբիտրաժի վճիռը չեղյալ ճանաչելու, արբիտրաժի վճռի հարկադիր կատարման համար կատարողական թերթ տալու, օտարերկրյա արբիտրաժային վճիռների ճանաչման և հարկադիր կատարման, արբիտրաժին դատական աջակցություն ցուցաբերելու վերաբերյալ դիմումներով գործերի վարույթներով արբիտրաժային վարույթին վերաբերող փաստաթղթերի (արբիտրաժի որոշում, արբիտրաժային համաձայնություն և այլն) պատճենները դատարան ներկայացվելիս դրանք պետք է վավերացվեն արբիտրաժային հաստատության կողմից, ինչը ինստիտուցիոնալ արբիտրաժի դեպքում կարելի է կազմակերպել արագ ու ոչ ֆորմալ ընթացակարգերով: Ի տարբերության ինստիտուցիոնալ արբիտրաժի, ad hoc արբիտրաժի դեպքում պահանջվում է փաստաթղթերի պատճենների նոտարական կարգով վավերացում, որը ոչ միշտ է հնարավոր ստանալ առանց լրացուցիչ

խոչընդոտների: Օրինակ, «Նոտարիատի մասին» ՀՀ օրենքի 65-րդ հոդվածի 5-րդ մասին համաձայն՝ ֆիզիկական անձի կողմից տրված փաստաթղթի պատճենի իսկությունը նոտարը վավերացնում է այն դեպքում, եթե փաստաթղթի վրա եղած ֆիզիկական անձի ստորագրության իսկությունը վավերացրել է նոտարը: Ստացվում է, որ մեկ արբիտրի կազմով ստեղծված ad hoc արբիտրաժի՝ որպես ֆիզիկական անձի կողմից ստորագրված արբիտրաժային որոշման կամ վեճի կողմ ֆիզիկական անձանց արբիտրաժային համաձայնության պատճենի նոտարական կարգով վավերացումը, հետևաբար նաև ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի պահանջի կատարումը դառնում է տեխնիկապես անհնարին:

Բացի այդ, «Առևտրային արբիտրաժի մասին» օրենքում 2022 թվականին կատարված փոփոխության արդյունքում մշտապես գործող արբիտրաժային հաստատությանը հնարավորություն է ընձեռվել որոշ գործերով էլեկտրոնային հաղորդագրության միջոցով Արբիտրաժային տրիբունալի վճռի հարկադիր կատարման համար դիմելու Հարկադիր կատարումն ապահովող ծառայությանը: Այս փոփոխությունը կնպաստի, որ կազմակերպությունները կնքվող պայմանագրում ներառեն արբիտրաժային համաձայնություն, քանի որ արբիտրաժի վճռի կատարման համար այլևս ստիպված չեն լինի դիմել դատարան⁵: Այս համատեքստում հատկապես հետաքրքիր է ընդգծել, որ ՀՀ-ում հարկադիր կատարումն ապահովող ծառայության կողմից 2020-2022թթ. ընթացքում արբիտրաժային վճիռների հիման վրա տրված կատարողական թերթերի քանակն աճում է, և այն ունի աճի միտում (2021թ-ին 2020թ-ի նկատմամբ կատարողական վարույթների քանակն աճել է 151%-ով, իսկ 2022թ-ի առաջին 10 ամիսների ընթացքում 2021թ-ի համեմատ՝ 11,5%-ով): Հայաստանի Հանրապետության գլխավոր հարկադիր կատարողի կողմից 2022թ-ի նոյեմբերի 11-ին ՀՀ արդարադատության նախարարին ուղղված գրությամբ նշվել է, որ հարկադիր կատարումն ապահովող ծառայության կատարողական վարույթների վարման էլեկտրոնային շտեմարանի տվյալների համաձայն, 01/01/2020-31/10/2022թթ. ընթացքում արբիտրաժային վճիռների հիման վրա տրված կատարողական թերթերով ծառայությունում հարուցվել է շուրջ 50,100 կատարողական վարույթ՝ 90,532,040,487 դրամ բռնագանձման ենթակա գումարով, որից՝

- **2020թ-ի** ընթացքում **7,939** կատարողական վարույթ՝ **24,860,437,563** դրամ բռնագանձման ենթակա գումարով,
- **2021թ-ի** ընթացքում **19,934** կատարողական վարույթ՝ **29,618,565,279** դրամ բռնագանձման ենթակա գումարով,

⁵ Նշվածը հնարավոր է, եթե բռնագանձման ենթակա գումարը չի գերազանցում 5 միլիոն ՀՀ դրամը, արբիտրաժի վայրը հանդիսացել է Հայաստանի Հանրապետության տարածքը, արբիտրաժի կողմերը միայն Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիներ են կամ Հայաստանի Հանրապետությունում գրանցված իրավաբանական անձինք: Նման հնարավորությունից ad hoc արբիտրաժները զրկված են:

- **2022թ-ի** ընթացքում/01.01.2022-31.10.2022թթ./ **22,227** կատարողական վարույթ՝ **36,053,037,645** դրամ բռնագանձման ենթակա գումարով:

Արբիտրաժային տրիբունալի վճռի հարկադիր կատարման համար էլեկտրոնային հաղորդագրության միջոցով դիմելու մշտապես գործող արբիտրաժային հաստատության լիազորության ամրագրումը էլ ավելի գրավիչ է դարձնում արբիտրաժային հաստատությունների միջոցով վեճերը լուծելու հեռանկարը, ինչն առհասարակ կողմերին ազատում է դատարանին որևէ հարցով դիմելու պարտականությունից: Այսպիսով, ամփոփելով վերը նշվածը, կարող ենք վստահորեն պնդել, որ Կենտրոնը՝ որպես մշտապես գործող արբիտրաժային հաստատություն, ունի բոլոր նախադրյալները դառնալու վեճերի լուծման լավագույն այլընտրանքը՝ կողմերի համար ապահովելով լսումների արագություն, անաչառություն, ոչ ֆորմալ ընթացակարգեր, ամբողջական կոնֆիդենցիալություն, պրոֆեսիոնալիզմ ու հարմարավետություն:

1.3. Արբիտրաժի և հաշտարարության հայաստանյան կենտրոնի հիմնադիրները, կառուցվածքը և արբիտրները

Արբիտրաժի և հաշտարարության հայաստանյան կենտրոնը հիմնադրվել է 2023 թվականի մայիսի 19-ին: Կենտրոնի հիմնադիրներն են՝

1) «Օրենսդրության զարգացման կենտրոն» հիմնադրամը՝ հիմնադրված Հայաստանի Հանրապետությունում, պետական գրանցման համար՝ 222.160.930235, գտնվելու վայրի հասցե՝ Հայաստանի Հանրապետություն, ք. Երևան, Վ. Սարգսյան 3/8, 0010,

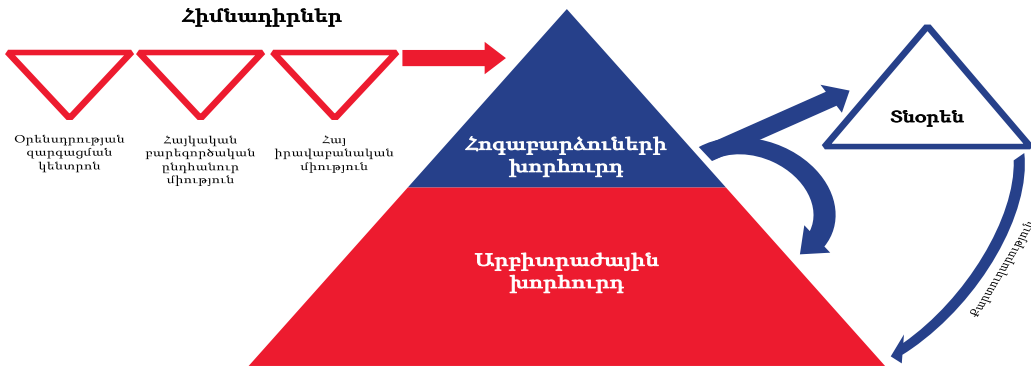
2) «Հայ իրավաբանական միություն»՝ Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների Կալիֆորնիա նահանգում գրանցված կազմակերպությունը (գրանցման վկայականի համար 1472207, որը գործունեություն է իրականացնում Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներ, Կալիֆորնիա նահանգ 91201, ք. Գլենդել, Ալեն պողոտա 1762 հասցեում),

3) «Հայկական բարեգործական ընդհանուր միություն»՝ Ամերիկայի Միացյալ Նահանգների Դելավեր Նահանգում գրանցված կազմակերպությունը (գրանցման վկայականի համար 486313, վավերացված 11.03.2020թ.-ին, որը գործունեություն է իրականացնում Ամերիկայի Միացյալ Նահանգներ, Նյու Յորք նահանգ 10022-1112, ք. Նյու Յորք, 59-րդ (արևելք) փողոց 55 հասցեում):

Կենտրոնի մարմիններն են՝

- 1) Հոգաբարձուների խորհուրդը.
- 2) Արբիտրաժային խորհուրդը.
- 3) Տնօրենը:

Եթե փորձենք սխեմատիկ եղանակով պատկերել Կենտրոնի հիմնադիրների ու կառավարման մարմինների դերն ու հարաբերակցությունը, ապա կստանանք հետևյալ պատկերը.

Կենտրոնի բնականոն գործունեությունն իրականացվում է աշխատակազմի միջոցով, որը գործում է որպես Քարտուղարություն, ապահովում է արբիտրաժային և հաշտարարության գործերի վարումը:

Հոգաբարձուների խորհուրդը

Կենտրոնի Հոգաբարձուների խորհուրդը բաղկացած է 9 անդամից, որոնք նշանակվում են երեք տարի ժամկետով: Հոգաբարձուների խորհրդի աշխատանքների համակարգումն իրականացնում է նախագահը, որն ընտրվում է Հոգաբարձուների խորհրդի կազմից՝ Հոգաբարձուների խորհրդի անդամների ընդհանուր թվի ձայների մեծամասնությամբ: Նախագահը, բացի Կանոնադրությամբ իրեն վերապահված համակարգման մի շարք գործառույթներից, ստորագրում է խորհրդի որոշումները, Տնօրենի հետ կնքում աշխատանքային պայմանագիր: Կենտրոնի Հոգաբարձուների խորհրդի անդամները (ներառյալ՝ Նախագահը) չեն համարվում Կենտրոնում պաշտոն զբաղեցնող անձ և իրենց պարտականությունները կատարում են առանց վարձատրության՝ հասարակական հիմունքներով:

Հոգաբարձուների խորհուրդը ներկայացնում է վերաբերելի բիզնես դաշտը, հայկական սփյուռքը, մասնագիտական միավորումներին, ինչը միտված է ապահովելու կենտրոնի անկախությունը, բազմազանությունը և բիզնես միջավայրը:

Հոգաբարձուների խորհրդի անդամների առաջին կազմը ձևավորվել է Հիմնադիրների կողմից: Հոգաբարձուների խորհրդի երկրորդ և հաջորդ կազմերի ձևավորման մանրամասն կարգը սահմանվում է Կենտրոնի կանոնադրությամբ: Կենտրոնի առաջին Հոգաբարձուների խորհուրդի կազմում ընդգրկված անձիք ներկայացնում են հետևյալ կազմակերպություններին՝ Կենտրոնի 3 համահիմնադիրներին, ՀՀ կենտրոնական բանկին, ՀՀ Հանրային հեռուստատեսությունը, Առաջատար տեխնոլոգիաների ձեռնարկությունների

միությունը, Կառուցապատողների հայկական ասոցիացիան, Հայաստանի օպերատորների միությունը, ՀՀ Փաստաբանական ակադեմիան:

Հոգաբարձուների խորհրդի անդամը պաշտոնավարում է 3 տարի ժամկետով, եթե օրենքով սահմանված այլ հիմքերով վերջինիս լիազորությունները չեն դադարում ավելի շուտ: Բացի նշված դեպքից, Կենտրոնի կանոնադրությունը հնարավորություն է տալիս Հոգաբարձուների խորհրդի անդամների ձայների առնվազն 3/4-ով վաղաժամկետ դադարեցնել իր պարտականությունները պատշաճ չկատարող խորհրդի անդամի լիազորությունները:

Կենտրոնի կանոնադրությունը նախատեսում է նաև Հոգաբարձուների խորհրդի պատվավոր անդամի ինստիտուտը: Պատվավոր անդամի կոչում շնորհում է հոգաբարձուների խորհուրդը՝ իրավաբանական գործունեության կամ գիտության ոլորտում բարձր հեղինակություն վայելող անձանցից: Հոգաբարձուների խորհրդի պատվավոր անդամները Հոգաբարձուների խորհրդի աշխատանքներին կարող են մասնակցել խորհրդակցական ձայնի իրավունքով:

Այսպես, Հոգաբարձուների խորհուրդը կրում է ինչպես ՀՀ օրենսդրությամբ հիմնադրամների խորհրդին վերապահված բոլոր լիազորությունները, այնպես էլ լիազորություններ, որոնք ուղղակիորեն բխում են Կենտրոնի առանձնահատկություններից ու բնույթից, որոնց թվում հատկապես կարելի է առանձնացնել *Կենտրոնի ռազմավարական ծրագրերի հաստատումը, Կենտրոնի արբիտրաժային և հաշտարարության կանոնների հաստատումը, Կենտրոնի կառուցվածքի և հաստիքացուցակի հաստատումը, Կենտրոնի կառավարման մարմինների ձևավորումը, ինչպես նաև աշխատանքի ֆինանսատնտեսական կառավարման և վերահսկողության ամբողջական իրավասությունը:*

Արբիտրաժային խորհուրդը

Կենտրոնի՝ որպես Արբիտրաժային հաստատության գործառույթների իրականացման հարցում առանցքային դերը պատկանում է Կենտրոնի Արբիտրաժային խորհրդին, որի քանակական կազմը Կենտրոնի Կանոնադրության համաձայն հաստատում է Հոգաբարձուների խորհուրդը: Ներկայումս Արբիտրաժային խորհուրդը բաղկացած է 10 անդամից:

Արբիտրաժային խորհրդի անդամներին նշանակում է Հոգաբարձուների խորհուրդը՝ 4 տարի ժամկետով: Արբիտրաժային խորհրդի քանակական կազմի սահմանման և առաջին կազմի թեկնածուների վերաբերյալ առաջարկները Հոգաբարձուների խորհրդին են ներկայացնում հիմնադիրները կամ Տնօրենը՝ Հոգաբարձուների խորհրդի կազմավորումից հետո երեք ամսվա ընթացքում:

Կենտրոնի Արբիտրաժային խորհրդի առաջին կազմի անդամներն են.

1. Գրանտ Հանեսայան (խորհրդի նախագահ, Նյու Յորք, ԱՄՆ)
2. Ռաֆիկ Գրիգորյան (խորհրդի փոխնախագահ, Երևան, ՀՀ)
3. Թոմաս Սնայդեր (Դուբայ, ԱՄԷ)
4. Հայկ Կուպելյանց (Լոնդոն, ՄԲ)

5. Անդրեա Կարլեվարիս (Միլան, Իտալիա)
6. Գալինա Զուկովա (Ռիգա, Լատվիա)
7. Աիդա Ավանեսյան (Երևան, ՀՀ)
8. Արտյոմ Գեղամյան (Երևան, ՀՀ)
9. Արա Խզմայան (Երևան, ՀՀ)
10. Հայկ Հովհաննիսյան (Երևան, ՀՀ)

Այսպես, Արբիտրաժային խորհուրդն իրականացնում է հետևյալ լիազորությունները՝

1) սահմանում է արբիտրների և քարտուղարությունն ապահովող անձանց վարքագծի կանոնները.

2) ընդունում է Արբիտրաժային խորհրդի գործունեության կարգը.

3) Կենտրոնի արբիտրաժային կանոններով սահմանված դեպքերում և կարգով հանդես է գալիս որպես նշանակող մարմին.

4) քննում է արբիտրների դեմ ներկայացված բացարկի դիմումներն ու որոշում է կայացնում արբիտրների բացարկի հարցերով, սահմանում է բացարկի քննության կարգը.

5) Կենտրոնի արբիտրաժային կանոններով նախատեսված դեպքերում և կարգով որոշում, հաստատում կամ փոփոխում է կոնկրետ արբիտրաժային գործի շրջանակներում արբիտրների վարձատրության չափերը.

6) իրականացնում է Կենտրոնի կանոնադրությամբ, Կենտրոնի արբիտրաժային կանոններով, Արբիտրաժային խորհրդի գործունեության կարգով կամ Հոգաբարձուների խորհրդի որոշումներով նախատեսված այլ գործառույթներ:

Կենտրոնի Արբիտրաժային կանոններով Արբիտրաժային խորհրդին են վերապահված նաև այնպիսի կարևոր գործառույթներ, ինչպիսիք են արբիտրների հաստատումը և նշանակումը, նրանց բացարկի հետ կապված որոշումների կայացումը, արբիտրաժային վարույթների միացման և արբիտրաժային վարույթի ժամկետների փոփոխության հարցերը:

Արբիտրաժային խորհրդում ներգրավված են ոլորտի մասնագետներ ինչպես Հայաստանից, այնպես էլ արտերկրից: Արբիտրաժային խորհուրդն իր գործունեությունն իրականացնում է ամբողջ կազմով, բացառությամբ Կենտրոնի արբիտրաժային կանոններով տեղական համարվող վեճերի, որոնց կապակցությամբ որոշումները Արբիտրաժային խորհուրդը կայացնում է Ազգային հանձնաժողովի կազմով:

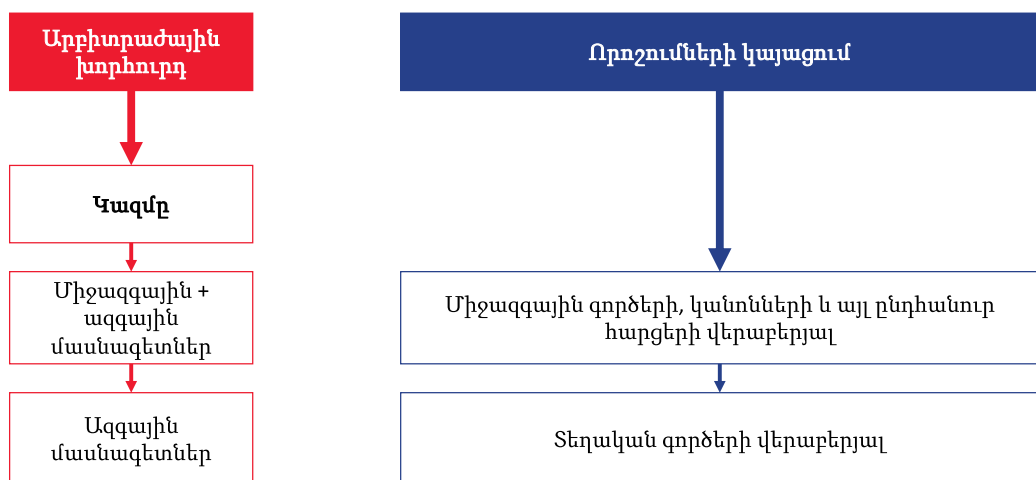
Արբիտրաժային խորհրդի Ազգային հանձնաժողովը ձևավորվում է Արբիտրաժային խորհրդի նախագահի որոշմամբ՝ Արբիտրաժային խորհրդի գործունեության կարգին համապատասխան: Արբիտրաժային խորհրդի Ազգային հանձնաժողովի կազմում կարող են ընդգրկվել Արբիտրաժային խորհրդի ոչ պակաս, քան երեք անդամ: Արբիտրաժային խորհրդի Ազգային հանձնաժողովի նիստերը

նախագահում է դրա՝ Արբիտրաժային խորհրդի նախագահի որոշմամբ նշանակված անդամը՝ Ազգային հանձնաժողովի առնչությամբ իրականացնելով բոլոր այն գործառնությունները, որոնք վերապահված են Արբիտրաժային խորհրդին: Արբիտրաժային խորհրդի Ազգային հանձնաժողովի նախագահը պաշտոնավարման ժամկետները, դադարեցման հիմքերն ու կարգը, Արբիտրաժային խորհրդի գործունեության հետ կապված այլ կարգավորումները տրվում են Կենտրոնի Կանոնադրությամբ:

Եթե Արբիտրաժային խորհրդի գործունեության կարգով այլ քվորում չի սահմանվում, ապա Արբիտրաժային խորհրդի, ներառյալ՝ դրա Ազգային հանձնաժողովի նիստն իրավազոր է, եթե դրան մասնակցում են, համապատասխանաբար, Արբիտրաժային խորհրդի կամ դրա Ազգային հանձնաժողովի անդամների առնվազն կեսից ավելին, իսկ որոշումները ընդունվում են նիստին ներկա անդամների ձայների մեծամասնությամբ:

Եթե փորձենք սխեմատիկ պատկերել Արբիտրաժային խորհրդի կառուցվածքն ու իրավազորությունների բաժանումը, ապա կստանանք հետևյալ պատկերը.

Արբիտրաժային խորհուրդ

Արբիտրաժային խորհրդի գործունեության համակարգումն իրականացնում են խորհրդի նախագահը և փոխնախագահը: Արբիտրաժային խորհրդի նախագահին և փոխնախագահին ընտրում է Հոգաբարձուների խորհուրդը՝ Արբիտրաժային խորհրդի անդամների առնվազն կեսից ավելին նշանակվելուց հետո: Արբիտրաժային խորհրդի նախագահը և փոխնախագահը պաշտոնավարում են մինչև իրենց՝ որպես Արբիտրաժային խորհրդի անդամի լիազորությունների դադարումը: Հոգաբարձուների խորհուրդը կարող է դադարեցնել Արբիտրաժային խորհրդի նախագահի կամ փոխնախագահի լիազորությունները՝ առանց Արբիտրաժային խորհրդի կազմից անձին

հեռացնելու, եթե նրանք նման դիմում են ներկայացրել Հոգաբարձուների խորհրդին, ինչպես նաև, երբ Արբիտրաժային խորհրդի նախագահը կամ փոխնախագահը պատշաճ չեն կատարում իրենց գործառույթները:

Կենտրոնի արբիտրները.

«Առևտրային արբիտրաժի մասին» օրենքը սահմանում է արբիտրին ներկայացվող նվազագույն պահանջներ: Օրենքի համաձայն արբիտր կարող է լինել 25 տարին լրացած, բարձրագույն կրթություն ունեցող յուրաքանչյուր գործունակ ֆիզիկական անձ: Արբիտր չի կարող լինել դատարանի վճռով անգործունակ կամ սահմանափակ գործունակ ճանաչված, հանցագործություն կատարելու համար դատապարտված անձը, ինչպես նաև այն անձը, որի նկատմամբ իրականացվում է քրեական հետապնդում: Ներկայումս Կենտրոնի արբիտրների ցանկում ներառված արբիտրները, ներկայացված նվազագույն պահանջներից բացի, որպես կանոն, ունեն նվազագույնը տասը տարվա մասնագիտական աշխատանքի փորձառություն, ներկայացնում են տարբեր երկրներ, տիրապետում են մեկից ավելի աշխատանքային լեզուների, ներգրավված են այլ արբիտրաժային հաստատությունների արբիտրների ցանկում, ունեն ոլորտում աշխատանքի փորձառություն և այլն: Կենտրոնի արբիտրների ցանկը, արբիտրների աշխատանքային փորձը, կենսագրական տվյալներն ու կոնտակտային տեղեկատվությանը առկա է Կենտրոնի պաշտոնական կայքէջում հետևյալ հղմամբ <https://amca.am/arbitration/>:

Տնօրենը.

Կենտրոնի Տնօրենն իրականացնում է Կենտրոնի ընթացիկ գործունեության ղեկավարումը, իրականացնում ՀՀ օրենսդրությամբ ընկերության գործադիր մարմնի ղեկավարին վերապահված բոլոր իրավասությունները, կազմակերպում Հոգաբարձուների խորհրդի որոշումների կատարումը, իրականացնում է Կենտրոնի արբիտրաժային կանոններով արբիտրաժային հաստատության գլխավոր քարտուղարին վերապահված լիազորությունները (հանդես է գալիս որպես գլխավոր քարտուղար) և կազմակերպում է քարտուղարության աշխատանքները, ապահովում է Հոգաբարձուների խորհրդին և Արբիտրաժային խորհրդին գործունեության կազմակերպման տեխնիկական և այլ անհրաժեշտ միջոցներով:

Տնօրենն իր գործունեության համար հաշվետու է Հոգաբարձուների խորհրդին, այլ կազմակերպություններում կարող է զբաղեցնել վճարովի պաշտոններ միայն Հոգաբարձուների խորհրդի համաձայնությամբ, բացառությամբ գիտական, ստեղծագործական և մանկավարժական գործունեության:

1.4. Արբիտրաժի և հաշտարարության հայաստանյան կենտրոնի առաքելությունը, նպատակները, գործունեության ուղղություններն ու բացառիկությունը

Արբիտրաժի և հաշտարարության Հայաստանյան կենտրոնը, հիմնադրված լինելով 2023 թվականին, որպես մշտապես գործող արբիտրաժային հաստատություն, նպատակ է հետապնդում երաշխավորելու ներպետական և միջազգային արբիտրաժային վարույթների և հաշտարարության իրականացումը, ինչպես նաև Հայաստանի Հանրապետությունում վեճերի լուծման այլընտրանքային եղանակների զարգացումը:

Կենտրոնի գործունեության կանոնադրական նպատակները սահմանվում են վերջինիս Կանոնադրությամբ: Կանոնադրական նպատակներին զուգահեռ վերջինս խնդիրներից է արբիտրաժը Հայաստանում դարձնելու վեճերի լուծման նախընտրելի այլընտրանքը: Անկախ Հայաստանի պատմության ընթացքում արբիտրաժային արդարադատության ձևավորմանն ու կայացմանն ուղղված քայլեր կատարվել են, սակայն դրանք շատ փոքր քայլեր են՝ հաշվի առնելով աշխարհում տեղի ունեցող զարգացումներն ու այս ինստիտուտի սրընթաց զարգացումը: Թեև ստեղծվել են օրենսդրական որոշակի հիմքեր ու հիմնվել են արբիտրաժային հաստատություններ, սակայն թե նեղ մասնագիտական շրջանակներում, թե հանրային լայն շրջաններում չկա բավարար չափով իրազեկվածություն արբիտրաժի և վերջինիս առավելությունների մասին, ոլորտի զարգացումը կարծես թե թողնված է եղել ինքնահոսի:

Պրակտիկայում իրավաբանների՝ որպես գործարքներն ուղեկցող իրավախորհրդատուների առաջարկին՝ կնքելու արբիտրաժային համաձայնություն, որպես կանոն ստացվում է տնտեսվարողների պատասխանը՝ թանկ է, վեճը թողնենք դատարաններին: Սակայն նման պատասխաններին հազվադեպ են նախորդում խորքային վերլուծություններ՝ արդյոք դա այդպես է, թե ոչ, ինչպես նաև հազվադեպ են հաջորդում բացատրություններ առ այն, որ ընկալումը սխալ է: Նման մոտեցումը վկայում է թե իրավաբան-մասնագետների, թե տնտեսվարողների շրջանում ինստիտուտի վերաբերյալ իրազեկվածության ցածր մակարդակի մասին: Կենտրոնի առաջնային նպատակներից մեկը արբիտրաժի՝ որպես վեճերի լուծման այլընտրանքի դերի, կարևորության, արդյունավետության ու առավելությունների մասին իրազեկելն է իրավաբաններին, տնտեսվարողներին, ուսանողներին, ոլորտով հետաքրքրված անձանց ու հանրային լայն շրջաններին: Այս նպատակին հասնելու համար նախաձեռնվել ու շարունակական իրականացվելու են բազմաբնույթ միջոցառումներ, դասընթացներ, իրազեկման արշավներ, քննարկումներ, տպագիր ու մեդիա նյութերի ստեղծում և տարածում և այլն: Կենտրոնը նպատակ ունի օժանդակելու բուհերում կրթական ծրագրերի ներդրմանը, ձեռնարկների, հետազոտական նյութերի և

ուղեցույցերի ստեղծմանն ու տարածմանը, կազմակերպելու միջազգային ու ներպետական գիտաժողովներ, կոնֆերանսներ, դատախաղեր, մասնագիտական վերապատրաստումներ, որոնք ոչ միայն կկատարելագործեն ոլորտու ներգրավված անձանց գիտելիքներն ու հմտությունները, այլև առավել լայն շրջանակի անձանց մոտ կառաջացնեն հետաքրքրություն ոլորտի նկատմամբ:

Կենտրոնը նպատակ ունի դառնալ ոչ միայն վեճերի լուծման, այլև ոլորտի զարգացման առաջամարտիկ, որի համար շարունակական եղանակով իրականացվելու է ոլորտի մոնիթորինգ, առկա խնդիրների խորքային ուսումնասիրություն, պատճառքերի վերհանում, գիտահետազոտական ու պրակտիկ մակարդակներում նյութերի ստեղծում, միջազգային լավագույն փորձի ուսումնասիրություն ու ներդրում Հայաստանում: Այս աշխատանքներին զուգահեռ Կենտրոնը նախաձեռնել ու շարունակական նախաձեռնելու է նաև օրենսդրական դաշտի բարելավմանն ուղղված քայլեր՝ առաջարկությունների, քննարկումների, աշխատաժողովների, արշավների և այլ եղանակներով՝ համագործակցելով ոլորտի կարգավորմանն ու աջակցմանը ներգրավված հանրային ու մասնավոր օղակների, գիտաշխատողների, փորձագետների, պետական մարմինների հետ:

Վերը նշված գործիքների օգտագործմամբ Կենտրոնի նպատակն է՝

- Նպաստել տարբեր ոլորտներում վեճերի մասնագիտացված լուծմանը,
- Ապահովել ավելի բարենպաստ ներդրումային միջավայր,
- Բարձրացնել Հայաստանի՝ որպես վեճերի լուծման հարթակի համբավը,
- Նպաստել դատական համակարգի ծանրաբեռնվածության նվազմանը,
- Ընդլայնել էլեկտրոնային գործիքակազմերի և թվային տեխնոլոգիաների կիրառումը ոչ միայն արբիտրաժային վարույթում, այլև արդարադատության համակարգում:

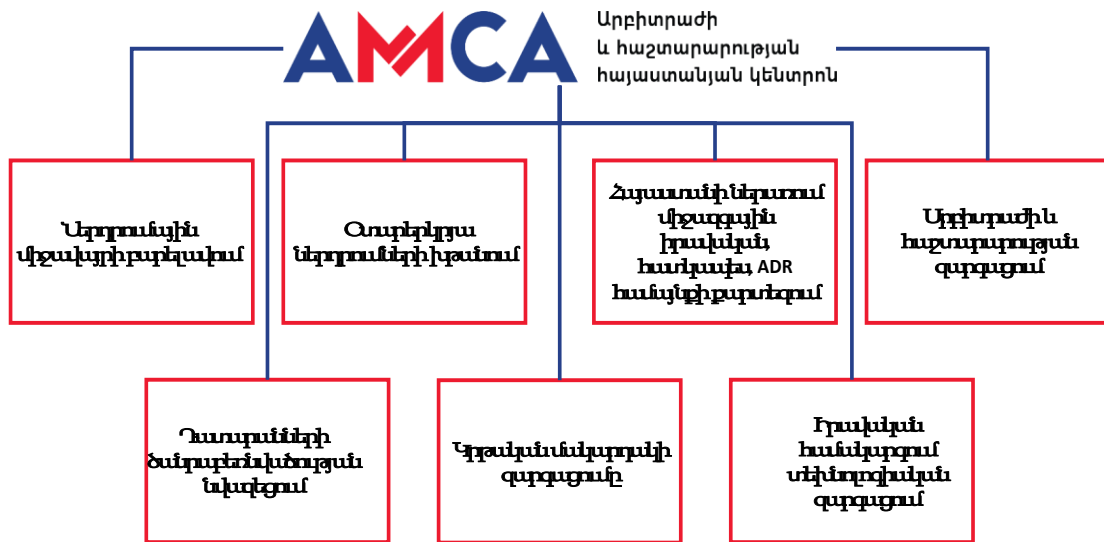
Դատարանների ծանրաբեռնվածության թեթևացման և դատարաններին որպես այլընտրանք՝ արբիտրաժի զարգացման գործում կարևոր է նաև արբիտրաժային հաստատություններին վերապահված գործերի շրջանակի ընդլայնման հարցը, որը Կենտրոնի խնդիրներից մեկն է: Ներկայիս օրենսդրական կարգավորումների պայմաններում Արբիտրաժային տրիբունալներին ենթակա են առևտրային բնույթի վեճերը՝ օրենքով սահմանված շրջանակներում: Սահմանված շրջանակից ամբողջությամբ կամ մասնակիորեն դուրս են մնում մտավոր սեփականության ոլորտը, տեղեկատվական տեխնոլոգիաների, կրիպտորաժույթների, արհեստական բանականության կիրառության անչությամբ իրավահարաբերությունները, անձնական տվյալների պաշտպանությունը, պատվի, արժանապատվության, գործարար համբավի պաշտպանությունը, սպառողների իրավունքների պաշտպանությունը, հատկապես էլեկտրոնային առևտրի ոլորտում, բնապահպանական ոլորտը, այդ թվում՝ հանքարդյունաբերության ոլորտի մի շարք վեճեր: Համաշխարհային փորձի ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ հատկապես այս ոլորտներում մեծ են արբիտրաժային համաձայնությունների կնքման դեպքերն ու

արբիտրաժային վեճերի քանակը: Համաշխարհային ճանաչում ունեող այնպիսի ընկերություններ, ինչպիսին են Netflix-ը, Google-ը, Meta-ն, Amazon-ը իրենց օգտատերերի հետ միացման պայմանագրերով կնքում են հենց արբիտրաժային համաձայնություններ՝ դրանցից բխող բոլոր տեսակի վեճերը հանձնելով արբիտրաժին: Որպեսզի ծավալների մասին հնարավոր լինի պատկերացում կազմել, բավարար է բերել մեկ օրինակ. ծայնային օգնական Ալեքսայի (Alexa) կողմից հաճախորդներին առանց համաձայնության ծայնագրելու վեճով էլեկտրոնային առևտրի համաշխարհային հարթակ հանդիսացող Ամազոն (Amazon) խանութների դեմ ներկայացվել է շուրջ 75,000 արբիտրաժային հայց:

Կենտրոնը, իր առջև դրված խնդրիների լուծման ճանապարհին իրավունք ունի զբաղվել ձեռնարկատիրական գործունեության հետևյալ տեսակներով՝ ստացված շահույթն ուղղելով Կենտրոնի նպատակների իրագործմանը.

- 1) իրավաբանական գործունեություն (այդ թվում, բայց չսահմանափակվելով՝ արբիտրաժի և վեճերի լուծման այլընտրանքային այլ մեխանիզմների միջոցով վեճերի լուծում, փաստաթղթերի պատրաստում, խորհրդատվություն),
- 2) խորհրդատվական գործունեություն համակարգչային տեխնոլոգիաների բնագավառում,
- 3) գիտական հետազոտություններ և փորձարարական մշակումներ հասարակական և հումանիտար գիտությունների բնագավառում,
- 4) մասնագիտական, գիտական և տեխնիկական այլ գործունեություն՝ չներառված ուրիշ խմբավորումներում,
- 5) գրքերի, թերթերի, ամսագրերի, տեղեկագրերի, պարբերական հրատարակությունների հրատարակում և այլ հրատարակչական գործունեություն,
- 6) գովազդային գործունեություն,
- 7) սեփական և վարձակալած անշարժ գույքի հանձնում վարձակալության և այլ գործառնություններ,
- 8) գրասենյակային մեքենաների և սարքավորանքի, ներառյալ համակարգիչները, վարձույթ և լիզինգ.
- 9) վեհաժողովների կազմակերպում.
- 10) նեղ մասնագիտական գիտելիքների ձեռք բերման այլ դասընթացներ:

Եթե փորձենք սխեմատիկորեն պատկերել Կենտրոնի առաքելությունը, ապա կստանանք հետևյալ պատկերը.

Արբիտրաժի և հաշտարարության հայաստանյան կենտրոնի գործունեության հիմնական նպատակների, ինչպես նաև Կենտրոնի կողմից իրականացված հիմնական միջոցառումների ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս Կենտրոնի՝ արբիտրաժի և հաշտարարության ոլորտում իրականացվող գործունեության բացառիկությունը: Մասնավորապես,

1) Կենտրոնը միակ արբիտրաժային հաստատությունն է ՀՀ-ում, որի հիմնադիրների կազմում են նաև ԱՄՆ-ում գրանցված կազմակերպությունները, որոնք նշված ոլորտներում շարունակաբար իրականացրել են տարբեր միջոցառումներ՝ այդ թվում աջակցել ՀՀ-ին:

2) Կենտրոնը միակ արբիտրաժային հաստատությունն է ՀՀ-ում, որի մարմինների՝ Հոգաբարձուների խորհրդի և Արբիտրաժային խորհրդի կազմերում ընդգրկված են արբիտրաժի և հաշտարարության ոլորտում հանրահայտ միջազգային և ազգային մասնագետներ, որոնք անմիջական ազդեցություն են ունենալու Կենտրոնի գործունեության վրա:

3) Կենտրոնը միակ արբիտրաժային հաստատությունն է, որը 2023 թվականին՝ իր ստեղծումից ամիսներ անց, ՀՀ-ում առաջին անգամ մասնակցել է Արբիտրաժային շաբաթի, այդ թվում՝ միջազգային կոնֆերանսի կազմակերպմանը՝ հյուրընկալելով շուրջ 200 մասնակիցների և նրանց ծանոթացնելով Կենտրոնի գործունեությանը:

4) Կենտրոնը իրականացված միջազգային այցերի, քննարկումների և հանդիպումների արդյունքում ընկալվում է որպես ՀՀ-ում մշտական արբիտրաժային կայուն հաստատություն և ՀՀ-ում արբիտրաժի և հաշտարարության ոլորտի զարգացման առաջամարտիկ, որը կարող է ներգրավվել և քննել նաև միջազգային գործեր:

5) Կենտրոնը իրականացված կրթական, վերապատրաստման և այլ նմանատիպ միջոցառումների արդյունքում կարողացել է թիրախավորել աննախադեպ թվով մասնակիցների և ոլորտների:

6) Կենտրոնը բացառիկ է նաև վեճերի լուծման այլընտրանքային եղանակների շրջանակներում թվային լուծումներ ներդնելու քայլերով:

Իր առջև դրված առաքելության իրականացման համար Կենտրոնում ստեղծվել են անհրաժեշտ տեխնիկական պայմաններ, ներդրվել է ժամանակի պահանջներին համահունչ գործիքակազմ:

Այսպես, Կենտրոնի աշխատանքների և արբիտրաժային վարույթների պատշաճ և արդյունավետ կազմակերպման համար ներդրել է էլեկտրոնային նոր և ժամանակակից հարթակ, որի «Օնլայն դմում» և «Փաստաթղթաշրջանառություն» մոդուլները արբիտրաժի կողմերին հնարավորություն են տալիս կենտրոնի հետ շփվել առցանց՝ այդպիսով կազմակերպելով իրենց գործի վարույթը. օրինակ՝ հայցի, պատասխանի, այլ փաստաթղթերի կամ ապացույցների ներկայացում:

Էլեկտրոնային հարթակի «Գործի կառավարում» մոդուլը նախատեսված է Կենտրոնի աշխատակազմի կողմից արբիտրաժային վարույթների էլեկտրոնային ադմինիստրացիայի ապահովման նպատակով. օրինակ՝ հիշեցումներ, նշանակումներ, աշխատանքի բաշխում և այլն:

Կենտրոնի ծառայություններից օգտվելը առավել հարմարավետ դարձնելու նպատակով ապահովվում են դրա լավագույն շենքային պայմանները՝ սկսած ժամանակակից նիստերի սրահից և ավարտած տեխնիկական լիարժեք հագեցվածությամբ:

Այսպես, ընդհանրացնելով վերը նշվածը, կարող ենք պնդել, որ Կենտրոնն ունի բոլոր նախադրյալները ոչ միայն արբիտրաժային արդարադատության ոլորտում դառնալու տարածաշրջանային առաջամարտիկ, այլև նպաստելու իրավունքի ու իրավական մտքի զարգացմանը: Կենտրոնի թիրախում են այնպիսի ոլորտներ, ինչպիսին են տեղեկատվական տեխնոլոգիաները, մտավոր սեփականությունը, անձնական տվյալների պաշտպանությունը, էլեկտրոնային հարթակների, ներառյալ առևտրային հարթակների գործունեության կանոնակարգումն ու սպառողների իրավունքների պաշտպանությունը, կրիպտոարժույթների շրջանառությանը վերաբերող խնդիրները, արհեստական բանականության կիրառման արդյունքում առաջացած բազմաթիվ իրավական խնդիրներ, բնապահպանական խնդիրները, ներառյալ հանքարդյունաբերական ոլորտում առկա հակասական մոտեցումները և այլն: Այս և մի շարք ոլորտների իրավական կարգավորումն ու դատական պրակտիկան չափազանց դանդաղ են զարգանում ու հետ են մնում ոլորտների արագ զարգացման տեմպից, դառնում ժամանակավրեպ ու ուշացած:

Իսկ ինչո՞վ կարող է նպաստել Կենտրոնը: Արբիտրաժային տրիբունալի պրոֆեսիոնալ ու արագ աշխատանքը վերը նշված ոլորտներում կրեթի իրավական

սկզբունքների մեկնաբանման ու կիրառման նոր պրակտիկա, որն իրենում կներառի նաև օտարերկրյա լավագույն փորձն ու ժամանակակից լուծումները: Նշվածը ազդեցիկ գործոն կլինի օրենսդրական դաշտի կատարելագործման, այդ թվում դատարանների կողմից նոր իրավակիրառ պրակտիկայի ձևավորման համար:

Արբիտրաժի և հաշտարարության հայաստանյան կենտրոնի կայացումն ու զարգացումը մեծ կարևորություն ունի նաև հայ տնտեսվարողների համար, ովքեր ունեն օտարերկրյա գործընկերներ: Երբեմն վերջիններս ստիպված են լինում համաձայնել օտարերկրյա արբիտրաժային հաստատությունների միջոցով վեճի լուծմանը, ինչը հայ տնտեսվարողի համար անհամեմատ մեծ ֆինանսական բեռ է ու երբեմն վերջիններիս պաշտպանությունը դարձնում է ոչ հասանելի: Արբիտրաժի և հաշտարարության հայաստանյան կենտրոնի նկատմամբ վստահության առկայության պայմաններում հայ տնտեսվարողները կստանան հնարավորություն առանց մտավախությունների ու սեփական իրավունքների պաշտպանությունից «հրաժարվելու» կնքել արբիտրաժային համաձայնություններ ու հավասար պայմաններով բանակցել օտարերկրյա գործընկերների հետ գործարքի պայմանների ու վեճերի լուծման մեխանիզմների շուրջ:

ԲԱԺԻՆ 2. ԱՂԳԱՅԻՆ ԵՎ ՄԻՋԱՂԳԱՅԻՆ ՓԱՍՏԱԹՂԹԵՐ

2.1. Ներպետական օրենսդրություն

Արբիտրաժային հաստատությունների ստեղծման, գործունեության, կայացրած վճիռների ու այլ որոշումների ճանաչման, կատարման հետ կապված հարաբերությունների իրավական կարգավորումն իրականացվում է ներպետական օրենսդրության ու պետության կողմից վավերացված միջազգային պայմանագրերի կողմից: Քանի որ միջազգային պայմանագրերին անդրադարձը կկատարվի հաջորդ ենթաբաժնում, ընդգծենք միայն, որ միջազգային պայմանագրերը ՀՀ իրավական համակարգի բաղկացուցիչ մասն են և գործում են ուղղակիորեն, եթե դրանցում գործողության այլ կանոններ սահմանված չեն: Այս կանոնի իրավական հիմքերը սահմանվում են ՀՀ սահմանադրությամբ, որի վրա հիմնվելով էլ կարող ենք պնդել, որ արբիտրաժային վարույթներին առնչվող ներպետական իրավական ակտերի մեջ առաջինը նախ և առաջ ՀՀ սահմանադրությունն է:

Քննարկվող իրավահարաբերությունների իրավական կարգավորման հարցում առյուծի բաժինը պատկանում է «Առևտրային արբիտրաժի մասին» օրենքին⁶, որը գործում է 2007 թվականի փետրվարի 10-ից: Այս օրենքի ընդունումով ուժը կորցված ճանաչվեց «Միջնորդ դատարանների և միջնորդ դատավարության մասին» օրենքը, որը գործել է 01.01.1999 թվականից մինչև «Առևտրային արբիտրաժի մասին» օրենքի ուժի մեջ մտնելու պահը: Ի դեպ, հետաքրքիր է, որ վերջինս անդրադառնում էր Ad hoc դատարաններին՝ սահմանելով դրանց ու մշտապես գործող միջնորդ դատարանների տարբերակումը, ինչը բացակայում է «Առևտրային արբիտրաժի մասին» օրենքում: Հաշվի առնելով Ձեռնարկի նպատակն ու այն հանգամանքը, որ «Միջնորդ դատարանների և միջնորդ դատավարության մասին» օրենքի ուժը կորցնելու պահից անցել է ավելի քան 16 տարի, այդ ժամանակահատվածում ավարտվել են միջնորդ դատարանների վարույթներում գտնվող գործերի քննությունն ու դրանց հաջորդող հնարավոր վեճերը, պատմական ակնարկ այս ակտին, ինչպես նաև ուժը կորցրած այլ իրավական ակտերի Ձեռնարկի շրջանակներում չի կատարվի:

Այսպես, «Առևտրային արբիտրաժի մասին» օրենքը այն հիմնական իրավական ակտն է, որը ընդհանուր գծերով սահմանում է արբիտրաժային վարույթի հիմնական սկզբունքները, արբիտրաժային համաձայնություններին ներկայացվող պահանջները, Արբիտրաժային տրիբունալների ձևավորմանն ու իրավասությանը վերաբերող կանոնները, արբիտրների անաչառության ու անկողմնակալության օրենսդրական երաշխիքները, արբիտրի գործունեության սկզբունքներն ու վարքագծի կանոնները, բացարկի հիմքերն ու ներկայացման կարգը, արբիտրաժային վարույթին նախորդող

⁶ ՀՕ-55-Ն, ընդունվել է 25.12.2006 թվականին, ուժի մեջ մտել 10.02.2007 թվականին:

կամ վարույթի ընթացքում կիրառվող նախնական կարգադրությունների, հայցի ապահովման միջոցների հիմնական կարգավորումները, վարույթի լեզվի, վեճի նկատմամբ կիրառելի օրենսդրության ընտրության ուղենիշերը, կարգավորում է հայցադիմում ու պատասխանի ներկայացման հետ կապված հարցերը, գործի քննության ընթացքի հետ կապված հիմնական հարցերը, Արբիտրաժային տրիբունալի վճռի ձևին, բովանդակությանը ներկայացվող հիմնական պահանջները, վճռի ուղղման, լրացման, մեկնաբանման հիմնահարցերը, վիճարկման հիմքերն ու ընդհանուր կարգը, արբիտրաժային վճիռների կատարման, միջազգային արբիտրաժային վճիռների ճանաչման հարցերը:

Հատկանշական է, որ նշված բոլոր հարցերի մասով օրենքը հիմնականում տալիս է ուղենշային կարգավորումներ՝ հնարավորություն տալով արբիտրաժային վարույթի մասնակիցներին ու արբիտրաժային հաստատություններին փոխադարձ համաձայնությամբ կամ ներքին կանոնակարգերով, կանոններով սահմանել այլ կարգավորումներ՝ պահպանելով օրենքով սահմանված հիմնական երաշխքները կամ պարտադիր կանոնները: Օրինակ, արբիտրի ընտրության հարցում օրենքով պարտադիր է արբիտրի տարիքային նվազագույն շեմը՝ 25 տարեկան և կրթական ցենզը՝ բարձրագույն կրթության առկայություն: Մնացած չափանիշների հարցում օրենքը կողմերին ու արբիտրաժային հաստատություններին տալիս է գործելու ազատություն:

«Առևտրային արբիտրաժի մասին» օրենքը հիմնականում սահմանում է արբիտրաժի իրականացման նյութաիրավական հիմքերն ու ժամկետները՝ ընթացակարգային կարգավորումները թողնելով կողմերի կամ տրիբունալի ընտրությանը: Մասնավորապես, օրենքի 19-րդ հոդվածից բխում է, որ կողմերը կարող են իրենց հայեցողությամբ համաձայնվել Արբիտրաժային տրիբունալի կողմից վարույթի իրականացման ընթացակարգի շուրջ: Այդպիսի համաձայնության բացակայության դեպքում Արբիտրաժային տրիբունալը արբիտրաժային վարույթն իրականացնում է Հայաստանի Հանրապետության քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի համապատասխան ընթացակարգային կանոններով:

Բացի այդ, ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքով են կարգավորվում նաև արբիտրաժին առնչվող դատական վարույթների հետ կապված հարցերը: Օրենսգրքի 5-րդ ենթաբաժինը կարգավորում է արբիտրաժի վճիռը չեղյալ ճանաչելու, արբիտրաժի վճռի հարկադիր կատարման համար կատարողական թերթ տալու, օտարերկրյա արբիտրաժային վճիռների ճանաչման և հարկադիր կատարման, արբիտրաժին դատական աջակցություն ցուցաբերելու վերաբերյալ դիմումներով գործերով վարույթների ընթացակարգային նորմերը, դիմելու ու քննության ժամկետները, դատավարական փաստաթղթերին ու դատական ակտերին ներկայացվող պահանջները: Անհրաժեշտության դեպքում ենթաբաժնի նորմերը հաճախ հղում են կատարում ՀՀ քաղաքացիական դատավարության օրենսգրքի այլ

բաժինների հողվածներին, ուստի օրենսգիրքն ամբողջությամբ կիրառելի է քննարկվող իրավահարաբերությունների նկատմամբ:

Արբիտրաժային վճիռների չեղյալ ճանաչման, արբիտրաժային վճռի հարկադիր կատարման համար կատարողական թերթ տալու, օտարերկրյա արբիտրաժային վճիռների ճանաչման և հարկադիր կատարման համար կատարողական թերթ տալու, արբիտրաժին դատական աջակցություն ցուցաբերելու վերաբերյալ դիմումները դատարան ներկայացնելը, դատական ակտերի վերահաս բողոքարկումները ենթադրում են նաև պետական տուրքի վճարում, որի չափերը սահմանվում են «Պետական տուրքի մասին» օրենքով:

Արբիտրաժային վճիռների, հայցի ապահովման միջոցների (դատարանի և արբիտրաժային հաստատության կողմից սահմանված) հարկադիր կատարումն իրականացվում է ՀՀ ԱՆ Հարկադիր կատարումն ապահովող ծառայություն (ՀԿԱԾ) կողմից, որի կողմից կատարողական գործողությունների կատարման հիմքերն ու կարգը սահմանվում է «Դատական ակտերի հարկադիր կատարման մասին» օրենքով:

Նշվածները այն հիմնական իրավական ակտերն են, որոնք ուղղակիորեն կարգավորում են արբիտրաժային իրավահարաբերությունները: Մշտապես գործող արբիտրաժային հաստատությունների դեպքում ուղղակիորեն գործում են նաև տվյալ արբիտրաժային հաստատության ներքին ակտերը, օրինակ, Կենտրոնի դեպքում վերջինիս Արբիտրաժային կանոններն են ու կառավարման մարմինների կողմից ընդունված այլ ակտեր, որոնք արբիտրաժային համաձայնության ու վեճը Կենտրոնին հանձնելու ուժով պարտադիր են դառնում նաև կողմերի համար, եթե կողմերի միջև չկա առանձին հարցերի վերաբերյալ ձեռք բերված համաձայնություն: Արբիտրաժային տրիբունալների համար պարտադիր կիրառման ենթակա են նաև արբիտրաժային վարույթի մասնակիցների կողմից արբիտրաժային համաձայնությամբ կամ այլ եղանակով որոշված նորմերն ու ընթացակարգերը, եթե դրանք չեն հակասում օրենքին:

Բացի իրավական ակտերից, ուղենշային իմաստով կարևորություն կարող են ունենալ նաև ՀՀ սահմանադրական դատարանի, ՀՀ վճռաբեկ դատարանի որոշումները, եթե դրանք անդրադառնում են ոլորտի նկատմամբ կիրառելի իրավական ակտերի կիրառելիության չափանիշներին, ակտերի մեկնաբանմանը: Թեև նշված որոշումներով արտահայտված դիրքորոշումները ուղղակիորեն պարտադիր չեն արբիտրաժային վարույթի մասնակիցների ու Արբիտրաժային տրիբունալների համար, սակայն դրանց չհետևելը մեծացնում է հավանականությունը, որ հետագայում դատական բողոքարկումների ժամանակ դատարանները օրենքը կկիրառեն հենց այդ դիրքորոշումներին համապատասխան:

Այսպիսով, ամփոփելով վերը նշվածը՝ կարևոր է ընդգծել, որ նորմատիվ-իրավական դաշտը քարացած չէ, այն պարբերաբար փոփոխվում, լրացվում է, գործող իրավանորմերը կորցնում են իրենց ուժը, դրանց փոխարինելու են գալիս նորերը:

Ուստի, Ձեռնարկում նշված իրավանորմերը ու դրանց կարգավորումները թեև ուղենշային կարող են լինել այն ուսումնասիրող անձի համար, բայց որոշ ժամանակ անց կարող են ամբողջությամբ չհամապատասխանել օրենքի այս կամ այն պահանջին, անգամ հակասել օրենքին՝ պայմանավորված օրենսդրական դաշտի փոփոխություններով: Ուստի, իրավական ակտերի թվարկումն ու դրանցով տրվող կարգավորումների վկայակոչումը նպատակ ունի Ձեռնարկն ուսումնասիրողին տալու պատկերացում այդ պահին գործող կարգավորումների մասին՝ միևնույն ժամանակ ուղղորդելով վերջինիս յուրաքանչյուր անգամ գործնական քայլերի դիմելիս ստուգել ու առաջնորդվել այդ պահին գործող իրավական ակտերով:

ՀՀ իրավական համակարգի մասը կազմող բոլոր նորմատիվ իրավական ակտերը, ներառյալ ՀՀ կողմից վավերացված միջազգային պայմանագրերը հասանելի են Հայաստանի իրավական տեղեկատվական առցանց հարթակում՝ www.arlis.am հասցեով:

2.2. Միջազգային պայմանագրեր

ՀՀ կողմից վավերացված միջազգային պայմանագրերը ՀՀ իրավական համակարգի բաղկացուցիչ մասն են ու դրանցով սահմանվող իրավակարգավորումները պարտադիր են ՀՀ-ի, երկրի տարածքում գտնվող ու գործունեություն իրականացնող ցանկացած անձի համար: Արբիտրաժային արդարադատության ոլորտում կարևոր քայլերից մեկը ՀՀ-ի համար «Օտարերկրյա արբիտրաժային որոշումների ճանաչման և կատարման» մասին կոնվենցիայի (Նյու Յորքի կոնվենցիա) վավերացումն էր, որի անդամ է 171 երկիր⁷: Ընդունված տեսակետ կա, որ Նյու Յորքի 1958թ. կոնվենցիան միջազգային առետրային իրավունքի ոլորտում ամենահաջողված բազմակողմ միջազգային փաստաթուղթն է, որն ընդունման պահից առ այսօր անդամ երկրների կողմից ուղղակիորեն կիրառվում ու մեկնաբանվում է:

Նյու Յորքի Կոնվենցիան ունի երկու նպատակ՝ արբիտրաժային համաձայնությունների ճանաչում և կատարում, օտարերկրյա արբիտրաժային վճիռների ճանաչում և կատարում: Հետևաբար, կոնվենցիան վերաբերում է միայն օտարերկրյա արբիտրաժային վճիռների ճանաչմանը և կատարմանը, այն չի կիրառվում ներպետական արբիտրաժային վճիռների ճանաչման և կատարման նկատմամբ:

Կոնվենցիան իրավունք է վերապահում անդամ երկրներին ազգային օրենսդրությամբ սահմանել առավել մեղմ կարգավորումներ ու ամրագրում կարևոր սկզբունք՝ կոնվենցիան առավելապես պետք է մեկնաբանվի ու կիրառվի այնպես, որ գործի արբիտրաժային վճիռների ճանաչմանն ու կատարման կանխավարկածը:

⁷ <https://www.newyorkconvention.org/countries>

Կատարմանը միտված քաղաքականության համապատասխան կիրառվում է առավելագույն արդյունավետության սկզբունքը. եթե կիրառելի են մեկից ավելի միջազգային պայմանագրեր, դատարանները պետք է կիրառեն այն միջազգային պայմանագիրը, որը ապահովում է արբիտրաժային վճռի կատարումը:

Առեւտրային արբիտրաժի միջազգային խորհուրդը (ԱԱՄԽ)⁸ 1976թ.-ից մեկնարկել է Առեւտրային արբիտրաժի տարեգրքի հրատարակումը: Տարեգրքերը ներառում են անդամ երկրներ դատարանների մոտ երկու հազարյակի չափ դատական ակտեր, որոնք վերաբերում են կոնվենցիայի նորմերի կիրառմանն ու մեկնաբանմանը: Նշվածը մեծապես նպաստում է անդամ երկրների կողմից կոնվենցիոնալ դրույթների միատեսակ մեկնաբանմանն ու կիրառմանը՝ դրանով իսկ արբիտրաժային արդարադատությունը դարձնելով ավելի գրավիչ ու կանխատեսելի: Դատավորները, արբիտրները, իրավաբանները, առևտրային գործարքի կողմերը, արբիտրաժային հաստատությունների մարմինները և մյուս շահագրգիռ անձինք հնարավորություն են ստանում մատչելի ու համակարգված եղանակով ծանոթանալու տարբեր երկրների դատարանների կողմից տրված իրավական մեկնաբանություններին ու ազգային դատարանների դիրքորոշումներին և արբիտրաժային համաձայնությունների կազմման, մեկնաբանման, վճիռների կայացման ժամանակ և արբիտրաժային վարույթների ընթացքում հաշվի առել այն երկրների փորձն ու դատարանների մոտեցումները, որտեղ, հնարավոր է, կատարման է ներկայացվելու արբիտրաժային վճիռը: Արդյունքում, միջազգային վեճերով կայացված արբիտրաժային վճիռները արբիտրաժի գտնվելու վայրից տարբերվող երկրում ճանաչման ու կատարման ներկայացնելիս արբիտրաժային վարույթի մասնակիցներն ունենում են ողջամիտ ակնկալիք, որը նվազագույնի է հասցվում ազգային օրենսդրությունների տարբերության արդյունքում արբիտրաժային վճիռների չեղյալ ճանաչման կամ ճանաչումն ու կատարումը մերժելու հավանականությունը:

Արբիտրաժային վճիռների ճանաչման ու կատարման համար անհրաժեշտ չէ, որպեսզի պետությունը, որտեղ կայացվել է վճիռը, լինի կոնվենցիայի անդամ պետություն (փոխադարձության սկզբունք): Սույն կարգավորումը չի գործում, երբ պետությունը, որտեղ հայցվում են արբիտրաժային վճռի ճանաչումն ու կատարումը, կատարել է փոխադարձության վերապահում: Նյու Յորքի կոնվենցիան թույլ է տալիս այն վավերացնող երկրին կատարել երկու տեսակի վերապահում.

⁸ Առեւտրային արբիտրաժի միջազգային խորհուրդը (ԱԱՄԽ) հիմնադրվել է 1961թ.-ի մայիսին միջազգային առեւտրային արբիտրաժի ոլորտում հանդես եկող մի խումբ փորձագետների և գործընկերների կողմից: Այն համաշխարհային հասարակական կազմակերպություն է, որը ուղղված է արբիտրաժը, հաշտարարությունը և միջազգային վեճերի լուծման այլ եղանակները խթանելուն ու զարգացնելուն: ԱԱՄԽ-ի անդամները տարբեր դատական համակարգերից են, բոլորը ակտիվորեն ներգրավված են միջազգային արբիտրաժում որպես իրավաբաններ, արբիտրներ, գիտնականներ եւ դատական համակարգի անդամներ:

1. Փոխադարձության վերապահում, երբ անդամ պետությունը հայտարարում է, որ կիրառում է Կոնվենցիան միայն այլ անդամ պետության տարածքում կայացված արբիտրաժային վճիռների ճանաչման և կատարման նկատմամբ: Հետաքրքիր է, որ անդամ պետությունների մոտ երկու երրորդը կատարել է սույն վերապահումը: Փոխադարձության վերապահում կատարած պետության դատարանը կիրառում է Կոնվենցիան միայն այն դեպքում, եթե արբիտրաժային վճիռը կայացվել է այլ անդամ պետության տարածքում, կամ եթե արբիտրաժային վճիռը չի պատկանում ներպետական վճիռների տեսակին և արտացոլում է այլ անդամ պետության հետ կապերի առկայությունը:

2. Առևտրային վեճերի մասով վերապահում, երբ անդամ պետությունը հայտարարում է, որ կիրառում է Կոնվենցիան միայն այն վեճերի նկատմամբ, որոնք ծագել են նման հայտարարություն կատարած պետության ներպետական օրենսդրությամբ առևտրային համարվող պայմանագրային կամ ոչ պայմանագրային իրավահարաբերություններից: Անդամ պետությունների մոտ մեկ երրորդը կատարել է նման վերապահում:

Չնայած այն հանգամանքին, որ Կոնվենցիան նախատեսում է վերապահումներ միայն արբիտրաժային վճիռների ճանաչման և կատարման համատեքստում, ընդհանուր առմամբ համարվում է, որ վերապահումները կիրառվում են նաև արբիտրաժային համաձայնությունների ճանաչման նկատմամբ:

Կոնվենցիային միանալիս Հայաստանի Հանրապետությունը կատարել է վերը նշված երկու վերապահումները՝ միանալով հետևյալ հայտարարությամբ.

«1. Հայաստանի Հանրապետությունը Կոնվենցիան կկիրառի միայն մյուս Պայմանավորվող կողմի տարածքում ընդունված արբիտրաժային որոշումների ճանաչման և կատարման նկատմամբ:

2. Հայաստանի Հանրապետությունը Կոնվենցիան կկիրառի միայն իրավական հարաբերություններից բխող պայմանագրային կամ ոչ պայմանագրային անհամապատասխանությունների նկատմամբ, որոնք Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությանը համապատասխան համարվում են տնտեսական»:

Քանի որ Նյու Յորքի կոնվենցիան միջազգային պայմանագիր է, այն կիրառող ազգային դատարանները կոնվենցիան պետք է մեկնաբանեն ոչ թե ազգային օրենսդրությամբ սահմանված իրավանորմերի մեկնաբանման կանոններով, այլ միջազգային իրավունքի մեկնաբանման կանոններով, որոնք կողիֆիկացված են Միջազգային պայմանագրերի իրավունքի մասին 1969 թվականի կոնվենցիայի (Վիեննայի Կոնվենցիա) 31-րդ և 32-րդ հոդվածների համաձայն: Հայաստանի Հանրապետությունը ևս միացել է Վիեննայի կոնվենցիային:

Խոսելով միջազգային իրավունքի ու արբիտրաժային արդարադատության ոլորտում միջազգային կառույցների կողմից ընդունվող նորմերի մասին՝ կարևոր է անդրադառնալ ՄԱԿ-ի Միջազգային առևտրային իրավունքի հանձնաժողովին

(ՈՒՆՍԻՏՐԱԼ կամ UNCITRAL), որի կողմից ընդունված մի շարք մոդելային օրենքներ, կանոններ կարևոր նշանակություն ունեն անդամ երկրների համար՝ զարգացնելու ներպետական օրենսդրությունը, մոտարկելու այն միջազգային պայմանագրերով սահմանված չափանիշներին: Թեև այս մոդելային օրենքներն ու կանոնները չունեն պարտադիր բնույթ և խորհրդատվական են, դրանք հաճախ օգտագործվում են իրավակիրառողների, ներառյալ Արբիտրաժային տրիբունալների ու դատարանների կողմից, երբ առկա է նորմի մեկնաբանման անհրաժեշտություն կամ իրավակարգավորման բաց: Այսպես, դեռևս 1985թ.-ին UNCITRAL-ի կողմից հաստատվել է (փոփոխվել է 2006թ.-ին) Միջազգային առևտրային արբիտրաժի մոդելային օրենքը (UNCITRAL մոդելային օրենք), որի հիման վրա կոնվենցիայի անդամ յոթ տասնյակից ավել երկրներ ընդունել են իրենց ազգային օրենքները՝ ամբողջությամբ հիմք ընդունելով մոդելային օրենքի տեքստը կամ վերցնելով մոդելային օրենքի հիմնական կարգավորումները: «Առևտրային արբիտրաժի մասին» օրենքը ևս հիմնված է UNCITRAL մոդելային օրենքի վրա:

Խոսելով խորհրդատվական նշանակություն ունեցող փաստաթղթերից՝ կարևոր է անդրադառնալ նաև դեռևս 1947 թվականից գործող Իրավաբանների միջազգային ասոցիացիայի կողմից ընդունված հետևյալ երկու կանոններին.

→ 2004 թվականին ընդունված Միջազգային արբիտրաժում շահերի բախման ուղեցույցը (IBA Guidelines on Conflicts of Interest in International Arbitration), որով սահմանվող կանոնները կարևոր նշանակություն ունեն արբիտրների անկախության ու անաչառության ապահովման հարցում: Նշված կանոնները ուղենշային են դարձել աշխարհի տարբեր երկրներում վարվող արբիտրաժային վարույթների մասնակիցների, արբիտրների ու ազգային դատարանների համար այն իրավիճակներում ու այնպիսի վեճերով, որոնք վերաբերում են շահերի բախման ժամանակ տեղեկատվության բացահայտմանն ու արբիտրների բացարկին:

→ 2020 թվականին ընդունված Ապացույցների ձեռք բերման կանոններ (IBA rules of taking of evidence), որով սահմանվում են միջազգային արբիտրաժում ապացույցների ձեռք բերման գործում, խնայող ու արդար ընթացակարգեր: Կանոնները սահմանում են փաստաթղթերի, վկաների, փորձագետների ներկայացման, ստուգումների իրականացման, ապացուցողական լուծումների անցկացման մեխանիզմներ: Կանոնները մշակելիս հաշվի են առնվել տարբեր իրավական համակարգերում կիրառվող ընթացակարգային կանոնները, ինչը հատկապես կարևորվում է, երբ արբիտրաժային վարույթի կողմերը ներկայացնում են տարբեր իրավական համակարգեր կամ դրանց կրողն են, խնդիր, որը միջազգային արբիտրաժային վարույթներում ամենատարածվածներից է:

→ Խոսելով UNCITRAL-ի կողմից հաստատված մոդելային կանոնների մասին, արբիտրաժային արդարադատության ոլորտում կարևոր է անդրադառնալ նաև Արբիտրաժային կանոններին, որի առաջին տարբերակը ՄԱԿ-ի Միջազգային առևտրային իրավունքի հանձնաժողովն ընդունել է 1976 թվականին: Հետագայում

դրանք երեք անգամ լրացվել ու փոփոխվել են, վերջին լրացված տարբերակը հաստատվել է 2021 թվականին: Այս կանոնները լայնորեն կիրառվում են բազմաթիվ արբիտրաժային հաստատությունների ու առավելապես Ad hoc Արբիտրաժային տրիբունալների կողմից: Կանոնները կարգավորում են արբիտրաժային վարույթի բոլոր փուլերն ու բոլոր հարցերը, ներառյալ՝ արբիտրների ընտրության, արբիտրաժային վարույթի անցկացման ընթացակարգերը, արբիտրաժային վճիռների ձևին ու բովանդակությանը ներկայացվող պահանջներն ու մեկնաբանման կանոնները, սահմանում հասարակ արբիտրաժային համաձայնության տիպային ձև: Կանոնների վերջին՝ 2021 թվականի լրացումներով նաև տրվել են կարգավորումներ արագացված վարույթների մասով: Այս համակարգային մոտեցման ու պարբերաբար լրացումների արդյունքում UNCITRAL-ի Արբիտրաժային կանոնները հաճախ օգտագործվում են մշտապես գործող մի շարք արբիտրաժային հաստատությունների կողմից սեփական արբիտրաժային կանոնների մշակման ու ընդունման համար:

Ամփոփելով վերը նշվածը, կարող ենք պնդել, որ ներքին վեճերի դեպքում արբիտրաժային վարույթները առավելապես կարգավորվում են ազգային օրենսդրությամբ, իսկ դրանցում միջազգային պայմանագրերի, միջազգային կառույցների կողմից ընդունված ու խորհրդատվական նշանակություն ունեցող մի շարք նորմեր կարող են կիրառելի դառնալ կողմերի ցանկությամբ: Միջազգային արբիտրաժային վարույթների դեպքում միջազգային փաստաթղթերի կարևորությունը մեծանում է, քանի որ նման վարույթների արդյունքում կայացված արբիտրաժային վճիռները հաճախ ներկայացվում են ճանաչման ու կատարման արբիտրաժի գտնվելու վայրից տարբերվող մեկ և ավելի այլ երկրներում, որոնցից յուրաքանչյուրն ունի իր իրավական համակարգը, ազգային օրենսդրության առանձնահատկություններն ու հաճախ տարբերվող իրավակարգավորումներ: Վերը նշված փաստաթղթերն ուղղված են նվազագույնին հասցնելու նման վեճերով արբիտրաժային վճիռների ճանաչման ու կատարման հետ կապված ռիսկերը, օժանդակելու վարույթների անխոչընդոտ ու բոլորի կողմից ընդունելի ընթացակարգերի ընտրությանն ու արդար, անաչառ, կանխատեսելի արդարադատության իրականացմանը:

2.3. Նախադեպեր

Միջազգային արբիտրաժային վեճերով արբիտրաժային արդարադատությունը բացառիկ է իր աշխարհագրությամբ ու կիրառելիությամբ: Այն ինչ-որ չափով չի ճանաչում սահմաններ, իրավական համակարգերի տարբերություններ, կախված չէ վեճերի մասնակիցների ազգային օրենսդրություններից ու ներպետական արդարադատության համակարգերից: Ինչպես գիտենք, ներպետական դատական

համակարգերը ունեն բազմաստիճան համակարգ, որոնց վերջին աստիճանը՝ կլինի դա Վճռաբեկ դատարան, Գերագույն դատարան կամ այլ անվանում կրող դատական ատյան, ունենում է նախադեպային որոշումների կայացման գործառույթ, ապահովում դատական պրակտիկայի միատեսակ կիրառությունը, վերջիններիս կողմից կայացված որոշումները համանման փաստական հանգամանքների պայմաններում դառնում են պարտադիր ստորադաս դատարանների համար: Արբիտրաժային տրիբունալների դեպքում վերջիններիս կայացրած վճիռները վերջնական են, չկան վերադաս տրիբունալներ կամ ներազգային կամ վերաբեռական մարմիններ, որոնք կարող են բովանդակային իմաստով վերանայել արբիտրաժային վճիռները, ստեղծել նախադեպային պրակտիկա:

Նշվածը արբիտրաժային արդարադատության առավելություններից մեկն է, որը նաև յուրաքանչյուր առանձին դեպքում հնարավորություն է տալիս Արբիտրաժային տրիբունալին յուրաքանչյուր գործով առաջնորդվել արդարության, անաչառության, անկողմանակալության սկզբունքներով, լինել ազատ իրավունքի կիրառման ու օրենքի մեկնաբանման հարցում՝ չկաշկանդվելով վերադաս ատյանների դիրքորոշումներով: Միննույն ժամանակ արբիտրաժային վարույթները գաղտնի են, ինչը վարույթին չներգրավված ցանկացած անձի զրկում է հնարավորությունից ստանալու ցանկացած տեղեկատվություն վարույթի կամ կայացված արբիտրաժային վճիռի մասին: Այս հանգամանքը թեև կարևոր ու նախընտրելի է վարույթի մասնակիցների համար, այն զրկում է տեսաբաններին, պրակտիկ իրավաբաններին ու ոլորտի հետազոտողներին հավաքագրելու տեղեկատվությունը, կատարելու վերլուծություններ, վերհանելու արբիտրաժային վարույթների խնդիրներն ու պրակտիկ օրինաչափությունները, ինչու չէ նաև հանրայնացնելու ազդեցիկ արբիտրաժային վճիռներ՝ առարկայական օրինակներով ցույց տալու համար, թե որքան մեծ ազդեցություն կարող է ունենալ արբիտրաժային արդարադատությունը խոշոր բիզնես գործարքներով վեճերի ժամանակ ու որքան պրոֆեսիոնալ կարող են լինել արբիտրաժային տրիբունալները այդ վեճերը քննելիս ու լուծելիս:

Վերը նշվածը հաշվի առնելով՝ Ձեռնարկում կներկայացվեն այն դատական գործերից օրինակներ, որոնք վերաբերում են ազգային դատարանների կողմից արբիտրաժային վարույթներում առաջացած խնդիրների վերաբերյալ կայացրած որոշումներին ու դրանցում արտահայտված դիրքորոշումներին: Դրանք վերաբերում են արբիտրաժային համաձայնությունների վավերականությանը, արբիտրների անաչառությանը, արբիտրաժային համաձայնությունների վեճերի նկատմամբ կիրառելի իրավունքի ընտրությանը, արբիտրաժային վճիռների ճանաչման ու կատարման ժամանակ քննարկվող մի շարք այլ հարցերի:

Ձեռնարկում բերվող դատական գործերի օրինակներում ընկերությունների անվանումները որոշ դեպքերում նշվում են լատինատառ՝ ապահովելու համար դրանց ճանաչելիությունն ու հետաքրքրվողներին հնարավորություն տալով հեշտությամբ

ծանոթանալ ընկերությունների գործունեությանն ու մեջբերվող գործի առանձնահատկություններին:

Այսպես, իր աշխարհագրությամբ ու դատարանի կողմից տրված մեկնաբանություններով հատկապես հետաքրքրություն է ներկայացնում Costco Wholesale Corporation-ն (Costco) ընդդեմ TicketOps Corporation-ի (TicketOps)⁹ գործը: Այն վերաբերում է TicketOps-ի կողմից Costco-ին տրամադրվող թվային տոմսերի ծառայություններին: TicketOps-ը թվային տոմսերի մեծածախ վաճառող է, իսկ Costco ստանալու էր վճարումներ, որոնք պետք է փոխանցեր տոմսերի մատակարարներին: COVID-19 համաճարակի սկզբից TicketOps-ը դադարեցրել է վճարումները փոխանցել մատակարարներին՝ խախտելով Costco-ի հետ ունեցած համաձայնագիրը: Հաշվի առնելով, որ կողմերի միջև կնքված պայմանագրում առկա էր արբիտրաժային համաձայնություն պարունակող դրույթ, ըստ որի՝ արբիտրաժային նստավայրը պետք է լիներ Սիեթլում (ԱՄՆ, Վաշինգտոն նահանգ), Costco-ն TicketOps-ի նկատմամբ արբիտրաժային վարույթ է սկսել, որն ավարտվել է Costco-ի հաջողությամբ: Costco-ն արբիտրաժային վճիռը ներկայացրել է ճանաչման ու կատարման Օնտարիոյում (Կանադա), ինչին TicketOps-ը առարկել է: Սույն գործում TicketOps-ն առաջ է քաշել բազում ենթադրյալ պաշտպանության միջոցներ առ այն, թե ինչու որոշումը չպետք է կատարվի Օնտարիոյում. դրանց շարքում են արբիտրաժային լուսմների ընթացքում կիրառված օրենքի կիրառելիության հարցը, արբիտրաժային լուսմների տևողությունը, արբիտրի կողմնակալությունը: Օնտարիոյի դատարանն TicketOps-ի կողմից բարձրացված այս և բոլոր մնացած հիմքերը մերժել է ու պարտավորեցրել TicketOps-ին կատարել որոշումը:

Այսպես, Օնտարիոյի Բարձրագույն դատարանը հաստատել է, որ կիրառելի օրենքը Օնտարիոյի 2017 թվականի «Միջազգային առևտրային արբիտրաժի մասին» օրենքն է, որն ինկորպորացնում է UNCITRAL-ի մոդելային օրենքն ու Օտարերկրյա արբիտրաժային որոշումների կատարման ու ճանաչման մասին Նյու Յորքի կոնվենցիան: Դատարանը գտել է, որ Կոնվենցիային և Մոդելային օրենքը սահմանում են, որ ներպետական դատարանները չպետք է միջամտեն արբիտրաժային որոշումների կատարմանը, բացառությամբ հատուկ դեպքերի, հետևաբար արբիտրաժային վճիռների կատարումը մերժելու հիմքերը դատարանները «պետք է նեղ մեկնաբանեն»:

Անդրադառնալով այն հակափաստարկին, որ լուսմները արբիտրաժային համաձայնության համաձայն տևել են ընդամենը երկու օր՝ Օնտարիոյի Բարձրագույն դատարանը նշել է, որ երկօրյա լուսմները ինչ-որ կերպ «չեն վնասել» բնական արդարադատությանը:

Հետաքրքրություն է ներկայացնում հատկապես արբիտրի անաչառության հետ կապված փաստարկի մասով դատարանի դիրքորոշումը, քանի որ այն ուղղակիորեն

⁹ Costco Wholesale Corporation v. TicketOps Corporation, 2023 ONSC 573

առնչվում է համացանցում, կամ այլ կերպ ասած՝ վիրտուալ կյանքում անձանց կապերին, միմյանց սոցիալական ցանցերում գտնվելու հանգամանքին: Նշված դեպքում քննարկվել է արբիտրի ու վարույթի կողմի՝ ֆեյսբուք սոցիալական ցանցում «ընկեր» լինելու հանգամանքը: Դատարանը մերժել է այն կանխավարկածը, որ ֆեյսբուքյան «ընկերությունը» հանգեցնում է կողմնակալության ողջամիտ կասկածի: Մասնավորապես, վկայակոչելով նախկին նախադեպերը՝ Դատարանն արձանագրել է, որ ժամանակակից աշխարհում ողջամիտ և տեղեկացված անհատն առհասարակ ուշադրություն չի դարձնի կամ շատ քիչ ուշադրության կարժանացնի այն հանգամանքն, որ երկու մարդիկ «ընկեր են» ֆեյսբուքում¹⁰:

Արբիտրաժային համաձայնությունների ու արբիտրի ընտրության հետ կապված հարցերի քննարկման մասով հետաքրքիր է Նեպալի Գերագույն Դատարանի 2021 թվականի որոշումը՝ կայացված Hanil Engineering & Construction Co., Ltd. v Melamchi գործով: Դատարանն իր որոշմամբ անդրադարձել է հետևյալ հիմնական հարցերին՝

1. *Կարգավորող օրենսդրությունը.* «բաժանելիության» սկզբունքի լույսի ներքո (այս սկզբունքին մանրամասն կանդրադառնանք նաև ստորև՝ այլ գործերի քննարկման ժամանակ) արբիտրաժային դրույթը համարվում է պայմանագրից անկախ: Քանի դեռ կողմերը հստակ այլ համաձայնության չեն եկել, պայմանագիրը կարգավորող օրենսդրությունը կիրառելի չի լինի արբիտրի/արբիտրների նշանակման, արբիտրաժային համաձայնությունների և արբիտրաժային վարույթի նկատմամբ: Այլ կերպ ասած, պայմանագրի կարգավորող օրենսդրությունը ինքնաբերեբաբար չի համարվելու արբիտրաժային համաձայնության դրույթները կարգավորող օրենսդրությունը:

2. *Նշանակող մարմինը.* Եթե կողմերը որևէ կազմակերպությանը կամ անհատին իրավասու չեն դարձրել նշանակելու արբիտր/արբիտրներ, ապա կողմերի կողմից ընտրված ընթացակարգային օրենքը (կանոնները) կիրառելի կլինի նաև արբիտր/արբիտրներ նշանակման հարցում:

3. *Արբիտր/արբիտրների նշանակումը.* Գերագույն դատարանը շեշտադրել է, որ կողմերը պետք է համաձայնության գան այն ընթացակարգի շուրջ, որով պետք է նշանակվեն արբիտրները: Այլ կերպ ասած, արբիտրի/արբիտրների նշանակումը պետք է իրականացվի համաձայն այն օրենքների և ընթացակարգերի, որոնք հստակ նշված են համաձայնագրով: Միայն եթե կողմերին չի հաջողվում այդ հարցի շուրջ համաձայնության գալ և դիմում են դատարան արբիտր/արբիտրներ նշանակելու համար, դատարանը նշանակումն իրականացնում է կիրառելի ներպետական օրենսդրության համաձայն:

Խոսելով արբիտրների նշանակման կարգի մասին՝ անդրադառնանք վերջիններիս բացարկի հիմքերի շուրջ դատական պրակտիկային: Այս հարցում հետաքրքիր է Չեխիայի Գերագույն դատարանի 2020 թվականի որոշումը թիվ 23 Cdo

¹⁰ Դատական ակտին ամբողջությամբ հնարավոր է ծանոթանալ հետևյալ հղմամբ՝ <https://www.canlii.org/en/on/onsc/doc/2023/2023onsc573/2023onsc573.html>

1337/2019 գործով: Գերագույն դատարանն իր որոշմամբ եզրահանգել է, որ արբիտրների անկախության և անաչառության պահանջները նաև կիրառելի են նրանց նշանակող մարմնի/մարմինների անաչառության և անկախության նկատմամբ: Այնուամենայնիվ, դատարանն առանձնացրել է արբիտրի որակագրկման ինստիտուտը (նախատեսված ազգային օրենսդրությամբ) վերջինիս անաչառության կամ անկողմնակալության հետևանքով կայացված արբիտրաժային վճռի չեղյալ ճանաչման ինստիտուտից: Գերագույն դատարանը, ամփոփելով նախադեպային պրակտիկան, մեկնաբանել է արբիտրի անաչառությանը վերաբերող երկու կոմպոնենտները՝ անկախությունն ու անկողմնակալությունը: Անկախությունը ենթադրում է արբիտրի անձնական, մասնագիտական կամ տնտեսական կապերի բացակայություն վարույթի կողմերից որևէ մեկի հետ: Անկողմնակալությունը ենթադրում է արբիտրի կողմից վարույթի որևէ կողմին սուբյեկտիվ աջակցության բացակայություն: Ուստի դատարանը գտել է, որ այն հանգամանքը, որ արբիտրաժային տրիբունալի արբիտրներից մեկը վարույթի մասնակիցների առջև չի բացահայտել այն հանգամանքը, որ փաստաբանական գրասենյակը, որտեղ ինքն աշխատում է, վարույթի կողմերից մեկին մինչև արբիտրաժային վարույթը ցուցաբերել է իրավաբանական օգնություն, բավարար չէ, որպեսզի արբիտրի անաչառությունը դրվի կասկածի տակ և արբիտրաժային վճիռը չեղյալ ճանաչվի: Նշված արարքը կարող է արբիտրին որակագրկելու հիմք լինել, որն ուղղակիորեն չի կարող ազդել արբիտրաժային վճռի վրա: Ինչ վերաբերում է արբիտրի անկողմնակալության կամ անկախության բացակայության մասին փաստարկին, ապա նման փաստը վկայակոչող կողմը այն պետք է ապացուցի, նման անաչառության բացակայությունը պետք է ուղղակիորեն ազդի գործի ելքի վրա կամ առաջացնի նման ազդեցության իրական վտանգ: Այս միտքը զարգացնելով՝ գերագույն դատարանը նշել է, որ արբիտրի ու կողմերից որևէ մեկի ներկայացուցչի՝ միևնույն մասնագիտական կամ հասարակական կազմակերպությանը անդամակցելը չի կարող ուղղակիորեն կասկածի տակ դնել արբիտրի անաչառությունը: Նման դիրքորոշումը դատարանը բացատրել է նրանով, որ պրակտիկայում սպասելի է, երբ արբիտրները, ովքեր նաև փաստաբանական գործունեությամբ են զբաղվում, որպես կանոն գործնական հարաբերություններ են հաստատում այլ փաստաբանների հետ: Նման հարաբերությունների առկայության փաստը չի կարող ուղղակիորեն մեկնաբանվել որպես արբիտրի անկողմնակալության հիմնավոր կասկածի առկայություն: Այնուամենայնիվ, Գերագույն դատարանը նշել է, որ արբիտրաժային վարույթի մասնակցի ներկայացուցչի փաստաբանի հանդեպ արբիտր-փաստաբանի անաչառության բացակայության մասին հիմնավոր կասկածի մասին կարելի է խոսել, օրինակ, երբ վերջիններիս միջև առկա է տնտեսական փոխադարձ կախվածություն ունեցող երկարատև համագործակցություն, օրինակ՝ միևնույն իրավաբանական գրասենյակում աշխատելու հանգամանքը: Չեխիայի Գերագույն դատարանն այս որոշմամբ իր դիրքորոշումն արտահայտելիս առավելապես առաջնորդվել է

Իրավաբանների միջազգային ասոցիացիայի Միջազգային արբիտրաժում շահերի բախման ուղեցույցի կարգավորումներով:

Դատական պրակտիկայում հաճախ են քննարկվում վեճեր, որոնք վերաբերում են արբիտրաժային համաձայնությունների վավերականության հարցին այն դեպքում, երբ գործարքները, որոնց հիման վրա առաջացել է վեճը, վավեր չեն կամ վերջիններիս վավերականության հարցում առկա է վեճ: Այս հարցում հետաքրքիր է քննարկել Դելլ ընկերության և Կանադայի սպառողների միության միջև վեճը¹¹: Dell-ը, որի գրասենյակները գտնվում են Կանադայի Տորոնտո և Մոնրեալ քաղաքներում, իր անգլալեզու կայքում սխալմամբ տեղադրել է իր ապրանքների ավելի ցածր գներ, իսկ մեկ օր անց, հայտնաբերելով սխալը, այն հեռացրել: Սպառողներից մեկը՝ Օլիվե Դյումլենը, կարողացել է օգտագործել այդ փաստը և շրջանցելով Դելլի կողմից կիրառված արգելքը, գնել է համակարգիչ շուկայականից անհամեմատ ցածր գնով: Երբ Դելլը հրաժարվել է կատարել վերջինիս պատվերը, Սպառողների միությունը Դելլի դեմ դատարան է ներկայացրել կոլեկտիվ հայց: Դելլը դատարանում պահանջել է գործը հանձնել արբիտրաժային տրիբունալին՝ հայտարարելով, որ կայքում տեղադրված առցանց առուվաճառքի կանոններում առկա է արբիտրաժային համաձայնություն և կոլեկտիվ հայց ներկայացնելուց հրաժարման հայտարարություն: Կանադային ազգային դատարանները մերժել էին Դելլի միջնորդությունը՝ հիմնվելով ազգային օրենսդրությամբ առկա այն կարգավորման վրա, որ օտարերկրյա տարր պարունակող հայցերով օրենքը արգելում է հրաժարվել Կանադային դատարաններին վեճը ենթակա լինելուց, եթե սպառողը (գնորդը) բնակվում է Կվեբեկում (Կանադայում): Կանադային գերագույն դատարանը, ի հակադրություն ստորադաս դատարանների որոշումների, 2008 թվականի իր որոշմամբ սահմանել է, որ գործը ենթակա է քննության արբիտրաժային տրիբունալի կողմից: Դատարանը նշել էր, որ արբիտրաժային համաձայնությունների մասով Կանադայի ներպետական օրենսդրական կարգավորումները մոտարկված են UNCITRAL-ի մոդելային օրենքին և բխում են Նյու Յորքի կոնվենցիայի պահանջներից, ուստի, եթե կողմը հղում է կատարում կնքված արբիտրաժային համաձայնությանը, գործը չի կարող շարունակվել քննվել ազգային դատարաններում:

Արբիտրաժային համաձայնությունների մասով հիմնաքարային որոշումներից մեկը Պրիմա Փեյնթ Քորփ ընդդեմ Ֆլադ և Կրոնկլին ՄՖ գործն է¹², որով 1967թ. ԱՄՆ Գերագույն դատարանը խոսել է արբիտրաժային համաձայնության բաժանելիության սկզբունքի մասին: Դատարանն ընդգծել է, որ արբիտրաժային դրույթը (վերապահումը) դաշնային իրավունքի տեսանկյունից «բաժանելի» է այն պայմանագրերից, որոնցում դրանք ներառված են: Այն դեպքում, երբ հիմնական պայմանագիրը կնքվել է խարդախությամբ, սակայն արբիտրաժային համաձայնությունը որպես առանձին

¹¹ Dell Computer Corp. v. Union des Consommateurs, [2007] 2 SCR

¹² Prima Paint Corp. v. Flood & Conklin Mfg. Co., 388 U.S. 395 (1967)

պայմանագիր չի կնքվել նույն կերպ, ինչ հիմնական պայմանագիրը, ապա արբիտրաժային համաձայնությունը կմեկնաբանվի լայնորեն՝ նախատեսելով արբիտրաժային կարգով վեճը լուծելու հնարավորությունը: Արբիտրաժային համաձայնությունների «բաժանելիության» սկզբունքին դատարանները բազմիցս անդրադարձել են նաև հետագա տարիներին: Օրինակ, Ֆիոնա Թրասթ և Հոլդինգ Քո ընդդեմ Պրիվալով գործով¹³ Անգլիայի Լորդերի պալատը, հաստատելով Վերաքննիչ դատարանի որոշումը, նշել է, որ բաժանելիության սկզբունքը նշանակում է, որ հիմնական պայմանագրի անվավերությունը կամ լուծումը չի ենթադրում արբիտրաժային համաձայնագրի անվավերություն կամ ընդհատում: Արբիտրաժային համաձայնությունը պետք է դիտարկվի որպես «առանձին համաձայնություն» և կարող է անվավեր կամ առոչինչ ճանաչվել միայն այն հիմքերով, որոնք ուղղակիորեն կապված են արբիտրաժային համաձայնագրի հետ և «բաժանելիության սկզբունքը» պահանջում է, որ նախքան այն առոչինչ ճանաչելն այն անցնի ուղղակի անվստահության գործընթաց:

Այս համատեքստում հետաքրքիր է DHL Project & Chartering Ltd (կրճատ այսուհետ կանվանվի DHL) ընդդեմ Gemini Ocean Shipping Co. Ltd (կրճատ այսուհետ կանվանվի Gemini) գործը¹⁴, որի մասով որոշումը կայացվել է ոչ վաղ անցյալում՝ 2022 թվականին: Գործը լսվել է Անգլիական դատարանի կողմից: Վերաքննիչ դատարանը նշված գործով քննարկման առարկա է դարձրել այն հարցը՝ արդյոք արբիտրաժային համաձայնությունը պարտադիր էր կողմերի համար այն հանգամանքներում, երբ պայմանագրի արդյունավետության նախապայմանը չի բավարարվել: Գործի հաստատական հանգամանքների ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ թեև DHL-ի կողմից մատուցվող ծառայություններից օգտվելու համար կողմերը բանակցել են ֆրախտի պայմանագրի շուրջ, սակայն այդպես էլ Gemini-ի կողմից նշված գործարքը չի ստորագրվել: Չնայած պայմանագրային տարաձայնությունները վերաբերել են գործարքի պայմաններին ու քննարկումները չեն հասել արբիտրաժային համաձայնության շուրջ համաձայնություն ձեռք բերելու հարցին, այունամենայնիվ, արբիտրաժային համաձայնության տեքստը ներառված է եղել հենց այն գործարքում, որը չի կնքվել:

Դատարանը այս գործի քննության ընթացքում անդրադարձել է երկու տեսակի վեճերի տարբերակմանը՝ վեճեր, որոնք վերաբերում են «պայմանագրի կազմմանը» և վեճեր, որոնք վերաբերում են «պայմանագրի վավերականությանը», որից հետո Դատարանը եզրակացրել է, որ այս գործը վերաբերում է «պայմանագրի կազմմանը» և առկա չէ վավեր արբիտրաժային համաձայնություն: Ավելին, Դատարանը հստակեցրել է, որ բոլոր այն դեպքերում, երբ համարվում է, որ կողմերի միջև առկա չէ պարտադիր համաձայնագիր, ապա արբիտրաժային համաձայնությունը, որպես կանոն, նույնպես պարտադիր բնույթ չի ունենա: Այս որոշման լույսի ներքո կողմերը,

¹³ Fiona Trust & Holding Co. v. Privalov [2007] UKHL 40

¹⁴ DHL Project & Chartering Ltd v Gemini Ocean Shipping Co. Ltd [2022] EWCA 1555

որոնք բանակցում են «պայմանագրի առարկայի» դրույթների շուրջ, պետք է ի նկատի ունենան, որ արբիտրաժի վերաբերյալ դրույթը չի կարող պարտադիր լինել, քանի դեռ կողմերը համաձայնության չեն եկել այն այդպիսին համարելու շուրջ՝ մինչև հիմնական պայմանագրի ուժի մեջ մտնելը:

Սույն գործը օգտակար ուղեցույց է պայմանագրի վավերականությանը վերաբերող գործերի համար, երբ պայմանագիրը պարունակում է արբիտրաժային դրույթ: Մենք գիտենք, որ տեսությունն ու դատական պրակտիկան զարգացել են այն ուղղությամբ, որ եթե առկա է կնքված գործարք, որի վավերականությունը կողմերը կասկածի տակ են դնում, ապա այդ գործարքով կնքված արբիտրաժային համաձայնությունը ինքնաբերաբար չի կարող համարվել անվավեր: Սակայն այլ է իրավիճակը, երբ մեկ քայլ ևս հետ ենք գնում ու գործ ունենք դեռևս չկնքված գործարքի հետ: Նշված դեպքում անգլիական դատարանը արձանագրել է, որ չի կարող խոսք լինել նաև կնքված արբիտրաժային համաձայնության մասին:

Շարունակելով արբիտրաժային համաձայնությունների վավերականության հարցը, հետաքրքիր է անդրադառնալ այն հարցադրմանը, թե ինչու՞ է անհրաժեշտ մշտապես շեշտադրել արբիտրաժային համաձայնության հիմքում ընկած օրենքը: Kabab-Ji SAL (Լիբանան) v Kout Group (Քուվեյթ) գործով որոշմամբ Անգլիայի Գերագույն դատարանը և Ֆրանսիայի Վճռաբեկ դատարանը կայացրել են տարբեր որոշումներ առ այն՝ թե որ օրենքը պետք է ընկած լինի արբիտրաժային համաձայնագրի հիմքում՝ հանգեցնելով իրարամերժ եզրակացությունների: Վեճի հիմնական խնդիրն այն էր, թե արդյոք պատասխանողը արբիտրաժային համաձայնագրի կողմ է: Անգլիայի Գերագույն դատարանը 2021 թվականին կայացրած որոշմամբ արձանագրել է, որ պատասխանողն արբիտրաժային համաձայնագրի կողմ չէ, ուստի առկա չէ արբիտրաժային համաձայնագիր, որը պարտադիր կլինի կողմերի համար և, որի վրա հիմնվելով, տրիբունալը կկայացնի որոշում: Սրա հետևանքով Անգլիայի Գերագույն դատարանը մերժել է որոշման կատարումը: Ի հակադրումն այս դիրքորոշման՝ արդեն 2022 թվականի հոկտեմբերի որոշմամբ Ֆրանսիական դատարանն արձանագրել է, որ պատասխանողի համար արբիտրաժային համաձայնագիրը պարտադիր է, ուստի արբիտրաժային վճիռը ենթակա է կատարման: Նշված մոտեցումների տարբերությունը գալիս էր այն օրենսդրական կարգավորումների տարբերությունից (անգլիական ու ֆրանսիական ազգային օրենսդրություն), որոնց կիրառմամբ դատարանները մեկնաբանել են արբիտրաժային համաձայնությունն ու հանգել իրարամերժ մոտեցումների: Գործնականում այս գործն ունի առավել «ուսուցողական» նշանակություն և ընդգծում է արբիտրաժային դրույթի ձևակերպման ժամանակ արբիտրաժային համաձայնության նկատմամբ կիրառելի օրենսդրության որոշման կարևորությունը: Նշվածը հնարավորություն կտա կողմերին խնայել ժամանակ և միջոցներ նմանատիպ ընթացակարգային վեճերի մեջ չներգրավվելու համար ու կերաշխավորի արբիտրաժային համաձայնության անվիճարկելիությունը, վեճի կողմերի ընտրած

արբիտրաժային հաստատության կողմից վեճը քննելու հանգամանքն ու բուն վեճի քննության արդյունքում կայացված արբիտրաժային վճռի կատարումը ինչպես արբիտրաժի գտնվելու վայրում, այնպես էլ կատարման վայրում (եթե այն տարբերվում է արբիտրաժի վայրից):

Արբիտրաժային համաձայնությունների նկատմամբ կիրառելի իրավունքի որոշման հարցում հետաքրքիր է անգլիական դատարանի 2012թ. որոշումը Սուլամերիկա Սի ԱՅ ԷՅ (CIA) Նասիոնալ դե Սեգուրոս ՍԱ և այլք ընդդեմ Էնեսա Էնգենհարիա ՍԱ և այլք գործով [2012]¹⁵: Որոշման կարևորությունն նրանում է, որ այն պարզաբանում է, թե որ օրենքը պետք է կիրառվի արբիտրաժային համաձայնության նկատմամբ այն դեպքերում, երբ դրա մասին ուղղակի նշում համաձայնության տեքստում առկա չէ: Նման դեպքերում Անգլիայի վերաքննիչ դատարանն առաջարկում է եռաստիճան ստուգում:

ա) կողմերի ուղղակի ընտրություն,

բ) ուղղակի ընտրության բացակայության դեպքում՝ ենթադրյալ (անուղղակի) ընտրությունը և

գ) եթե կողմերը որևէ ընտրություն չեն կատարել, այն օրենքը, որի հետ արբիտրաժային համաձայնագիրն ունի իր ամենամոտ և իրական կապը:

Ի լրումն վերը նշվածի՝ արդեն Էնկա ընդդեմ Չաբ¹⁶ գործով Միացյալ Թագավորության Գերագույն դատարանը 2020 թվականի որոշմամբ պարզաբանել է, թե ինչպես պետք է որոշվի արբիտրաժային համաձայնությունը կարգավորող օրենքը, երբ պայմանագրի նկատմամբ կիրառելի օրենքը տարբերվում է արբիտրաժի վայրի օրենքից: Անգլիայի գերագույն դատարանը նշել է, որ երբ կողմերը չեն նշել արբիտրաժի նկատմամբ կիրառելի իրավունքը, սակայն նշել են պայմանագրի նկատմամբ կիրառելի իրավունքը, այդ ընտրությունը կգործի նաև արբիտրաժային վերապահման նկատմամբ: Այս ընդհանուր կանոնը խրախուսում է իրավական որոշակիություն, կայունություն՝ բացառելով բարդություններ: Ավելին, այն դեպքում, երբ կողմերը չեն սահմանել արբիտրաժային վերապահման նկատմամբ կիրառելի իրավունքը կամ հատուկ ընտրել են իրավունք, որը կիրառելի է պայմանագրի նկատմամբ՝ դատարանը պետք է ընտրի այն օրենքը, որի հետ արբիտրաժային վերապահումը սերտորեն կապված է: Ընդհանուր կանոնը տվյալ դեպքում այն է, որ արբիտրաժային համաձայնագրին սերտորեն կապված է արբիտրաժի վայրի իրավունքը:

Ազգային դատարանների մոտեցումներով պայմանավորված՝ միևնույն արբիտրաժային վճիռը կարող է կատարվել մի երկրում, ու կատարումը մերժվել մեկ այլ երկրում: Թեև այս ուղղությամբ միջազգային կառույցները շարունակում են աշխատել ու ջանքեր գործադրել նման տարբերակված մոտեցումները

¹⁵ Sulamerica CIA Nacional De Seguros SA and others v Enesa Engenharia SA and others [2012] EWHC 42

¹⁶ Enka v Chubb [2020] UKSC

աստիճանաբար նվազեցնելու համար, բարձր ցուցանիշներով արդյունքի հասնելու համար դեռևս աշխատանք կա անելու: Այնուամենայնիվ, դատական արակտիկայում բազմիցս արձանագրվել է, որ մի երկրի ազգային դատարանի կողմից միևնույն արբիտրաժային վճռի ճանաչումը և կատարումը մերժելը չի սահմանափակում մեկ այլ երկրի դատարանին՝ այն ճանաչելու և կատարելու: Նման դատական գործերը բազմաթիվ են, օրինակ՝ Hilmarton-ի գործով¹⁷ Անգլիայի և Ուելսի Բարձրագույն դատարանը գտել է, որ շվեյցարիական արբիտրաժային որոշումը միջազգային բնույթի էր, ինչը նշանակում է, որ այն կցված չէ շվեյցարական իրավական համակարգին, ուստի կշարունակի գոյություն ունենալ անկախ այն հանգամանքից, որ արբիտրաժի գտնվելու վայրի դատարանը արբիտրաժային վճիռը չեղարկել է:

Այս համատեքստում հետաքրքիր է Putrabali-ի գործը¹⁸, որով արբիտրաժային դատարանը կայացրել է 2 վճիռ: Երկրորդ լսումների պատճառը եղել է արբիտրաժի գտնվելու վայրի՝ Լոնդոնի դատարանի կողմից Putrabali-ի դիմումի հիման վրա առաջին վճռի մասնակի չեղարկումը: Արդյունքում արբիտրաժային վճռի չեղարկված մասով արբիտրաժային տրիբունալը երկրորդ վճռով մասնակի փոփոխել է իր առաջին վճիռը: Անկախ չեղարկման փաստից՝ արբիտրաժային տրիբունալի առաջին վճիռը Ֆրանսիայում ներկայացվել է ճանաչման ու հարկադիր կատարման, ինչի դեմ Putrabali-ը կրկին առարկել է արդեն Ֆրանսիայում՝ նաև բերելով հիմնավորումներ, որ իր դատավարական հակառակորդը խախտում է բարեխղճության սկզբունքը. վճիռը, որը ներկայացվել է հարկադիր կատարման հետագայում մեկ այլ վճռով փոփոխվել է, քանի որ անգլիական դատարանն այն մասնակի չեղարկել է: Ֆրանսիայի Վճռաբեկ դատարանը, սակայն, վերահաստատել է Hilmarton-ի գործով սահմանված սկզբունքը և եզրակացրեց, որ միջազգային արբիտրաժային որոշումը միջազգային բնույթի որոշում է, հետևաբար դրա չեղարկումը ներպետական դատարանի կողմից չի կարող հետ պահել մյուս պետությանը այն կատարելուց: Maximov-ի գործով¹⁹ փաստացի ունենք նույն դիրքորոշումը: Այս դեպքում ՌԴ-ի ազգային դատարանների կողմից չեղարկված արբիտրաժային վճիռը չանաչման ու կատարման է ներկայացվել եվրոպական երկու տարբեր երկրներում: Գործով Ֆրանսիական դատարանը հաստատել է իր՝ վերևում նշված դիրքորոշումներն ու ճանաչել արբիտրաժային վճիռը՝ անկախ ՌԴ կողմից այն չեղարկելու հանգամանքի: Այս գործով Անգլիայի Բարձր դատարանը եկել է հակառակ դիրքորոշման ու նշել է, որ կողմը, որպես կանոն, կարող է վկայակոչել արբիտրաժային վճռի չեղարկման օտարերկրյա դատարանի որոշմանը, եթե չի հաստատվում, որ նշված որոշումը հակասում է արդարության, արդարության սկզբունքներին ու տվյալ պետության հանրային կարգին: Համանման տարբերակված դիրքորոշումներ ունենք նաև Yukos Capital-ն ընդդեմ Rosneft գործով²⁰, որով

¹⁷ Omnium de Traitement et de Valorisation SA v. Hilmarton Ltd / 1998 Folio No 1003

¹⁸ Société PT Putrabali Adyamulia v Société Rena Holding et Société Moguntia Est Epices

¹⁹ Mr Nikolay Maximov v Novolipetsky Steel Mill (NLMK)

²⁰ Yukos Capital SARL v OJSC Rosneft Oil Company [2014] EWHC 2188 (Comm)

արբիտրաժի վայրը կրկին եղել է Ռուսաստանի Դաշնությունը և ՌԴ ազգային դատարանը չեղյալ է ճանաչել արբիտրաժային վճիռը: Այս գործով Ամստերդամի վերաքննիչ դատարանը գտել է, որ այն փաստը, որ ռուսական դատարանը չեղարկել է ռուսական արբիտրաժային որոշումը, բավարար չէ կանխելու համար դրա կատարումը Նիդեռլանդներում: Նշված գործով անգլիական դատարանը հավատարիմ է մնացել իր նախորդ դիրքորոշումներին ու պաշտպանել այն տեսակետը, որ եթե արբիտրաժի գտնվելու վայրի դատարանը արբիտրաժային վճիռը չեղարկել է, այն չի կարող ճանաչվել ու կատարվել անգլիական դատարանի կողմից: Այլ գործերով նմանատիպ դիրքորոշումներ ունի նաև գերմանական դատարանը: Նկարագրված նախադեպերի վերլուծությունը ցույց է տալիս է, որ միջազգային արբիտրաժային վեճերի կողմերը գործարքների կնքման, դրանց մասով արբիտրաժային համաձայնությունների կայացման ու արբիտրաժի ընտրության ժամանակ պետք է հստակ կանխատեսեն, թե որ երկրներում է առաջանալու արբիտրաժային վճիռի հնարավոր ճանաչման ու կատարման անհրաժեշտությունը, ինչ մոտեցումներ ունեն այդ երկրների դատարանները արբիտրաժային համաձայնությունների, դրանց ու վեճի նկատմամբ կիրառվող օրենսդրության նկատմամբ, ինչ դիրքորոշում ունեն այն դեպքերում, երբ արբիտրաժի գտնվելու վայրի դատարանները չեղյալ են ճանաչել արբիտրաժային վճիռը:

Անդրադառնալով ՀՀ դատաիրավական պրակտիկային՝ կարող ենք ընդգծել, որ արբիտրաժային վարույթի դատական աջակցման վարույթները ՀՀ դատաիրավական պրակտիկայում տարածված չեն, իսկ կատարված ուսումնասիրությունները ցույց են տալիս, որ դատարանները երբեմն համանման փաստական հանգամանքների պայմաններում կիրառում են տարբերակված մոտեցում: Նշվածը հաշվի առնելով՝ հարկ ենք համարում անդրադառնալ ՀՀ դատաիրավական պրակտիկայից վերցված մի քանի հիմնախնդրի::

Նախ նշենք, որ աջակցման վարույթներում մեծ կշիռ են զբաղեցնում հայցի ապահովման միջոցների կիրառման դիմումներով վարույթները: Այստեղ հետաքրքիր է ընդգծել, որ դատարանները որոշ դեպքերում մերժել են հայցի ապահովման միջնորդությունները՝ պատճառաբանելով, որ գործն արդեն իսկ գտնվում է արբիտրաժային հաստատության վարույթում, իսկ դիմողը չի ներկայացրել պատշաճ հիմնավորումներ, թե ինչու համապատասխան դիմումը չի ներկայացրել արբիտրաժային տրիբունալին: Նման դատաիրավական պրակտիկայի հետագա զարգացումը՝ անկախ արբիտրաժային տրիբունալի կողմից կիրառվող արբիտրաժային կանոնների բովանդակությունից, կարող է նպաստել արբիտրաժային հաստատությունների դերի բարձրացմանն ու նվազեցնել արբիտրաժային վարույթներին դատարանների միջամտության դեպքերը: Բացի նշվածից, բավականին մեծ են դատարանների կողմից մերժումները (թե այն դեպքում, երբ հայցի ապահովման միջնորդություններով դիմումները ներկայացվել են մինչև վեճը արբիտրաժին հանձնելը, թե արբիտրաժային վարույթի ընթացքում)

պայմանավորված դիմումներում հիմնավորումների բացակայությամբ: Այլ կերպ ասած, դատարանները, մերժելով հայցի ապահովման միջոց կիրառելու կողմի խնդրանքը, ընդգծել են, որ դիմողը չի հիմնավորել, թե նման միջոց չձեռնարկելը ինչով կարող է անհնարին դարձնել հետագայում կայացվելիք արբիտրաժի վճռի կատարումը, կամ չկիրառելը կարող է ազդել հայցվորի շահերի վրա:

Արբիտրաժային վարույթի դատական աջակցման վարույթներում տեսակարար կշիռ ունեն նաև արբիտրաժային վճիռների չեղյալ ճանաչման դիմումների բավարարումները: Նշված գոծերի ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս, որ հիմնական դեպքերում գործ ունենք վարկային իրավահարաբերություններից բխող վեճերի հետ, որոնցով արբիտրաժային հաստատությունները պատասխանող կողմին պատշաճ չեն ներգրավել արբիտրաժային վարույթին, ու արբիտրաժային վճռի առկայության մասին անձն իմացել է արդեն կատարման փուլում: Սա վկայում է երկու խումբ խնդիրների մասին.

1. Արբիտրաժային համաձայնությունների կնքման ժամանակ հաճախ անձը չի գիտակցում, որ կնքում է նման համաձայնություն, վերջինիս բանկի, վարկային կազմակերպության կողմից չի պարզաբանվում արբիտրաժի բնույթն ու վարույթի առանձնահատկությունները, ինչով պայմանավորված անձիք սպասում են դատական ծանուցագրերի՝ անտեսելով արբիտրաժային հաստատության կողմից ուղարկվող նամակները կամ ծանուցումները կամ չգիտակցելով դրանց բնույթը: Այստեղ կարևոր է ընդգծել, որ վարկային պայմանագրերում կիրառվող մասնագիտական եզրութաբանությունը, պայմանագրերի ծավալն ու հաճած կիրառվող մանր տառաչափերը նվազագույնի են հասցնում հավանականությունը, որ համապատասխան նեղ մասնագիտական գիտելիքների չտիրապետող անձը պայմանագիրը կնքելուց առաջ մանրամասն կուսումնասիրի և կամ կընկալի գործարքի բոլոր դրույթների իրական իմաստը:

2. Առաջին խմբի խնդիրների տրամաբանական շարունակությունը արբիտրաժային հաստատությունների կողմից վարույթների իրականացումն է՝ պահելով ծանուցման համար կանոններով սահմանված ձևական չափանիշներն ու բովանդակային իմաստով չբացահայտելով արբիտրաժային համաձայնության ու վարույթի առկայության մասին պատասխանող կողմի իրական տեղեկացվածության հանգամանքը:

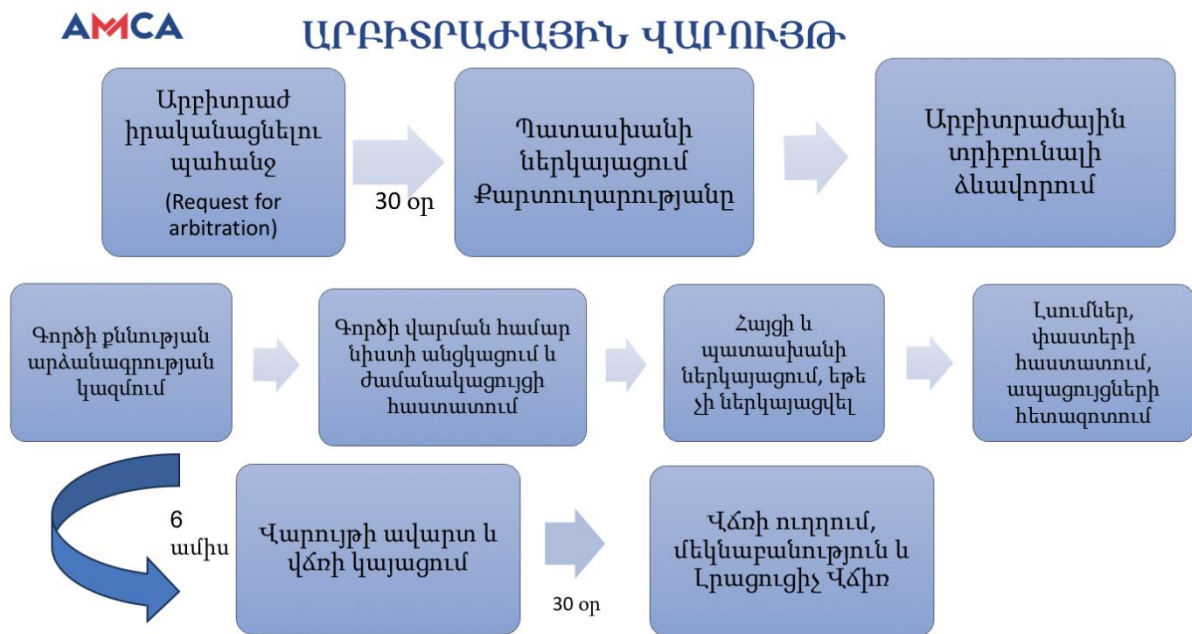
Արդյունքում ստացվում է, որ բանկերը իրենց կողմից առաջարկվող արբիտրաժային համաձայնությունների էության ու առանձնահատկությունների մասին պատշաճ չիրազեկելով կողմին, ծախսում են նյութական (արբիտրաժային ծախսեր) ու ոչ նյութական (ժամանակ, աշխատուժ) ռեսուրսներ՝ ստանալու համար մի վճիռ, որը վերը նշված պատճառներով չեղյալ է ճանաչվում, իսկ վերջիններս իրենց շահերի պաշտպանության համար ստիպված են լինում սկսել նոր վարույթ՝ արդեն դատարաններում: Այս հանգամանքը ոչ միայն վնասում է կողմերի օրինական շահերին, այլ վտանգավոր է արբիտրաժային հաստատությունների նկատմամբ

հանրային վստահության կորստի տեսանկյունից, ձևավորում է վերջիններիս գործունեության նկատմամբ անլուրջ ու ոչ վստահելի վերաբերմունք:

ՔԱԺԻՆ 3. ԱՐՔԻՏՐԱԺԻ ԵՎ ՀԱՇՏԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆՅԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆԻ ԳՈՐԾՈՒՆԵՈՒԹՅՈՒՆԸ

3.1. Արբիտրաժային վարույթի տեսակները և դրանց տարբերությունը

Արբիտրաժային վարույթը, եթե պարզ նկարագրենք, ապա բաղկացած է հետևյալ փուլերից՝

Այս փուլերը կարող են տարբերվել կախված նրանից, թե ինչ ընթացակարգով է իրականացվում գործի քննությունը: Այսպես, Կենտրոնում գործերը կարող են քննվել ինչպես Կանոններով սահմանված ընդհանուր կարգով, այնպես էլ արագացված ընթացակարգով: Ընթացակարգերի տարբերությունը վերաբերում է պատասխանի, ինչպես նաև այլ միջնորդությունների կամ փաստաթղթերի ներկայացման ժամկետներին, արբիտրի/արբիտրների նշանակման կարգին, վարույթի եղանակին ու գործերի քննության ժամկետներին:

Այսպես, ի՞նչ է արագացված վարույթը, ինչպե՞ս և ե՞րբ է այն կիրառվում: Արագացված վարույթի կիրառման հիմքերը սահմանվում են Արբիտրաժային կանոններով և կոչված են երաշխավորելու սեղմ ժամկետներում գործի քննությունն ու վճռի կայացումը:

Եթե ընդհանուր կարգով գործը քննության և վճռի կայացման առավելագույն ժամկետը 6 ամիսն է սկսած գործի քննության ընթացակարգի արձանագրության (այսուհետ՝ Քննության ընթացակարգի արձանագրություն) ստորագրման պահից, ապա արագացված վարույթի դեպքում այդ ժամկետը Արբիտրաժային տրիբունալի ձևավորման պահից սկսած մինչև 3 ամիսն է:

Արագացված վարույթը կիրառվում է երկու առանձին դեպքերում՝

Առաջին դեպքում, որպեսզի գործը Կենտրոնում քննվի արագացված վարույթի կարգով, անհրաժեշտ է երկու պայմանների միաժամանակյա առկայություն՝

⇒ վեճը պետք է լինի տեղական,

⇒ հայցվորի պահանջը պետք է լինի գույքային բնույթի և չգերազանցի 10 միլիոն ՀՀ դրամը:

Երկրորդ դեպքում, երբ առկա չեն վերը նշված պայմանները, սակայն առկա է կողմերի գրավոր համաձայնությունը՝ կիրառելու արագացված ընթացակարգ:

Անկախ վերը նշված հիմքերից, արբիտրաժային վարույթը չի իրականացվում արագացված կարգով, եթե.

◆ կողմերը համաձայնել են հրաժարվել արագացված վարույթից կամ

◆ Արբիտրաժային խորհուրդը իր նախաձեռնությամբ կամ կողմերի պահանջով՝ որոշել է, որ տվյալ վեճի քննությունը նպատակահարմար չէ իրականացնել արագացված վարույթի կարգով:

Ընդհանուր ու արագացված վարույթների հաջորդ տարբերությունը ժամկետներն ու Արբիտրաժային տրիբունալի կազմում ներառվող արբիտրների քանակն է: Ի տարբերություն ընդհանուր ընթացակարգի, որտեղ արբիտրաժ իրականացնելու պահանջի պատասխանի կամ հակընդդեմ հայցի ներկայացման համար կողմին տրվում է 30-օրյա ժամկետ, արագացված վարույթի դեպքում այդ ժամկետը կրճատվում է մինչև 10-օրյա ժամկետի: Ընդ որում, եթե ընդհանուր կարգով քննության դեպքում գործը կարող է քննվել ինչպես մեկ, այնպես էլ երեք արբիտրից կազմված տրիբունալի կողմից, արագացված վարույթի դեպքում նշանակվում է մեկ արբիտր՝ անկախ արբիտրաժային համաձայնությամբ սահմանված կարգավորումներից: Մասնավորապես, Քարտուղարությունը կողմերին տրամադրում է ժամկետ միանձնյա արբիտր առաջադրելու համար: Պատասխանողի կողմից արբիտրաժ իրականացնելու պահանջի պատասխանը ստանալու պահից, իսկ պատասխան չստանալու դեպքում՝ արբիտր ընտրելու համար սահմանված ժամկետը լրանալու պահից 15-օրյա ժամկետում Գլխավոր քարտուղարը հաստատում է կողմերի ընտրած արբիտրին կամ, նման առաջադրման բացակայության դեպքում, ինքն է նշանակում արբիտրին՝ այդ մասին նախապես ծանուցելով Արբիտրաժային խորհրդի նախագահին:

Արբիտրի նշանակումից հետո, ի տարբերություն ընդհանուր կարգով քննության, արագացված կարգի դեպքում Քննության ընթացակարգի արձանագրություն Արբիտրաժային տրիբունալի կողմից չի կազմվում (Քննության ընթացակարգի արձանագրությանը մանրամասն անդրադարձ կկատարվի հաջորդիվ՝ գործերի քննության ընդհանուր ընթացակարգին անդրադառնալիս): Ավելին, Արբիտրաժային տրիբունալի ձևավորման պահից կողմերը զրկվում են նոր

պահանջներ ներկայացնելու հնարավորությունից, եթե տրիբունալի կողմից տվյալ գործով կողմի համար բացառություն չի սահմանվում: Նման բացառություն սահմանելու համար Արբիտրաժային տրիբունալը հաշվի է առնում պահանջի բնույթը, վարույթի փուլը, հնարավոր ֆինանսական հետևանքներն ու էական նշանակություն ունեցող այլ հանգամանքներ:

Արագացված վարույթի կիրառման դեպքում Արբիտրաժային տրիբունալը ունի հայեցողություն կիրառելու այնպիսի ընթացակարգային միջոցներ, որոնք անհրաժեշտ է համարում գործի քննության համար: Այսպես, Արբիտրաժային տրիբունալը, խորհրդակցելով կողմերի հետ, ունի բացառիկ հնարավորություն գործը քննելու բացառապես կողմերի ներկայացրած գրավոր փաստաթղթերի հիման վրա՝ առանց լսումների, վկաների կամ փորձագետների հարցաքննության:

Արբիտրաժային խորհուրդն ունի բացառիկ իրավունք դադարեցնելու արագացված վարույթն ու գործի հետագա քննության համար սահմանելու ընդհանուր կարգ: Արբիտրաժային խորհուրդը իր այս լիազորությունը կարող է իրացնել ինչպես իր նախաձեռնությամբ, այնպես էլ կողմերից որևէ մեկի պահանջի հիման վրա՝ խորհրդակցելով Արբիտրաժային տրիբունալի և կողմերի հետ: Ընդ որում, նման որոշման կայացման դեպքում Արբիտրաժային խորհուրդը իրավասու է պահպանել նշանակված արբիտրին կամ ձևավորել նոր տրիբունալ՝ մեկ կամ երեք արբիտրի կազմով:

Ընդհանրացնելով վերը նշվածը, կարող ենք ընդգծել, որ Կենտրոնում ստեղծված են բոլոր նախադրյալները՝ մինչև 10 միլիոն ՀՀ դրամ հայցապահանջներով տեղական գործերին, իսկ կողմերի համաձայնության դեպքում նաև՝ այլ բնույթի վեճերին տալու արագ ու միևնույն ժամանակ արդարացի և պրոֆեսիոնալ լուծում: ՀՀ-ում դատարանները, թեև պարզեցված և արագացված վարույթների համար ունեն գործի քննության համանման ժամկետներ, որպես կանոն, պրակտիկորեն զրկված է այդ ժամկետներում վեճը լուծելու հնարավորությունից գերձանրաբեռնվածության պատճառով: Եվ ասվածը վերաբերում է ընդամենը առաջին ատյաններին: Եթե դրան գումարենք նաև վերաքննիչ և վճռաբեկ ատյաններում գործերի քննության ժամկետները, ապա գործի քննությունը կարող է տարիներ տևել:

3.2. Ի՞նչ վեճերով և ովքե՞ր կարող են դիմել Կենտրոնին՝ որպես ինստիտուցիոնալ արբիտրաժի

Կենտրոնը, ստեղծված լինելով ՀՀ-ում և գործելով ՀՀ օրենսդրության և ՀՀ կողմից վավերացված միջազգային պայմանագրերի համաձայն, իր ներքին կանոնակարգերն ու ընթացակարգերը պարտավոր է համապատասխանեցնել դրանց: Կենտրոնը ստեղծման պահից բոլոր հնարավոր քայլերն է ձեռնարկում՝ արբիտրաժի կողմից քննվող գործերի շրջանակը հնարավորինս ընդլայնելու

ուղղությամբ, ինչով պայմանավորված Կենտրոնի Կանոններով, Կանոնադրությամբ կամ այլ ակտերով չեն սահմանվել որևէ սահմանափակումներ կամ կանոններ, որոնք իրավաբանական կամ ֆիզիկական անձանց, պետությանը կամ համայնքներին կարող են գրկել Կենտրոն դիմելու հնարավորությունից՝ անկախ վեճի բնույթից: Ուստի Կենտրոնի քննությանն են ենթակա ցանկացած տեղական կամ միջազգային վեճ, եթե կողմերը ներկայացնեն պատշաճ կարգով հաստատված արբիտրաժային համաձայնություն և նման վեճի քննությունը Կենտրոնի կողմից չհակասի կիրառելի իրավունքի պահանջներին:

«Առևտրային արբիտրաժի մասին» օրենքը սահմանում է «առևտրային» հասկացությունը, ինչից կարելի է անել հետևություն, որ առևտրային արբիտրաժի կողմից քննության են ենթակա այն վեճերը, որոնք համապատասխանում են նշված սահմանմանը: Եթե տառացի մեջբերենք այդ ձևակերպումը, ապա առևտրային են համարվում քաղաքացիական իրավահարաբերություններից առաջացող առևտրային բնույթի բոլոր վեճերը, ներառյալ՝ այդ իրավահարաբերությունների առնչությամբ գործարքները կնքված լինելու կամ դրանց անվավերության հետ կապված հարցերը: Օրենքի համաձայն՝ առևտրային բնույթը, առանց սահմանափակման, մասնավորապես ներառում է՝

- բանկերի կամ այլ ֆինանսական կազմակերպությունների և նրանց հաճախորդների միջև կնքված գործարքներից բխող կամ դրանց հետ կապված վեճերը,
- ապրանքների մատակարարման և փոխանակման,
- ծառայությունների մատուցման,
- առևտրային ներկայացուցչության կամ գործակալության,
- ֆակտորինգի,
- վարձակալության,
- լիզինգի,
- աշխատանքների կատարման,
- խորհրդատվության,
- նախագծման,
- լիցենզային,
- ներդրման, ֆինանսավորման,
- ապահովագրության,
- շահագործման կամ կոնցեսիայի,
- համատեղ ձեռնարկատիրության կամ արդյունաբերական, ձեռնարկատիրական համագործակցության այլ ձևերի,
- ծովային, օդային, երկաթուղային և ավտոմոբիլային փոխադրումների հետ կապված իրավահարաբերությունները:

Որպես վերը նշված վեճերի առավել առարկայական ու տարածված օրինակներ կարող են լինել շինարարական կապալի պայմանագրերից բխող վեճերը,

ապրանքների մատակարարման և բեռնափոխադրումների հետ կապված վեճերը, ներառյալ միջազգային մատակարարումներն ու բեռնափոխադրումները, առևտրային ներդրումները, առցանց ծառայությունները, ինչպիսիք են առցանց հարթակների միջոցով ապրանքների վաճառքն ու ծառայությունների մատուցումը և այլն:

Հարկ է ընդգծել, որ «Առևտրային արբիտրաժի մասին» օրենքը թույլատրում է նաև առևտրային բնույթ չունեցող վեճերի՝ արբիտրաժային կարգով քննությունը:

Ինչպես տեսնում ենք, արբիտրաժային հաստատության կողմից վեճի քննությունը չի սահմանափակվում սուբյեկտային կազմով, ինչը նշանակում է, որ Կենտրոնին դիմելու իրավասություն ունի քաղաքացիաիրավական հարաբերության ցանկացած սուբյեկտ ու վեճի ցանկացած կողմ՝ ֆիզիկական կամ իրավաբանական անձ, ներառյալ անհատ ձեռնարկատեր, միջազգային կազմակերպություն, պետություն կամ համայնք՝ անկախ վերջիններիս կազմակերպաիրավական ձևից, քաղաքացիությունից կամ ռեզիդենտությունից, գտնվելու, բնակության կամ գործունեության վայրից, կարգավիճակից և այլն:

3.3. Ի՞նչ է արբիտրաժային համաձայնությունը և ինչպե՞ս է այն կնքվում

Արբիտրաժային համաձայնությունը վեճը արբիտրաժային հաստատությանը հանձնելու առաջին ու գլխավոր նախապայմաններից մեկն է: Այն կարող է կնքվել ինչպես մինչև վեճի առաջացման պահը, օրինակ՝ կողմերի միջև գործարքի կնքման ժամանակ, այնպես էլ վեճի առաջացումից հետո՝ մինչև արբիտրաժին դիմելը: Համաձայնությունը կարող է վերաբերել կողմերի միջև հստակ պայմանագրային կամ արտապայմանագրային հարաբերությունների, կամ կնքվել առհասարակ՝ լինել ցանկացած հարցով կողմերի միջև վեճի առաջացման դեպքում արբիտրաժին դիմելու մասին համաձայնություն: Օրինակ, առևտրային հարաբերություններում բազմաթիվ են դեպքերը, երբ սուբյեկտները միմյանց միջև ունեն ձևավորված մեկից ավելի գործարքներով պայմանավորված հարաբերություններ, որոնք բովանդակային իմաստով միմյանց հետ փոխկապակցված չեն: Վերջիններս ազատ են կնքելու անկախ արբիտրաժային համաձայնություն՝ պայմանավորվելով, որ նշված գործարքներից որևէ մեկով, կամ հետագայում կնքվելիք ցանկացած գործարքով վեճի առաջացման դեպքում այն կհանձնվի արբիտրաժին: Նման համաձայնությունների լավ օրինակ կարող են լինել տարբեր միությունների ներսում միության անդամների միջև կնքվող համաձայնությունները կամ միության անդամակցության հիմքով արբիտրաժային համաձայնությանը միանալը: Օրինակ, պայմանականորեն կարող է ստեղծվել գործարարների «Ա» միությունը՝ որպես առևտրային նպատակ չհետապնդող միավորում, որը նպատակ ունի միության անդամների միջև ստեղծել գործարար կապեր ու ապահովել բիզնես միջավայրի զարգացում: Նման միության կանոնադրությամբ կարող է սահմանվել, որ միության ցանկացած անդամ,

անդամակցելով վերջինիս, տալիս է իր համաձայնությունը՝ միության մեկ այլ անդամի հետ առևտրային հարաբերություններ հաստատելու և դրա արդյունքում վեճ ունենալու դեպքում նման վեճը արբիտրաժին հանձնելու մասին՝ հստակեցնելով արբիտրաժային հաստատությունը, արբիտրաժային վարույթի կանոնները, կամ ձեռնպահ մնալով նման հստակեցումներից ու հարցը թողնելով վեճի կողմերին:

Արբիտրաժային համաձայնությանը ներկայացվում է գրավորության պահանջ, սակայն չկան որևէ այլ ձևական պահանջներ, այն կարող է լինել՝

- կողմերի միջև կնքված գործարքի մաս, օրինակ՝ մատակարարման պայմանագրում առանձնացված կետեր, որոնցով կողմերը համաձայնում են վեճի առաջացման դեպքում այն հանձնել արբիտրաժին,
- մեկ միասնական առանձին փաստաթղթի տեսքով կազմված համաձայնություն, օրինակ՝ պայմանագրին կից կամ ամբողջովին առանձին հավելված, համաձայնագիր կամ այլ գրավոր փաստաթուղթ, որով կողմերը ամրագրում են արբիտրաժային համաձայնությունն ու դրա շուրջ իրենց ձեռք բերած պայմանավորվածությունները,
- գրավոր նամակագրություն, օրինակ՝ վեճն արբիտրաժին հանձնելու վերաբերյալ առաջարկ և նման առաջարկին համաձայնություն հայտնող պատասխան,
- գոյություն ունեցող արբիտրաժային համաձայնությանը միանալուն ուղղված ցանկացած գրավոր փաստաթուղթ, ինչպես օրինակ որևէ միությանն անդամակցության միջոցով այդ միության անդամների համար նախատեսված արբիտրաժային համաձայնությանը միանալու վերաբերյալ գրավոր դիմում, համաձայնություն կամ արբիտրաժային համաձայնությանը միանալու անձի կամքը հավաստող գրավոր եղանակով կազմված ցանկացած այլ փաստաթուղթ:

Ընդ որում, համաձայնության գրավորությունը չի ենթադրում միայն թղթային տարբերակով նման համաձայնության առկայություն: Կողմի կամ կողմերի կամքը կարող է արտահայտված լինել նաև հեռատիպով, հեռագրով, էլեկտրոնային նամակագրության տեսքով կամ այդպիսի համաձայնության ձևակերպումն ապահովող կապի այլ միջոցների օգտագործմամբ: Ավելին, կողմերից յուրաքանչյուրի համաձայնությունը կարող է արտահայտված լինել տարբեր եղանակներով, օրինակ՝ վեճը արբիտրաժին հանձնելու վերաբերյալ մի կողմի թղթային գրավոր առաջարկին մյուս կողմը կարող է պատասխանել էլեկտրոնային նամակի տեսքով, եթե կողմերի մոտ եղած տեղեկությունները ողջամտորեն կարող են թույլ տալ անհատականացնելու էլեկտրոնային նամակն ուղարկողին:

Արբիտրաժային համաձայնությամբ կողմերը կարող են նախապես՝ մինչև արբիտրաժային հաստատությանը դիմելը, համաձայնեցնել մի շարք հարցեր՝ հստակեցնել այն արբիտրաժային հաստատությունը, որին պետք է դիմեն, սահմանել արբիտրների քանակը կամ ընտրել հստակ արբիտրի կամ արբիտրների, ընտրել արբիտրաժի լեզուն, կիրառելի օրենսդրությունը, արբիտրաժի վայրը, կանոնները, որով վարույթը իրականացվելու է և այլն:

Կարևոր է ընդգծել, որ արբիտրաժային համաձայնություն տված կողմի մահը կամ իրավաբանական անձի լուծարումը չի դադարեցնում նման համաձայնությունը, եթե վիճելի իրավահարաբերությունը ենթադրում է իրավահաջորդություն: Նման դեպքում մահացած կամ լուծարված անձի իրավահաջորդը կկրի արբիտրաժային համաձայնությամբ ստանձնած պարտավորությունը:

Արբիտրաժային պարզ համաձայնության օրինակ.

«Եթե Պայմանագրից կամ դրա առնչությամբ ծագող որևէ վեճ հնարավոր չլինի լուծել փոխադարձ համաձայնությամբ, ապա Կողմերը համաձայնում են այդպիսի վեճի վերջնական լուծմանը հանձնել Արբիտրաժի և Հաշտարարության Հայաստանյան Կենտրոնին և համաձայն են, որ վեճը քննվի Արբիտրաժի և Հաշտարարության Հայաստանյան Կենտրոնի Արբիտրաժային կանոնների համաձայն, երեք արբիտրոսների կողմից: Արբիտրաժային վարույթի լեզուն Կողմերն ընտրում են հայերենը, արբիտրաժի վայրը՝ Երևանը: Կողմերը գիտակցում են, որ Արբիտրաժի որոշումը կլինի պարտադիր կիրառման համար ՀՀ և բոլոր այլ երկրների օրենսդրության համաձայն: Սույն արբիտրաժային համաձայնության նկատմամբ կիրառելի է ՀՀ իրավունքը»:

Արբիտրաժային համաձայնությունը բացառում է վեճը դատարանների կողմից քննելու հնարավորությունը: Եթե նման համաձայնության առկայության դեպքում կողմերից մեկն, այնուամենայնիվ դիմում է դատարան և ոչ թե արբիտրաժային հաստատությանը, ապա Դատարանը, վեճի մյուս կողմի միջնորդության հիման վրա հայցը կթողնի առանց քննության՝ պայմանով, եթե կողմերի արբիտրաժային համաձայնության հիման վրա արբիտրաժային դատարան դիմելու հնարավորությունը չի վերացել: Այս կանոնը ունի մեկ բացառություն՝ օրենքով կարող են սահմանվել դեպքեր, երբ անկախ արբիտրաժային համաձայնության առկայությունից, կողմը միշտ իրավունք ունի հայց ներկայացնել դատարան: Ներկայումս նման բացառիկ դեպքերից է ֆինանսական կազմակերպությունների ծառայություններից օգտվող ֆիզիկական անձ սպառողների հետ կնքած այն արբիտրաժային համաձայնությունը, որը ծագել է մինչև վեճի առաջացումը: Նման համաձայնությունը սպառողին չի զրկում պայմանագրից բխող կամ դրա հետ կապված վեճը դատարան հանձնելու իրավունքից՝ բացառությամբ եթե արբիտրաժային համաձայնությունը կնքվել է վեճը ծագելուց հետո, և կողմերն անվերապահորեն համաձայնել են վեճը հանձնել Արբիտրաժային տրիբունալի լուծմանը:

Կենտրոնին հանձնված վեճերով կնքված արբիտրաժային համաձայնությունը ենթադրում է, որ Կենտրոնի կողմից սահմանված Արբիտրաժային կանոնները կազմում են նման համաձայնության անբաժանելի մասը ու կիրառելի են կողմերի վեճի լուծման արբիտրաժային վարույթի նկատմամբ:

Կարևոր է նաև իմանալ, որ եթե կողմի դեմ արբիտրաժային հաստատություն է ներկայացվել արբիտրաժ իրականացնելու պահանջ, սակայն վերջինս կարծում է, որ

իրենց միջև չկա արբիտրաժային համաձայնություն կամ այն անվավեր է կամ նման համաձայնությունը չի տարածվում հայցով ներկայացված վեճի նկատմամբ, ապա ունի նման առարկություն ներկայացնելու իրավունք: Միևնույն ժամանակ, նման առարկությունը մինչև պահանջի դեմ պատասխան ներկայացնելու պահը չներկայացնելը կգնահատվի որպես արբիտրաժային համաձայնության առկայությանը կամ վավերության համաձայնություն, և հետագայում տվյալ կողմը արբիտրաժային համաձայնության բացակայության կամ անվավերության հարցը չի կարող շահարկել կամ դնել արբիտրաժային տրիբունալի որոշումների վիճարկման հիմքում: Այնուամենայնիվ, բացառիկ դեպքերում արբիտրաժային տրիբունալը կարող է ընդունել ուշացված հայտարարությունը, եթե ուշացումը համարի հարգելի:

Արբիտրաժային վարույթի մասնակցի կողմից արբիտրաժային համաձայնության բացակայության, անվավերության կամ առկա համաձայնությունը տվյալ վեճի նկատմամբ կիրառելի չլինելու մասին հայտարարություն ներկայացվելու դեպքում խնդրի լուծումը տրվում է Արբիտրաժային տրիբունալի կողմից, կամ Գլխավոր քարտուղարը հարցի լուծումը հանձնում է Արբիտրաժային խորհրդին, եթե ձևավորված չէ Արբիտրաժային տրիբունալը: Արբիտրաժային խորհուրդը կարող է որոշում կայացնել գործն ամբողջությամբ կամ մասնակիորեն արբիտրաժային վարույթի կարգով քննելու մասին կամ որոշել, որ կողմերի միջև բացակայում է արբիտրաժային համաձայնությունը: Արբիտրաժային խորհրդի նման որոշման հիման վրա Արբիտրաժային տրիբունալը կայացնում է արբիտրաժային վարույթի դադարեցման մասին որոշում:

Օրենքի 16-րդ հոդվածի 3րդ մասի համաձայն՝ եթե Արբիտրաժային տրիբունալը իր իրավասության վերաբերյալ, որպես նախնական բնույթ ունեցող հարցի, կայացնում է որոշում, ապա կողմերից յուրաքանչյուրն այդ որոշման մասին տեղեկացում ստանալուց հետո՝ 30-օրյա ժամկետում, կարող է դիմել դատարան տվյալ հարցի վերաբերյալ որոշում կայացնելու հայցով, որի կայացրած ակտը բողոքարկման ենթակա չէ:

Այստեղ կարևոր է ընդգծել, որ նման բողոքարկումը չի կասեցնում արբիտրաժային վարույթը և Արբիտրաժային տրիբունալն իրավունք ունի շարունակել վարույթն ու կայացնել վճիռ:

Արբիտրաժային համաձայնության վավերությունը չի կարող կախվածության մեջ դրվել այն գործարքի վավերությունից, որի կապակցությամբ կողմերի միջև առաջացել է վեճը: Ուստի եթե Արբիտրաժային տրիբունալը հաստատում է արբիտրաժային համաձայնության առկայությունը՝ գործը կքննվի տրիբունալի կողմից՝ անկախ գործարքի վավերությունից, վարույթի ընթացքում կողմի պատասխան, հակընդդեմ հայց կամ այլ առարկություններ ներկայացնելու հանգամանքից կամ վարույթին կողմի՝ վարույթին մասնակցությունից:

Որպես ամփոփում, կարևոր է ընդգծել, որ արբիտրաժային համաձայնությունը անհրաժեշտ է առանձին դիտարկել կողմերի միջև կնքված գործարքներից, և դրանց

անվավերությունը չի կարող հանգեցնել արբիտրաժային համաձայնության անվավերության: Ավելին, արբիտրաժային համաձայնության վավերության հետ կապված հարցերը կարող են ներկայացվել Կենտրոնին ինչպես մինչև տրիբունալի ձևավորումը, այնպես էլ դրանից հետո:

3.4. Ինչպե՞ս դիմել արբիտրաժին

Կողմը, ով ցանկանում է դիմել Կենտրոնին՝ վեճը արբիտրաժային կարգով քննելու համար, իր գրավոր հայտը պետք է ներկայացնի Կենտրոնի Քարտուղարությանը:

Հայտը Կենտրոնին կարող է ներկայացվել էլեկտրոնային եղանակով՝ այդ թվում կայքի միջոցով, իսկ անհնարինության դեպքում՝ թղթային: Էլեկտրոնային եղանակից տարբերվող այլ եղանակով (առձեռն, փոստային առաքում կամ պատվիրված առաքանի) հայտը Քարտուղարությանը հանձնելու դեպքում հայցվորը պարտավոր է ներկայացնել նաև Քարտուղարությանը հանձնվող բոլոր փաստաթղթերի պատճենները այնպիսի քանակով, որպեսզի մեկական օրինակ հնարավոր լինի հանձնել արբիտրաժային վարույթի մյուս կողմերին, բոլոր արբիտրներին և Քարտուղարությանը:

Արբիտրաժային կանոններով հայտին ներկայացվում են պարտադիր պահանջներ: Հայտին ներկայացվող պահանջները պահպանված չլինելու դեպքում Քարտուղարությունը հայցվորի համար սահմանում է ժամկետ, որի ընթացքում հայցվորը կարող է շտկել թերությունները: Նշված ժամկետում Քարտուղարության կողմից նշված թերությունները չշտկվելու դեպքում վարույթը համարվում է դադարած՝ առանց սահմանափակելու հայցվորի իրավունքը կրկին դիմելու Կենտրոնին:

Քարտուղարությունը, ստանալով Կանոնների պահանջներին համապատասխանող արբիտրաժ իրականացնելու պահանջը, անմիջապես տեղեկացնում է հայցվորին ու վերջինիս կողմից նշված պատասխանողին նման պահանջ ստանալու փաստի ու դրա ստացման ամսաթվի մասին: Պատասխան ներկայացնելու համար արբիտրաժ իրականացնելու պահանջը և դրա հետ ներկայացված փաստաթղթերի պատճենները Քարտուղարությունը պատասխանողին ներկայացնում է հայցվորի կողմից փաստաթղթերի պատճենները (եթե հայտը էլեկտրոնային եղանակով չի ներկայացվել) ու գործավարության վճարը կատարելը հավաստող փաստաթուղթը ստանալուց հետո:

Արբիտրաժային վարույթի ժամկետների հաշվարկման համար կարևոր է ընդգծել, որ արբիտրաժային վարույթի սկիզբը համարվում է արբիտրաժ իրականացնելու պահանջը Քարտուղարությանը ներկայացնելու ամսաթիվը:

Կենտրոնի Կանոնների համաձայն արբիտրաժ իրականացնելու պահանջը պետք է պարունակի առնվազն հետևյալ տեղեկությունները.

1) հայցվորի անունը (անվանումը), անձը հաստատող տվյալները, եթե ֆիզիկական անձ է, պետական գրանցման տվյալները, եթե իրավաբանական անձ է, հայցվորի կոնտակտային տվյալները՝ հասցեն, էլեկտրոնային փոստի հասցեն և ծանուցման նախընտրելի միջոցը,

2) հայցվորի ներկայացուցչի անունը, հասցեն, էլեկտրոնային փոստի հասցեն և այլ կոնտակտային տվյալներ,

3) պատասխանողի անունը (անվանումը), ֆիզիկական հասցեն և այլ կոնտակտային տվյալներ, ներառյալ էլեկտրոնային փոստի հասցեն, եթե դրանք հասանելի են հայցվորին,

4) պահանջի հիմքում ընկած փաստերի և վեճի բնույթի նկարագրությունը, ինչպես նաև և այն հիմքը, որի հիման վրա ներկայացվում են պահանջները,

5) ներկայացվող պահանջը՝ միաժամանակ դրամական պահանջի դեպքում՝ պահանջվող գումարի չափը, և հնարավորության դեպքում այլ պահանջների դրամական արժեքի գնահատումը,

6) արբիտրաժային համաձայնություն(ներ) և այլ համապատասխան համաձայնություններ,

7) նկատառումներ կամ առաջարկներ արբիտրների թվի և նրանց ընտրության հետ կապված՝ Կանոնների 13-րդ և 14-րդ հոդվածներին համապատասխան, և ըստ այդմ պահանջվող արբիտրի առաջադրում, և

8) նկատառումներ կամ առաջարկներ արբիտրաժի վայրի, կիրառելի իրավունքի և արբիտրաժի լեզվի վերաբերյալ:

Արբիտրաժ իրականացնելու պահանջը Քարտուղարությանը ներկայացնելիս պետք է կատարվի նաև Կանոններով նախատեսված գործավարության վճարը և կից ներկայացվի այդ վճարումը հավաստող փաստաթուղթը:

Գործավարության վճարների չափը սահմանվում է Արբիտրաժային կանոնների հավելված 1-ով, սկսվում է 150,000 ՀՀ դրամից և կարող է հասնել մինչև 400 միլիոն ՀՀ դրամի, եթե ներկայացված պահանջի հայցագինը մեկ միլիարդ ՀՀ դրամ է կամ ավելին:

Վերը նշված՝ պարտադիր ներկայացման ենթակա տեղեկություններից բացի Հայցվորն **իրավունք ունի** իր հայեցողությամբ ներկայացնել նաև այլ տեղեկություններ կամ փաստաթղթեր:

3.5. Ո՛վ կարող է լինել արբիտր. նրա անկախության և անկողմնակալության հիմնահարցերը, արբիտրի բացարկը

Ի տարբերություն դատական համակարգի, որտեղ դատավորների նշանակման համար օրենքը սահմանում է մի շարք ձևական պահանջներ, իսկ դատավորի ընտրությունը վեճի կողմերի կամքից անկախ է կատարվում, արբիտր նշանակվելու կամ ընտրվելու համար պահանջներն առավելապես բովանդակային են: Արբիտրի ընտրության հարցում մեծ է վեճի կողմերի դերն ու ցանկությունը, ինչը նշանակում է, որ արբիտրը վեճի կողմերի համար պետք լինի վստահելի, ընդունելի՝ թե մասնագիտական գիտելիքների, փորձի ու հմտությունների տեսանկյունից, թե մարդկային որակներով:

«Օրենսդրությամբ արբիտրներին ներկայացվում են նվազագույն պահանջներ: Արբիտր կարող է նշանակվել 25 տարին լրացած, բարձրագույն կրթություն ունեցող յուրաքանչյուր գործունակ ֆիզիկական անձ: Արբիտր չի կարող լինել դատարանի վճռով անգործունակ կամ սահմանափակ գործունակ ճանաչված, հանցագործություն կատարելու համար դատապարտված անձը, ինչպես նաև այն անձը, որի նկատմամբ իրականացվում է քրեական հետապնդում: Այս համատեքստում կողմերն ազատ են արբիտրաժային համաձայնությամբ սահմանելու արբիտրին ներկայացվող լրացուցիչ պահանջներ, որը կարող է վերաբերել արբիտրի որակավորմանը, աշխատանքային փորձին, լեզուների իմացությանը և մի շարք այլ հանգամանքների: Ընդ որում, նման պահանջները կարող են սահմանվել նաև բացառման կարգով, օրինակ, կողմերը կարող են համաձայնել, որ իրենց վեճը քննող արբիտրը չպետք է երբևէ աշխատած լինի կողմերի հետ փոխկապակցված կամ համագործակցած որևէ ընկերությունում և այլն: Արբիտրաժային համաձայնությամբ սահմանված՝ արբիտրին ներկայացվող պահանջները պարտադիր հաշվի են առնվում Քարտուղարության և Արբիտրաժային խորհրդի կողմից, իսկ օրենքով սահմանված դեպքերում արբիտր նշանակելու հարցով դատարանին դիմելու դեպքում՝ նաև դատարանի կողմից: Ընդ որում, օրենքը սահմանում է, որ ոչ ոք չի կարող իր քաղաքացիության պատճառով զրկվել արբիտր նշանակվելու իրավունքից:

Արբիտրաժի և հաշտարարության հայաստանյան կենտրոնի պաշտոնական կայքէջում տեղադրված է Կենտրոնի արբիտրների ցանկը՝ կոնտակտային տվյալների, մասնագիտական փորձի, աշխատանքային լեզուների տիրապետման ու այլ հմտությունների մասին նշումով:

Կարևոր է ընդգծել, որ վեճը հանձնելով Կենտրոնի քննությանը՝ կողմերը սահմանափակված չեն Կենտրոնի արբիտրների շրջանակով ու իրավունք ունեն առաջադրել ցանկացած այլ անձի թեկնածություն, ով բավարարում է արբիտր լինելու համար «Օրենսդրության պահանջներին ու արբիտրաժային համաձայնությամբ կամ այլ եղանակով կողմերի որոշած չափանիշներին, եթե այդպիսիք կան:

Անկախ արբիտրաժային վարույթի մասնակիցների կողմից առաջադրվելու կամ Արբիտրաժային խորհրդի կողմից նշանակված լինելու հանգամանքից՝ արբիտրը գործի քննության ողջ ընթացքում պարտավոր է լինել անկողմնակալ ու անկախ: Վերջինիս անկողմնակալությունն ու անկախությունը կասկածի տակ դնող ցանկացած հանգամանք արբիտրի ինքնաբացարկի կամ վերջինիս բացարկ հայտնելու հիմք է: Նշվածը արբիտրաժային արդարադատության անկյունաքարերից մեկն է, քանի որ Արբիտրաժային տրիբունալում ներառված արբիտրների անկողմնակալությունն ու անաչառությունն են երաշխավորում արբիտրաժի՝ որպես վեճերի լուծման այլընտրանքի արդյունավետությունը, վստահելիությունը, նախընտրելիությունն ու արբիտրաժային վճիռների անբողոքարկելիությունը:

Արբիտրի թեկնածուն, իսկ նշանակումից հետո՝ Արբիտրաժային տրիբունալի անդամը գրավոր եղանակով պարտավոր է Քարտուղարությանը տեղեկացնել այն բոլոր հանգամանքների մասին, որոնք կողմերի աչքերում կարող են կասկածի տակ դնել իր անկախությունը կամ առաջացնել անաչառության վերաբերյալ հիմնավոր կասկած: Նշված գրավոր հիմնավորումները Քարտուղարությունը պարտավոր է տրամադրել վարույթի կողմերին՝ վերջիններիս կարծիքները ստանալու նպատակով:

Արբիտրի անկողմնակալությունը ու անկախությունը կասկածի տակ դնող հանգամանքների մասին բարձրաձայնելու իրավասությունը տրված է արբիտրաժային վարույթում ներգրավված բոլոր մասնակիցներին: Առաջին հերթին, նման հանգամանքների մասին հայտնելու պարտականություն կրողը հենց ինքը՝ արբիտրն է: Այսպես, անձը, ով ստացել է արբիտր նշանակվելու վերաբերյալ առաջարկ, պարտավոր է գրավոր եղանակով Քարտուղարությանը հայտնել ցանկացած այնպիսի հանգամանքների մասին, որոնք կարող են հիմնավոր կասկած առաջացնել վերջինիս անկողմնակալության կամ անկախության վերաբերյալ: Ընդ որում, նշված պահանջը վերաբերում է ոչ միայն արբիտրաժային վարույթում վերջինիս ներգրավման սկզբնական փուլին, այլև արբիտրաժային վարույթի ամբողջ ընթացքին՝ մինչև վճիռի կամ վարույթն այլ կերպ ավարտող ակտի ընդունումը: Հնարավոր են դեպքեր, երբ արբիտր նշանակվելու փուլում, չտիրապետելով կողմերի ու վեճի բնույթի վերաբերյալ ամբողջական տեղեկատվությանը, արբիտրը չի հայտնաբերել կամ վերջինիս հասանելի չեն եղել այնպիսի հանգամանքներ, որոնք որևէ ձևով կարող են խոչընդոտել իր պարտավորությունների պատշաճ կատարմանը ու ազդեցություն ունենալ անկողմնակալ, անաչառ «դատավոր» լինելու իր առաքելության վրա:

Կարևոր է ընդգծել, որ «Առևտրային արբիտրաժի մասին» օրենքին համաձայն՝ արբիտրը կրում է ինքնաբացարկ հայտնելու պարտականություն նաև բոլոր այն դեպքերում, երբ անկախ իր անաչառությունից ու անկողմնակալությունից, իրավաբանորեն (de jure) կամ փաստացի (de facto) վերջինս ի վիճակի չէ կատարել կամ այլ պատճառներով չի կատարում իր գործառույթները առանց անհարկի ձգձգման: Նման պատճառները կարող են լինել տարբեր՝ առողջական խնդիրներից

մինչև անձնական կամ այլ ծանրաբեռնվածություն, երկարատև բացակայություն արբիտրաժի գտնվելու վայրից և այլ խոչընդոտներ, որոնց պատճառով առաջանում է արբիտրաժային վեճին պատշաճ ժամանակ ու ռեսուրս տրամադրելու անհնարինություն և այլն:

Արբիտրին բացարկ հայտնելու իրավունքը պատկանում է նաև վարույթի կողմերին կամ կողմերից մեկին, եթե վերջինս կարծում է, որ առկա են արբիտրի անկողմնակալությունը կամ անկախությունը կասկածի տակ դնող հանգամանքներ, կամ արբիտրը չունի կողմերի համաձայնությամբ սահմանված համապատասխան որակավորում: «Առևտրային արբիտրաժի մասին» օրենքը, որպես արբիտրին բացարկ հայտնելու հիմքեր առաջացրել է նաև հետևյալ հիմքերը՝ բացարկի հիմքերը չսահմանափակելով թվարկածով.

1) արբիտրը կանխակալ վերաբերմունք ունի արբիտրաժի կողմի կամ մասնակցի (կողմի ներկայացուցչի, արբիտրաժային վարույթում որպես վկա, փորձագետ, մասնագետ ներգրավված անձանց) նկատմամբ.

2) արբիտրը նախկինում մասնակցել է արբիտրաժի կողմերի մասնակցությամբ նույն առարկայի մասին, սակայն տարբեր փաստական հիմքերով գործով վեճի քննությանը.

3) արբիտրի հետ փոխկապակցված անձը հանդիսացել է կամ հանդիսանում է արբիտրաժի կողմ կամ մասնակից.

4) արբիտրը գիտի կամ ողջամտորեն պետք է իմանա, որ ինքն անձամբ կամ իր հետ փոխկապակցված անձը տնտեսական շահ ունի՝ կապված վեճի էության կամ կողմերից մեկի հետ:

Արբիտրին փոխկապակցված անձ է հանդիսանում այն ֆիզիկական անձը, որը արբիտրի ընտանիքի անդամ է (ծնողը, զավակը, որդեգրողը, որդեգրվածը, հարազատ կամ ոչ հարազատ (համահայր կամ համամայր) եղբայրը կամ քույրը, պապը, տատը, թոռը, ամուսնու ծնողը կամ զավակի ամուսինը, ինչպես նաև համատեղ ապրող անձինք) կամ որի հետ արբիտրը վարում է ընդհանուր տնտեսություն կամ համատեղ ձեռնարկատիրական գործունեություն:

Իրավաբանական անձը արբիտրի հետ փոխկապակցված է համարվում այն դեպքում, երբ տվյալ իրավաբանական անձի հետ արբիտրը կամ վերջինիս փոխկապակցված անձը արբիտրաժային վարույթի առնչությամբ գործել է համաձայնեցված՝ ելնելով ընդհանուր տնտեսական շահերից կամ եթե՝

1. նշված իրավաբանական անձի կանոնադրական կապիտալում արբիտրը կամ վերջինիս փոխկապակցված անձն ունի մասնակցություն,

2. նշված իրավաբանական անձի որոշումները արբիտրը կամ վերջինիս փոխկապակցված անձը օրենքով չարգելված այլ ձևով հնարավորություն ունի կանխորոշելու, կամ որին կարող են տալ կատարման համար պարտադիր ցուցումներ,

3. արբիտրը կամ վերջինիս փոխկապակցված անձն այդ իրավաբանական անձի կառավարման մարմնի անդամ է:

Բացի արբիտրին բացարկ հայտնելու վերը նշված հիմքերից, արբիտրաժային հաստատություններն ազատ են իրենց կանոններով՝ այդ թվում արբիտրների վարքագծի կանոնագրքով սահմանելու այլ դեպքեր ևս: Կենտրոնի Արբիտրաժային կանոնները չեն սահմանափակում կողմերին ու արբիտրներին բացարկի հիմքերի թվարկմամբ՝ յուրաքանչյուր անգամ արբիտրի անկողմնակալության, անաչառության ու անկախության հարցի քննարկման ժամանակ որոշում կայացնող անձին կամ մարմնին տալով հայեցողական իրավունք, ինչը կոչված է ապահովելու բացարկի հիմքերի ոչ թե ձևական կիրառումը, այլ հարցի բովանդակային ու խորքային ուսումնասիրությունն ու լուծումը:

Ընդ որում, պրակտիկայում ընդունված է, որ արբիտրի անաչառությունը կասկածի տակ դնելու համար բավարար չէ այդ մասին կատարել հայտարարություն, այլ անհրաժեշտ է ներկայացնել հստակ փաստեր, ապացույցներ և կամ հիմնավորումներ: Օրինակ, արբիտրի ու արբիտրաժային վարույթի մասնակցի՝ սոցիալական կայքերում ունեցած կապը (մեկ խմբում ներգրավված լինելը, միմյանց «ընկերների» ցանկում լինելը և այլն) միայն բավարար չէ պնդելու համար, որ արբիտրը չի կարող լինել անաչառ ու անկողմնակալ: Փաստը վկայակոչող կողմը պետք է նաև հիմնավորի, որ նման շփումները ուղղակիորեն ազդել են արբիտրի անաչառության ու անկողմնակալության վրա կամ ունեն էական ազդեցություն ունենալու մեծ վտանգ:

Կարևոր է ընդգծել որ կողմը կարող է բացարկ հայտնել իր կողմից կամ իր մասնակցությամբ նշանակված արբիտրին բացարկի համար հիմք հանդիսացող հանգամանքների ի հայտ գալուց հետո որոշակի ժամկետում:

Կանոնների համաձայն արբիտրի բացարկը գրավոր ներկայացվում է Քարտուղարություն՝ նշելով այն փաստերն ու տվյալները, որի վրա հիմնվում է բացարկի դիմումը: Բացարկի դիմումը կարող է ներկայացվել արբիտրի հաստատման կամ նշանակման մասին ծանուցվելու պահից 15 օրվա ընթացքում, իսկ բացարկի հիմքերի մասին ավելի ուշ իմանալու դեպքում՝ այդ մասին իմանալու պահից 15-օրյա ժամկետում: Բացարկի դիմումները քննվում է Արբիտրաժային խորհրդի կողմից: Ընդ որում, Արբիտրաժային խորհուրդը բացարկի վերաբերյալ որոշում է կայացնում Քարտուղարության կողմից արբիտրին, վարույթի կողմերին և (կամ) Արբիտրաժային տրիբունալի մյուս անդամներին կարծիք հայտնելու հնարավորություն ընձեռելուց հետո:

Բացարկը ընդունելի լինելու դեպքում կատարվում է արբիտրի փոխարինումը: Ընդ որում, բացարկից բացի, արբիտրի փոխարինման հիմք է նաև վերջինիս մահը, որպես արբիտր լիազորությունների դադարեցումը, վարույթի բոլոր մասնակիցների դիմումը կամ Արբիտրաժային խորհրդի նախաձեռնությունը, եթե վերջինս գտնի, որ արբիտրը de jure կամ de facto զրկված է արբիտրաժային գործառույթներն իրականացնելու հնարավորությունից կամ չի կատարում դրանք կամ իր գործառույթներն իրացնում է օրենքի, Արբիտրաժային կանոնների ու այլ համաձայնեցված ընթացակարգերի կամ ժամկետների խախտումներով:

Արբիտրաժային խորհուրդն իր այս լիազորությունն իրացնելիս հաշվի է առնում վարույթի մասնակիցների, արբիտրի և Արբիտրաժային տրիբունալի մյուս անդամների գրավոր կարծիքները:

Արբիտրի լիազորությունների դադարեցումից հետո Արբիտրաժային խորհրդի որոշմամբ վերջինս փոխարինվում է այլ արբիտրով, որի ժամանակ Արբիտրաժային խորհուրդը, հաշվի առնելով կողմերի կարծիքները, կարող է կիրառել տվյալ գործով սկզբնական Արբիտրաժային տրիբունալի ձևավորման բոլոր կանոնները կամ արբիտր նշանակել իր հայեցողությամբ:

Եթե կողմի ներկայացված բացարկը մերժվում է կամ բացարկի հետ կապված հարցով կողմը համաձայն չէ կայացված որոշման հետ, ապա նա կարող է դիմել դատարան բացարկի վերաբերյալ որոշում ընդունելու խնդրանքով կամ բողոքարկել կայացված որոշումը:

3.6. Արբիտրաժային վճարներ

Արբիտրաժային հաստատության կողմից վեճի լուծման համար արբիտրաժի կողմերը կրում են արբիտրաժային ծախսերը հատուցելու պարտականությունը: Արբիտրաժային ծախսերը ներառում են արբիտրների վարձատրությունն ու վեճի լուծման համար նրանց ծախսերի հատուցումը, Կենտրոնի գործավարության վճարները, փորձագետների վարձատրության գումարներն ու փորձաքննության համար անհրաժեշտ ծախսերը, ինչպես նաև կողմերի այն ողջամիտ ծախսեր, որոնք վերջիններս կատարում են արբիտրաժային վարույթին մասնակցելու համար կամ դրա կապակցությամբ, ներառյալ իրավաբանի վարձատրության գումարները: Այս բոլորը միասին ներառվում է արբիտրաժային վճարների մեջ, որոնց վերջնական չափը արբիտրաժային վարույթի վերջում որոշվում է Արբիտրաժային տրիբունալի կողմից՝ սահմանելով, թե որ կողմը կամ կողմերից յուրաքանչյուրն ինչ համամասնությամբ է կրում դրանք վճարելու, իսկ վճարված լինելու դեպքում՝ վճարած կողմին փոխհատուցելու պարտականությունը: Նման որոշման կայացման ժամանակ Արբիտրաժային տրիբունալը հաշվի է առնում բազմաթիվ հանգամանքներ, ներառյալ գործի ելքը, վարույթի մասնակիցների բարեխղճությունը, նրանց ներգրավվածության աստիճանն ու ընդհանուր վարույթում կատարված գործողությունների ծավալը և այլն:

Արբիտրաժային տրիբունալն իրավունք ունի վարույթի ցանկացած փուլում, մինչև ծախսերի բաշխման մասին վերջնական որոշման կայացումը, վարույթի կողմերից պահանջելու վճարել այս կամ այն վճարը, որն անհրաժեշտ է վարույթը պատշաճ շարունակելու համար:

Արբիտրների վարձատրության ու գործավարության վճարների չափերը համապատասխան սանդղակներով սահմանվում են Կենտրոնի Արբիտրաժային կանոններով և յուրաքանչյուր գործով նշանակվում են Քարտուղարության կողմից:

Քանի որ սանդղակային հաշվարկի հիմքում դրված է հայցապահանջի գումարի չափը, բոլոր այն դեպքերում, երբ հայցապահանջի գումար սահմանված չէ կամ պահանջը ոչ գումարային բնույթ ունի, արբիտրների վարձատրության և գործավարության վճարների չափերը որոշում է Քարտուղարությունը: Արբիտրների վարձատրության չափի որոշման ժամանակ մի շարք հանգամանքների հետ միասին Քարտուղարությունը հաշվի է առնում նաև վեճի բարդությունը, արբիտրների փորձառությունը և այլն: Քարտուղարությունը, առանձին դեպքերում բացառիկ հանգամանքները հաշվի առնելով, կարող է շեղվել սանդղակով սահմանված գործավարության վճարների չափերից՝ պայմանով, որ իր կողմից որոշված գումարը չի գերազանցի սանդղակով սահմանված առավելագույն չափը: Բացառիկ հանգամանքների առկայության դեպքում Արբիտրաժային խորհուրդն իրավասու է առանձին դեպքերում փոփոխել արբիտրների վճարների չափը՝ բարձրացնելով կամ նվազեցնելով դրանք:

Այսպես, տեղական արբիտրաժային վեճերով գործավարության վճարների ու արբիտրների վարձատրության գումարները որոշվում է ներքոնշյալ սանդղակով:

Հայցապահանջի արժեքը (ՀՀ դրամ)	Գործավարության վճարներ (ՀՀ դրամ)		Մեկ արբիտրի վարձատրության գումար (ՀՀ դրամ) ²¹
	ընդհանուր ընթացակարգ	արագացված վարույթ	
Մինչև 5,000,000	150,000	100,000	170,000
5,000,001-ից 10,000,000	150,000 +5,000,000 դրամը գերազանցող մասի 2,5 %	100,000 + 5,000,000 դրամը գերազանցող մասի 2 %	170,000 + 5,000,000 դրամը գերազանցող մասի 5 %
10,000,001-ից 20,000,000	250,000 + 10,000,000 դրամը գերազանցող մասի 2%	200,000 + 10,000,000 դրամը գերազանցող մասի 1,5%	370,000 + 10,000,000 դրամը գերազանցող մասի 3%
20,000,001-ից 40,000,000	490,000 + 20,000,000 դրամը գերազանցող մասի 1,5%	390,000 + 20,000,000 դրամը գերազանցող մասի 1%	710,000 + 20,000,000 դրամը գերազանցող մասի 2,5%

²¹ Արբիտրների վարձատրության սահմանված չափերը չեն ներառում հաշվեգրման ու վճարման ենթակա հարկերն ու պարտադիր այլ վճարները:

40,000,001-ից 80,000,000	790,000 + 40,000,000 դրամը գերազանցող մասի 1%	590,000 + 40,000,000 դրամը գերազանցող մասի 0,5%	1,210,000 + 40,000,000 դրամը գերազանցող մասի 2%
80,000,001-ից 200,000,000	1,190,000 + 80,000,000 դրամը գերազանցող մասի 0,5%	790,000 + դրամը գերազանցող մասի 80,000,000 0,4%	2,010,000 + 80,000,000 դրամը գերազանցող մասի 1,5%
200,000,001-ից 400,000,000	1,790,000 + % 200,000,000 դրամը գերազանցող մասի 0,4%	1,190,000 + 200,000,000 դրամը գերազանցող մասի 0,3%	3,810,000 + 200,000,000 դրամը գերազանցող մասի 1,2%
400,000,001-ից 1,000,000,000	2,590,000 + % 400,000,000 դրամը գերազանցող մասի 0,3%	1,590,000 + 400,000,000 դրամը գերազանցող մասի 0,2%	6,210,000 + 400,000,000 դրամը գերազանցող մասի 0,7%
1,000,000,001-ից 4,000,000,000	4,390,000 + % 1,000,000,000 դրամը գերազանցող մասի 0,1%	2,190,000 + 1,000,000,000 դրամը գերազանցող մասի 0,1%	10,410,000 + 1,000,000,000 դրամը գերազանցող մասի 0,2%
4,000,000,001 և ավելի	7,390,000 + 4,000,000,000 դրամը գերազանցող մասի 0.05%	3,390,000 + 4,000,000,000 դրամը գերազանցող մասի 0.05%	16,410,000 + 4,000,000,000 դրամը գերազանցող մասի 0.1%

Միջազգային արբիտրաժային վեճերով սանդղակում նշված գործավարության վճարների ու արբիտրների վարձատրության գումարների չափերը Քարտուղարության կողմից կարող են ավելացվել մինչև 300%-ի չափով, որի ժամանակ հաշվի են առնվում գործի բարդությունը, ժամանակը, որը ծախսվելու է վեճը լուծելու համար, կողմերի ու ներգրավված անձանց քանակը, կազմակերպչական գործառույթների ծավալը և այլ հանգամանքներ:

Սանդղակով արբիտրի վարձատրության չափը սահմանվում է մեկ արբիտրի համար: Ուստի երեք արբիտրի կազմով տրիբունալի ձևավորման դեպքում

արբիտրների վարձատրության՝ սանդղակով սահմանված չափը եռապատկվում է: Ընդ որում, Կանոնների համաձայն ստացված ամբողջ գումարի 40 կամ 50 տոկոսը Քարտուղարությունն ուղղում է տրիբունալի նախագահի վարձատրությանը, մնացած 60 կամ 50 տոկոսը հավասարաչափ բաժանում է մյուս երկու արբիտրների միջև:

Մինչև վերջնական որոշման կայացումը ներկայացված պահանջները հետ վերցվելու դեպքում, այլ կերպ ասած՝ հայցից հրաժարվելու դեպքում, Քարտուղարությունը հաշվարկում է այդ պահի դրությամբ կատարված արբիտրաժային վճարները՝ ներկայացնելով կողմերին: Եթե արբիտրաժային վճարների հատուցման հարցում կողմերը չունեն ձեռք բերված համաձայնություն, ծախսերի բաշխման մասին որոշումն ընդունում է Արբիտրաժային տրիբունալը, իսկ եթե այն դեռ չի ձևավորվել՝ Քարտուղարությունը:

Քանի որ Կենտրոնին դիմելիս վեճի կողմը պարտավոր է ներկայացնել նաև գործավարության վճարը կատարած լինելը հավաստող անդորրագիր, գործավարության վճարի սկզբնական չափի հաշվարկը վերջինս կարող է կատարել ինքնուրույն՝ հիմնվելով Կանոններով սահմանված սանդղակի վրա, կամ դիմել Կենտրոնի Քարտուղարությանը՝ այդ հարցում աջակցություն ցուցաբերելու խնդրանքով:

Գործավարության վճարներից բացի արբիտրաժային մյուս ծախսերի հատուցման նպատակով Արբիտրաժային տրիբունալի ձևավորման պահից 15-օրյա ժամկետում արբիտրաժի կողմերը պարտավոր են վճարել արբիտրաժային ծախսերի կանխավճար, որի չափը Կանոնների համաձայն սահմանում է Քարտուղարությունը և ենթակա է վճարման հայցվորի ու պատասխանողի կողմից հավասար չափերով: Հակընդդեմ հայցի ներկայացման դեպքում Քարտուղարությունը արբիտրաժային ծախսերը հաշվարկում և կողմերին ներկայացնում է ըստ վերջիններիս հայցապահանջների, որի դեպքում յուրաքանչյուր կողմը վճարում է իր ներկայացրած պահանջին համապատասխան հաշվարկված ծախսի կանխավճարը: Եթե կողմերից որևէ մեկը չի վճարում հաշվարկված ծախսի գումարի իր չափը, Քարտուղարությունն առաջարկում է մյուս կողմին կատարել նշված վճարումը: Նման ծանուցումից հետո եթե վճարումը կրկին չի կատարվում, Քարտուղարությունը, խորհրդակցելով Արբիտրաժային տրիբունալի հետ, իրավունք ունի կասեցնել արբիտրաժային վարույթը՝ կողմերի համար սահմանելով արբիտրաժային ծախսերի կանխավճարը կատարելու նոր ժամկետ: Եթե այս ժամկետում ևս վճարումները չեն կատարվում, արբիտրաժային վարույթն ավարտվում է: Սա չի զրկում հայցվորին հետագայում նույն պահանջներով նախաձեռնել նոր վարույթ, եթե դրա համար բաց չի թողել պահանջի ներկայացման ժամկետները կամ իր այդ իրավունքն այլ եղանակով չի սպառվել: Հետաքրքիր է նշել, որ Քարտուղարությունն իրավունք ունի արբիտրաժային ծախսերի համար վճարվող կանխավճարի փոխարեն կողմից ընդունել բանկային երաշխիք կամ ապահովման այլ միջոց:

Արբիտրաժային ծախսերին ուղղված՝ վերը նշված վճարումները կողմի դիմումով Արբիտրաժային տրիբունալը հաշվի է առնում վերջնական որոշման ժամանակ՝ դրանք ներառելով պարտված կողմից բռնագանձման ենթակա ծախսերի մեջ:

Բացի ծախսերի փոխհատուցման համար հաշվարկված ու վճարված գումարից, վարույթի ընթացքում փորձաքննություն նշանակելու դեպքում Արբիտրաժային տրիբունալն իրավունք ունի կողմից կամ կողմերից պահանջել նախապես վճարել այն բոլոր ծախսերը, որոնք անհրաժեշտ կլինեն փորձագետի վարձատրության ու փորձաքննության համար կատարվող ծախսերը վճարելու համար:

Արբիտրաժային վարույթի ընթացքում բոլոր տեսակի արբիտրաժային վճարները կատարվում են անկանխիկ եղանակով՝ Քարտուղարության կողմից տրամադրված Կենտրոնի բանկային հաշվեհամարին փոխանցում կատարելու միջոցով:

3.7. Ինչպե՞ս է ձևավորվում արբիտրաժային տրիբունալը

Կենտրոնում արբիտրաժային վեճերը քննվում են մեկ կամ երեք արբիտրից բաղկացած Արբիտրաժային տրիբունալի կողմից: Արբիտրների թիվը որոշվում է կողմերի փոխադարձ համաձայնությամբ: Ընդ որում, նման համաձայնությունը կարող է ի սկզբանե սահմանվել արբիտրաժային համաձայնությամբ կամ արբիտրաժ իրականացնելու պահանջը արբիտրաժային հաստատությանը ներկայացնելուց հետո: Արագացված ընթացակարգով գործերի քննության դեպքում նշանակվում է մեկ արբիտր: Մեկ արբիտրի կազմով տրիբունալի կողմից գործերը կարող են քննվել նաև այն դեպքերում, երբ բացակայում է կողմերի համաձայնությունը և Արբիտրաժային խորհուրդը, հաշվի առնելով գործի բարդությունը, չի կայացրել գործը երեք արբիտրի կազմով տրիբունալի կողմից քննելու մասին որոշում:

Արբիտրների ընտրության հարցում առաջնային նշանակություն ունի կողմերի կամքն ու ձեռք բերված համաձայնությունը: Նման համաձայնությունների բացակայության դեպքում գործում են Կենտրոնի Արբիտրաժային կանոններով սահմանված ընտրության ու նշանակման կարգը: Ամեն դեպքում կարևոր է ընդգծել, որ կողմերը սահմանափակված չեն Կենտրոնի արբիտրների ցանկով և ազատ են որոշելու իրենց վեճը քննվող արբիտրին ներկայացվող պահանջների շրջանակը՝ պահպանելով օրենքով ու վեճը քննող արբիտրաժային հաստատության կողմից արբիտրներին ներկայացվող ընդհանուր պահանջներն ու արբիտրների անաչառությանն ու անկողմնակալությանը վերաբերող կարգավորումները, որոնք մանրամասն քննարկվել են Ձեռնարկում:

Մեկ արբիտրի կազմով գործի քննության հիմքերի կամ կողմերի համաձայնության դեպքում պատասխանողի կողմից արբիտրաժ իրականացնելու

պահանջը ստանալու պահից 30-օրյա ժամկետում²² կողմերը փոխադարձ համաձայնությամբ առաջադրում են արբիտր, եթե արբիտրաժային համաձայնությամբ ի սկզբանե արբիտր առաջադրված չի լինում: Նշված ժամկետում կողմերի միջև համաձայնություն ձեռք չբերվելու դեպքում արբիտրի նշանակումն իրականացվում է Արբիտրաժային խորհրդի կողմից:

Երեք արբիտրի կազմով Արբիտրաժային տրիբունալի կողմից գործերի քննության դեպքում, կողմերի միջև այլ համաձայնության բացակայության պայմաններում, կողմերից յուրաքանչյուրը ընտրում է մեկ արբիտր: Այս դեպքում հայցվորն արբիտրի նշանակումն իրականացնում է արբիտրաժային հաստատությանը արբիտրաժ իրականացնելու պահանջը ներկայացնելուն զուգահեռ, իսկ պատասխանողը՝ այդ պահանջի կապակցությամբ պատասխանը ներկայացնելուն զուգահեռ, իսկ պատասխան չներկայացնելու դեպքում՝ պատասխանի ներկայացման համար սահմանված 30-օրյա ժամկետում: Նշված կարգով ու ժամկետներում, կամ կողմերի դիմումի հիման վրա Քարտուղարության համար լրացուցիչ տրամադրած ժամկետի ընթացքում արբիտր չառաջադրելու դեպքում կողմի կամ կողմերի փոխարեն արբիտր կամ արբիտրներին նշանակում է Արբիտրաժային խորհուրդը:

Արբիտրաժային տրիբունալի երրորդ՝ նա արբիտրին, ով դառնում է Արբիտրաժային տրիբունալի նախագահողը, 10-օրյա ժամկետում ընտրում են արդեն իսկ ընտրված մյուս երկու արբիտրները, եթե կողմերն այլ համաձայնություն չունեն: Նշված դեպքում արբիտրների ընտրած երրորդ արբիտրի թեկնածությունը հաստատում է Արբիտրաժային խորհուրդը: Այս կարգով արբիտր չընտրվելու դեպքում երրորդ արբիտրին, համատեղությամբ՝ արբիտրաժային խորհրդի նախագահին նշանակում է Արբիտրաժային խորհուրդը: Արբիտրաժային տրիբունալի նախագահողի նշանակման պահից համարվում է, որ տրիբունալը ձևավորված է:

Անկախ վերը նշված հանգամանքներից ու արբիտրների ընտրության հարցում կողմերի ձեռք բերած համաձայնություններից՝ Արբիտրաժային խորհուրդը ունի բացառիկ իրավունք ինքնուրույն նշանակելու տրիբունալի բոլոր արբիտրներին կամ մի մասին, եթե կարծում է առկա է անարդար ընտրության այնպիսի զգալի վտանգ, որը կարող է հանգեցնել արբիտրաժային վճռի անվավեր ճանաչման:

Մի քանի հայցվորների և (կամ) մի քանի պատասխանողների դեպքում արբիտրին (եթե տրիբունալը բաղկացած է մեկ արբիտրից) կամ Արբիտրաժային տրիբունալի երկու արբիտրներին (եթե տրիբունալը բաղկացած է 3 արբիտրից) վերը նշված ժամկետներում կողմերն ընտրում են փոխադարձ համաձայնությամբ, իսկ երրորդ արբիտրը (ով նաև նշանակվում է որպես տրիբունալի նախագահող) նշանակվում է արբիտրների կողմից ու հաստատվում Արբիտրաժային խորհրդի կողմից: 10-օրյա ժամկետում արբիտրների կողմից երրորդ արբիտրի (նախագահողի)

²² Արագացված վարույթի դեպքում ընթացակարգն ու ժամկետները տարբերվում են, ինչին ադրադարձ կատարվել է Ձեռնարկի այլ բաժնում:

թեկնածու չառաջադրելու դեպքում երրորդ արբիտրը (նախագահողը) նշանակվում է Արբիտրաժային խորհրդի կողմից: Այս դեպքում ևս Արբիտրաժային խորհուրդը պահպանում է բոլոր արբիտրներին կամ մի մասին իր նախաձեռնությամբ նշանակելու բացառիկ իրավունքը:

Այսպիսով, ամփոփելով կարող ենք ասել, որ ընդհանուր ընթացակարգով գործի քննության դեպքում Կենտրոնի կանոնների համաձայն կողմերի առաջադրած արբիտրի թեկնածուները պետք է հաստատվեն Արբիտրաժային խորհրդի կողմից, որպեսզի Արբիտրաժային տրիբունալը համարվի ձևավորված, իսկ չառաջադրելու դեպքում՝ Արբիտրաժային խորհուրդն է նշանակում արբիտրին կամ արբիտրներին Քարտուղարության ներկայացրած կամ խորհրդի անդամների առաջարկած թեկնածուների կազմից:

Արբիտրների թեկնածությունների հարցի քննարկումների, ընտրության ու ընտրությունից հետո արբիտրի գործունեության ողջ ընթացքում գործում են արբիտրների անաչառությանն ու անկողմնակալությանն վերաբերող կարգավորումները, բացարկ հայտնելու ընթացակարգերը, որոնց վերևում մանրամասն անդրադարձել ենք:

«Առևտրային արբիտրաժի մասին» օրենքը կողմերի համար սահմանում է հնարավորություն արբիտրի կամ արբիտրների թեկնածուների շուրջ համաձայնության չգալու դեպքում դիմել արբիտրաժային հաստատության գտնվելու վայրի դատարան՝ խնդրելով նշանակել արբիտր կամ արբիտրներ: Թեև Կենտրոնի կանոնները նման անհամաձայնությունների առաջացման դեպքում սահմանում են Արբիտրաժային տրիբունալի ձևավորման կանոններն ու կողմերի համաձայնության բացակայության կամ արբիտրաժային վարույթի մասնակցների կողմից արբիտրի/արբիտրների ընտրությանն ուղղված քայլեր չկատարվելու դեպքում Արբիտրաժային խորհրդին տալիս հնարավորություն Կանոնների համաձայն ձևավորելու Արբիտրաժային տրիբունալը, այնուամենայնիվ, օբյեկտիվորեն կողմերը զրկված չեն դատարան դիմելու հնարավորությունից: Արբիտր նշանակելու վերաբերյալ դիմումի կապակցությամբ դատարանը որոշում է կայացնում առանց դատական նիստ հրավիրելու՝ դիմումն ստանալու օրվանից 15 աշխատանքային օրվա ընթացքում: Նշված հարցով առաջին ատյանի դատարանի որոշումը վերջնական է ու բողոքարկման ենթակա չէ:

3.8. Ի՞նչ ընթացակարգով են քննվում գործերը

Ինչպես վերևում նշել ենք, արբիտրաժային վարույթը բաղկացած է իրար հաջորդող հետևյալ հիմնական փուլերից՝

1. Արբիտրաժ իրականացնելու պահանջի ներկայացում,
2. Պահանջի Պատասխանի և/կամ հակընդդեմ հայցի ներկայացում,

3. Արբիտրաժային տրիբունալի ձևավորում,
4. Գործի քննություն,
5. Վճռի կայացում:

Ձեռնարկի վերևի ենթաբաժիններում մանրամասն քննարկել ենք 1-3-րդ կետերով ներկայացված փուլերը, ինչպես նաև անդրադարձել գործերը արագացված կարգով քննելու առանձնահատկություններին: Ուստի այստեղ կանդրադառնանք ընդհանուր կարգով գործի քննության առանձնահատկություններին:

Կենտրոնի կողմից քննվող վեճերով արբիտրաժի վայրը ճանաչվում է Երևանը, եթե կողմերը այլ համաձայնություն չեն կայացրել կամ Արբիտրաժային տրիբունալն այլ բան չի որոշել: Արբիտրաժային տրիբունալը, խորհրդակցելով կողմերի հետ, իրավասու է լսումները, նիստերը, խորհրդակցություններն անց կացնել ցանկացած վայրում, որը կգտնի նպատակահարմար: Անկախ նշված հանգամանքից՝ տրիբունալի կողմից որոշման կայացման վայրը կհամարվի արբիտրաժի գտնվելու վայրը:

Արբիտրաժային վարույթի սկիզբը Քարտուղարությանը ներկայացվող դիմումն է, որը հայցվորը ներկայացնում է Կենտրոնին՝ վեճը լուծելու խնդրանքով: Արբիտրաժային տրիբունալի ձևավորման՝ մեկ արբիտրի նշանակման կամ երեք արբիտրից բաղկացած տրիբունալի նախագահողի նշանակման պահից Քարտուղարությունը գործը փոխանցում է Արբիտրաժային տրիբունալին:

Արբիտրաժային վարույթին կողմերը մասնակցում են անձամբ կամ ներկայացուցիչների միջոցով: Քարտուղարությունն ու Արբիտրաժային տրիբունալը ցանկացած ժամանակ վարույթի կողմից կարող է պահանջել ներկայացուցչի լիազորությունները հավաստող լրացուցիչ ապացույցներ: Վարույթի կողմը սահմանափակված չէ ներկայացուցիչների թվով, ինչպես նաև ներկայացուցչին փոխելու իր իրավունքով: Ընդ որում, ներկայացուցչի փոփոխության դեպքում վարույթի կողմը պարտավոր է այդ մասին անմիջապես գրավոր եղանակով հայտնել Քարտուղարությանը, Արբիտրաժային տրիբունալին և վարույթի մյուս կողմերին: Եթե Արբիտրաժային տրիբունալի կողմից նման փոփոխությունը լինի անընդունելի ու առաջացնի հնարավոր շահերի բախման վտանգ, Արբիտրաժային տրիբունալն իրավասու է ձեռնարկել անհրաժեշտ միջոցներ, այդ թվում՝ նոր ներկայացուցչի՝ վարույթից մասնակի կամ ամբողջությամբ հեռացում:

Կենտրոնում վեճերի քննությունն իրականացվում է Արբիտրաժային կանոնների համաձայն, իսկ այն հարցերը, որոնք կարգավորված չեն լինի Կանոններով՝ կողմերի համաձայնեցրած ցանկացած այլ կանոններով: Նման համաձայնության բացակայության դեպքում Արբիտրաժային տրիբունալն ազատ է ինքնուրույն ընտրել այն կանոնները, որով կառաջնորդվի: Արբիտրաժի լեզվի ընտրության դեպքում ևս գործում է նույն սկզբունքը՝ կողմերի համաձայնության բացակայության դեպքում Արբիտրաժային տրիբունալն ունի իրավասություն ընտրել վարույթի լեզուն՝ հաշվի առնելով գործի հանգամանքները, կողմերին, պայմանագրի լեզուն և այլն:

Գործի քննության և վեճի լուծման համար կարևոր նշանակություն ունի վեճի նկատմամբ կիրառելի օրենսդրությունը, որի ընտրության հարցում կողմերն ունեն լիակատար ազատություն: Կողմերի համաձայնության բացակայության դեպքում ընտրության իրավունքը պատկանում է Արբիտրաժային տրիբունալին: Կանոնների համաձայն ներքին վեճերի նկատմամբ կիրառելի է Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրությունը, ՀՀ օրենսդրությամբ թույլատրելի շրջանակներում կողմերը կարող են պայմանավորվել այլ օրենքի կիրառության մասին: Օրենքից բացի, Արբիտրաժային տրիբունալի կողմից կիրառվում են կողմերի միջև կնքված պայմանագրի (եթե այդպիսին կա) կանոնները, ինչպես նաև ցանկացած առևտրային սովորույթ, եթե տրիբունալը գտնի, որ այն կարող է կիրառվել վեճի փաստերի նկատմամբ:

Վեճի քննության ընթացակարգային կանոնների ընտրությունը կատարվում է կողմերի համաձայնությամբ, նման բացակայության դեպքում՝ Արբիտրաժային տրիբունալի կողմից: Վարույթի ամբողջ ընթացքում կողմի դիմումով Արբիտրաժային տրիբունալն իրավասու է ձեռնարկել լրացուցիչ միջոցառումներ ու տալ կողմերի համար պարտադիր կատարման ենթակա հանձնարարականներ՝ ուղղված վարույթի գաղտնիության, կողմերի առևտրային գաղտնիքի կամ այլ կոնֆիդենցիալ տեղեկատվության պահպանմանը:

Գործի քննության ողջ ընթացքում Արբիտրաժային տրիբունալը կոչված է գործելու արդար ու անաչառ՝ ապահովելով բոլոր կողմերի ողջամիտ հնարավորությունը ցանկացած հարցի շուրջ հայտնելու իր դիրքորոշումը: Այս համատեքստում կարևոր է ընդգծել, որ տրիբունալը գործը ընդունելիս պարտավոր է ստուգել՝ արդյոք վեճը ենթակա է քննության արբիտրաժային հաստատության կողմից, այլ կերպ ասած՝ արդյոք առկա է Արբիտրաժային տրիբունալի իրավասությունը: Նշված հարցը բարձրացնելու իրավասությունը պատկանում է նաև վարույթի մասնակիցներին: Օրենքի համաձայն Արբիտրաժային տրիբունալի իրավասության հարցը պատասխանողը կամ պատասխանողներն իրավասու են բարձրացնել ոչ ուշ, քան հայցի վերաբերյալ իրենց պատասխանի ներկայացումը: Չեն բացառվում դեպքերը, երբ գործի քննության սկզբնական փուլում Արբիտրաժային տրիբունալի իրավասության հարցը չվիճարկվի, սակայն ընթացքում տրիբունալը գերազանցի իր իրավասությունը, որի վերաբերյալ հայտարարությունը կողմը պարտավոր է անել անմիջապես այն պահին, երբ վերջինիս իմացել է իր կարծիքով Արբիտրաժային տրիբունալի իրավասության գերազանցման դեպքի մասին: Նման հայտարարության մասով Արբիտրաժային տրիբունալը կարող է որոշում կայացնել կամ անմիջապես, կամ հարցին անդրադառնալ վեճն ըստ էության լուծող վճռով/որոշմամբ: Առաջին տարբերակով որոշում կայացնելու դեպքում, եթե կողմը համաձայն չէ նման որոշման հետ, իրավունքի ունի որոշման կայացման պահից 30-օրյա ժամկետում այն վիճարկել արբիտրաժի գտնվելու վայրի դատարան: Սակայն

կարևոր է ընդգծել, որ մինչև դատարանի կողմից այդ հարցի լուծումը Արբիտրաժային տրիբունալը կարող է շարունակել արբիտրաժային վարույթը և վճիռ կայացնել:

Արբիտրաժային կանոնների համաձայն՝ Արբիտրաժային տրիբունալը գործը ստանալուն պես, եթե բացակայում է իրավասության հետ կապված խնդիր, կազմում է Քննության ընթացակարգի արձանագրություն (կիրառելի չէ արագացված ընթացակարգի դեպքում), որում պարտադիր ներառվում է ներքոնշյալ տեղեկատվությունը.

- Կողմերի ամբողջական անունները/ անվանումները և վերջիններիս, ներառյալ ներկայացուցիչների կոնտակտային տվյալները,
- Արբիտրի/արբիտրների անուններն ու այն կոնտակտային տվյալները, որն անհրաժեշտ է վարույթի իրականացման համար,
- Կողմերի պահանջների հակիրճ նկարագրությունն ու դրանց դրամային արժեքը, եթե հնարավոր է գնահատել,
- Այն հարցերի շրջանակը, որոնք ենթակա են լուծման վարույթի ընթացքում,
- Արբիտրաժի վայրը,
- Վարույթի նկատմամբ կիրառելի ընթացակարգային նորմերը, իսկ այդպիսին լինելու դեպքում՝ նշում Արբիտրաժային տրիբունալի տրված իրավասության մասին՝ իրականացնելու հաշտարարություն,
- Ցանկացած այլ ընթացակարգային հարց, որը տրիբունալը անհրաժեշտ կհամարի նշել:

Քննության ընթացակարգի արձանագրությունը պետք է վարույթի բոլոր մասնակիցների ու տրիբունալի արբիտրների կողմից ստորագրվի գործը Արբիտրաժային տրիբունալին հանձնելու պահից 30-օրյա ժամկետում: Կողմերից որևէ մեկի չստորագրման դեպքում արձանագրությունն ուժի մեջ կմտնի մյուս բոլոր մասնակիցների ու արբիտրների կողմից ստորագրվելուց և սահմանված ժամկետի ավարտի պահից:

Քննության ընթացակարգի արձանագրությունը կարևոր նշանակություն ունի գործի քննությունը հաջորդ ենթափուլ տեղափոխելու համար, քանի որ այդ պահից սկսած կողմերը զրկվում են նոր պահանջներ ներկայացնելու հնարավորությունից՝ բացառությամբ նման ուշացումը Արբիտրաժային տրիբունալի կողմից թույլատրելի համարելու դեպքերի:

Քննության ընթացակարգի արձանագրությամբ նշված հարցերը կողմերի հետ քննարկելուց և լուծումները տալուց հետո կամ նման քննարկումներին զուգահեռ Արբիտրաժային տրիբունալը սահմանում է ընթացակարգային գործողությունների ժամանակացույց, ինչը սակայն վերջնական չէ, և հետագայում Արբիտրաժային տրիբունալը կարող է փոփոխել կամ լրացնել՝ հաշվի առնելով անհրաժեշտությունն ու կողմերի կարծիքները:

Վերը նշված և այլ հարցերի քննարկման համար կազմակերպվող խորհրդակցությունները, լուծումները կարող են իրականացվել ինչպես անձամբ

կողմերի մասնակցությամբ, այնպես էլ տեսաձայնային, հեռախոսային կամ համանման այլ կապի միջոցներով: Անհրաժեշտության դեպքում Արբիտրաժային տրիբունալն իրավունք ունի պահանջել կողմի կամ կողմերի ֆիզիկական ներկայություն՝ անձամբ կամ ներկայացուցիչների միջոցով:

Ինչպես արդեն քննարկել ենք, Կանոնները հնարավորություն են տալիս հայցվորին իր հայցադիմումը ներկայացնել ինչպես արբիտրաժին ներկայացվող դիմումի հետ միասին, այնպես էլ հետագայում՝ Քննության ընթացակարգի արձանագրությամբ սահմանված կարգով ու ժամկետներում: Նույնը վերաբերում է նաև հակընդդեմ հայցին և (կամ) պատասխանին: Ուստի արբիտրաժային վարույթի առաջին փուլում դրանք ներկայացված չլինելու դեպքում ենթակա են ներկայացման այս փուլում՝ գրավոր եղանակով, ու պետք է պարունակեն առնվազն հետևյալ տեղեկատվությունը՝

1. պահանջները հիմնավորող փաստերը,
2. հայցը հիմնավորող իրավական փաստարկները,
3. ապացույցները, որոնց վրա հիմնվում է կողմը,
4. հստակ պահանջը:

Նույն սկզբունքով պատասխանողը պետք է ներկայացնի վերը նշված տեղեկատվությունը պատասխանի և (կամ) հակընդդեմ հայցի մասով, ինչպես նաև ցանկացած առարկություն՝ ընդդեմ Արբիտրաժային տրիբունալի իրավասության կամ հայցը տրիբունալի կողմից ընդունելի լինելու մասով, եթե այդպիսիք ունի:

Արբիտրաժային տրիբունալը սահմանափակված չէ կողմերի ներկայացրած փաստարկներով և իրավունք ունի վեճի արդյունավետ լուծման նպատակով անդրադառնալ նաև այնպիսի հարցերի, որոնք կողմերը չեն բարձրացրել՝ պայմանով, եթե նշված հարցերի վերաբերյալ կողմերին տրվել է կարծիք հայտնելու ողջամիտ հնարավորություն:

Արբիտրաժային վեճի քննության շրջանակներում քննարկման ենթակա փաստերի հաստատման կամ հերքման նպատակով կողմերի ներկայացրած գրավոր ապացույցներից բացի Արբիտրաժային տրիբունալն իրավունք ունի որոշում կայացնել՝ հարցաքննելու կողմերի կամ ներգրավված այլ անձանց վկայակոչած վկաներին, փորձագետներին՝ պայմանով, որ նման հարցաքննություններին ապահովվի կողմերի մասնակցության ողջամիտ հնարավորությունը:

Արբիտրաժային վարույթի ընթացքում բանավոր լսումների հրավիրման անհրաժեշտության բացակայության դեպքում, եթե այդ մասին չեն պնդում նաև կողմերը կամ որևէ կողմ, Արբիտրաժային տրիբունալն իրավասու է գործը քննել գրավոր ընթացակարգով՝ հիմնվելով կողմերի ներկայացրած գրավոր ապացույցների վրա: Այնուամենայնիվ, բանավոր լսումներ իրականացնելու մասին որոշում կայացնելու դեպքում Արբիտրաժային տրիբունալը, խորհրդակցելով կողմերի հետ, ազատ է ընտրելու լսումների ձևաչափը (հեռակապի, հեռախոսազանգի միջոցով, կողմերի ֆիզիկական ներկայության ձևով և այլն) ու լսումների անցկացման հետ

կապված այլ տեխնիկական հարցեր: Նման լսումներին պատշաճ ծանուցված կողմի բացակայությունը խոչընդոտ չէ լսումները վերջինիս բացակայությամբ անցկացնելու համար:

Արբիտրաժային տրիբունալի կողմից քննությունը ավարտելու մասին որոշման կայացումից հետո կողմերը չեն կարող ներկայացնել նոր փաստարկներ կամ ապացույցներ կամ կատարել այլ գործողություններ՝ բացառությամբ այն դեպքերի, երբ Արբիտրաժային տրիբունալը կողմի դիմումի հիման վրա կամ իր նախաձեռնությամբ կողմին տալիս է նման հնարավորություն:

Արբիտրաժային վարույթի ցանկացած փուլում կողմի դիմումի հիման վրա կամ իր նախաձեռնությամբ Արբիտրաժային տրիբունալն իրավասու է կիրառել հայցի ապահովման միջոցներ, որոնք պարտադիր կատարման ենթակա են վարույթի մասնակիցների համար: Նման միջոցների հատուկ ցանկ չի սահմանվում՝ Արբիտրաժային տրիբունալին տալով վեճի արդարացի լուծման համար հնարավոր խոչընդոտ հանդիսացող ցանկացած երևույթի, գործողության, անգործության դեմ որոշակի միջոցներ ձեռնարկելու հնարավորություն: Նման միջոցներից կարող են լինել, օրինակ, կողմին պարտավորեցնել ձեռնպահ մնալ որոշակի գործողություններ կատարելուց (չօգտագործել կամ չօտարել որոշակի գույք, չգբաղվել գործունեության առանձին տեսակներով, չկնքել քաղաքացիաիրավական ցանկացած գործարք կամ նման գործարք կնքելու համար չբանակցել տրիբունալի կողմից սահմանված շրջանակի կամ անհատապես նշված անձանց հետ և այլն) կամ հակառակը՝ կատարել որոշակի գործողություններ (գույքը ի պահ հանձնել տրիբունալի կողմից նշված անձին, ձեռնարկել լրացուցիչ միջոցառումներ որոշակի գույքի պահպանությունն ապահովելու համար, փոխել վեճի առարկա գույքի պահման պայմանները՝ կանխելով վերջինիս փչացումը կամ ոչնչացումը, դադարեցնել որոշակի տեղեկատվության հասանելիության ապահովումը երրորդ անձանց և այլն): Չեն բացառվում դեպքեր, երբ վերը նշված հայցի ապահովման միջոցների կիրառման անհրաժեշտությունն առաջանա մինչև վեճը արբիտրաժային հաստատությանը հանձնելու պահը: Այս դեպքում ևս արբիտրաժային համաձայնության կողմերն իրավունք ունեն արտակարգ միջոց կիրառելու դիմում ներկայացնել Կենտրոնին, որի ընթացքը լուծելու համար Արբիտրաժային խորհրդի նախագահը հնարավորինս սեղմ ժամկետում (ուղենշային է երկու օրը, եթե չկան խանգարող հանգամանքներ) նշանակում է արբիտր: Արբիտրի կողմից կիրառված ցանկացած արտակարգ միջոց կողմերի համար պարտադիր կատարման ենթակա է: Արտակարգ միջոցի դիմումը կմերժվի, եթե նախապես՝ արբիտրաժային համաձայնությամբ կամ այլ եղանակով կողմերը հրաժարվել են նման դիմումով Կենտրոնին դիմելու հնարավորությունից: Կենտրոնի Արբիտրաժային կանոնների 3-րդ հավելվածով մանրամասն կանոնակարգվում են արտակարգ միջոցների կիրառման վարույթի ընթացակարգային հարցերը:

Վերը նշված հայցի ապահովման միջոցների կիրառման համար կողմերը սահմանափակված չեն նաև հնարավորություններից դիմելու արբիտրաժի գտնվելու

վայրի դատարան խնդրելով դատական աջակցություն: Ընդ որում, նման դիմում հնարավոր է ներկայացնել ինչպես մինչև վեճը արբիտրաժին հանձնելը, այնպես էլ արբիտրաժային վարույթի ընթացքում: Նշված դիմումների ներկայացմանն ու քննության առանձնահատկություններին մանրամասն կանդիդատներին հաջորդ ենթաբաժնում: Այստեղ ընդգծենք, նշված դիմումներով կայացրած որոշումների մասին դատարանն անմիջապես տեղեկացնում է Քարտուղարությանը, իսկ վերջինս՝ Արբիտրաժային տրիբունալին: Ամեն դեպքում կարևոր է ընդգծել, որ նման դիմումով դատարան դիմելը չի կարող մեկնաբանվել որպես կողմի հրաժարում արբիտրաժային համաձայնությունից կամ արբիտրաժային վարույթից:

3.9. Որո՞նք են արբիտրաժային վարույթի դատական աջակցության վարույթները

Ձեռնարկի տարբեր ենթաբաժիններում արբիտրաժային վարույթի առանձնահատկություններն ու ընթացակարգերը ներկայացնելիս բազմիցս քննարկել ենք, որ դատարանները կարող են ներգրավվել արբիտրաժային արդարադատության արբիտրաժային վարույթի մեկնարկին նախորդող փուլում, վարույթի ընթացքում կամ ավարտից հետո: Դատարանների ներգրավվածության աստիճանը էապես կախված է կողմերի կամքից ու վարքագծից՝ որքան մեծ է արբիտրաժային հաստատության հանդեպ կողմերի վստահությունն ու վարույթի ընթացքում առաջացող հարցերը փոխադարձ համաձայնությամբ լուծելու կողմերի կարողությունը, այնքան դատարանի ներգրավվածության տոկոսը իջնում կամ իսպառ բացառվում է: Այնուամենայնիվ, օրենքը կողմերին տալիս է դատարան դիմելու ու որոշակի հարցերում դատարանից աջակցություն ստանալու հնարավորություն:

Այսպես, դատական աջակցություն ցուցաբերելու համար դատարանին կարելի է ներկայացնել.

- ◆ հայցի ապահովման միջոց կիրառելու մասին դիմում,
- ◆ արբիտրի կամ արբիտրների նշանակման շուրջ անհամաձայնության դեպքում՝ արբիտր կամ արբիտրներ նշանակելու դիմում,
- ◆ արբիտրի լիազորությունների դադարեցման հարցը լուծելու դիմում,
- ◆ արբիտրաժային տրիբունալի իրավասության վերաբերյալ որոշում կայացնելու դիմում,
- ◆ դատարանի աջակցությամբ ապացույց կամ ապացույցներ ձեռք բերելու դիմում:

Նշված բոլոր դեպքերում դիմումը ներկայացվում է արբիտրաժի գտնվելու վայրի դատարան, բացառության Արբիտրաժային տրիբունալի իրավասության հետ կապված գործերի, որի դեպքում դիմումը ենթակա է ներկայացման Երևան քաղաքի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության քաղաքացիական դատարանին:

Այսպես, վերը նշված դիմումները դատարան կարող են ներկայացվել մեկ ամսվա ընթացքում՝ սկսած այն օրվանից, երբ դիմողն իմացել է կամ կարող էր իմանալ դիմում ներկայացնելու հիմք հանդիսացող հանգամանքների մասին, եթե այլ ժամկետ սահմանված չէ «Առևտրային արբիտրաժի մասին» օրենքով: Նշված ժամկետն ընդհանուր է և առանձին դեպքերում օրենքով կամ արբիտրաժային համաձայնությամբ այն կարող է փոփոխվել:

Օրենքը նման դիմումներին ներկայացնում է նվազագույն պահանջներ, որի ձևը չպահելը կհանգեցնի դիմումի վերադարձի: Այսպես, դիմումի մեջ պետք է նշվեն՝

- 1) դատարանի անվանումը, որտեղ ներկայացվում է դիմումը,
- 2) վեճը քննող արբիտրաժի անվանումը, վայրը և կազմը,
- 3) արբիտրաժային վարույթի մասնակիցների անունները (անվանումները), նրանց հաշվառման (գտնվելու) վայրի հասցեն, դիմող քաղաքացու անձնագրային տվյալները, դիմող իրավաբանական անձի պետական գրանցման համարը,
- 4) այն հանգամանքները, որոնք հիմք են հանդիսացել դատարան դիմելու համար՝ «Առևտրային արբիտրաժի մասին» Հայաստանի Հանրապետության օրենքի այն դրույթների վկայակոչմամբ, որոնք նախատեսում են հայցվող գործառույթների իրականացումը դատարանի կողմից,
- 5) դիմողի պահանջը:

Առանձին դիմումների դեպքում ներկայացվում են նաև լրացուցիչ պահանջներ: Օրինակ, եթե դիմումով դատարանից խնդրարկվում է հայցի ապահովման միջոցի կիրառում, ապա վերը նշված տեղեկատվությունից բացի պետք է ներկայացվեն նաև այն փաստարկները, որոնք հիմնավորում են հայցի ապահովման միջոցի կիրառման անհրաժեշտությունը և այն միջոցը, որի կիրառումը խնդրարկվում է (օրինակ՝ հայցագնի չափով արգելանք դնել պատասխանողին պատկանող գույքի վրա, պատասխանողին արգելել որոշակի գործողություններ կատարել, պատասխանողին կամ այլ անձանց պարտավորեցնել կատարել վեճի առարկային վերաբերող որոշակի գործողություններ, կասեցնել վեճի առարկա գույքի իրացումը և այլն): Կամ եթե ներկայացվում է արբիտրաժին բացարկ ներկայացնելու վերաբերյալ դիմում, ապա դիմող կողմը պարտավոր է վկայակոչել նաև այն բոլոր հանգամանքները, որոնք իր կարծիքով բացարկի հիմք են: Եթե ներկայացվում է արբիտրաժային վարույթին առնչվող փաստաթղթերը կամ ապացույցներն արբիտրաժին կամ արբիտրաժային վարույթի կողմերին տրամադրելուն պարտավորեցնելու վերաբերյալ դիմում, ապա վերը նշված փաստերից բացի անհրաժեշտ է ներկայացնել այն փաստաթղթերի հստակ ցանկն ու դրանց անհատականացնող այլ տվյալներ, որոնց հանձնման մասին պահանջով կողմը դիմում է դատարանին: Նմանատիպ պահանջը վերաբերելի է նաև ապացույցների ձեռք բերման հարցում աջակցություն ստանալու դիմումներին, որի դեպքում դիմողը պետք է նշի տեղեկություններ ձեռք բերման ենթակա ապացույցների վերաբերյալ, ինչպես նաև ակնկալվող աջակցության եղանակը՝ ինչ եղանակով պետք է ձեռք բերվեն ապացույցները (գույք կամ նմուշ վերցնել, անձին հարցաքննել և այլն):

Վերը նշված դիմումներին կից անհրաժեշտ է ներկայացնել.

1) արբիտրաժին դատական աջակցություն ցուցաբերելու վերաբերյալ դիմումը ներկայացնելու պահին գործն արբիտրաժի համապատասխան փուլում գտնվելու մասին վկայող փաստաթուղթը, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ ներկայացվել է հայցի նախնական ապահովման միջոցներ կիրառելու վերաբերյալ դիմում,

2) արբիտրաժային համաձայնության բնօրինակը կամ դրա պատշաճ ձևով վավերացված պատճենը կամ համաձայնությունը կնքված լինելու մասին այլ ապացույցի բնօրինակը կամ պատշաճ ձևով վավերացված պատճենը, ընդ որում, Կենտրոնի կողմից քննվող կամ Կենտրոնին հանձնման ենթակա վեճերով փաստաթղթերի պատշաճ վավերացումներն իրականացվում է Կենտրոնը, որի գործընթացը կազմակերպում է Քարտուղարությունը,

3) պետական տուրքի անդորրագիրը²³,

4) դիմումի պատճենն արբիտրաժային վարույթի մյուս կողմին հանձնելը կամ ուղարկելը հավաստող փաստաթուղթ, բացառությամբ այն դեպքերի, երբ ներկայացվել է հայցի ապահովման միջոցներ կիրառելու, արբիտրաժային վարույթին առնչվող փաստաթղթերը կամ ապացույցներն արբիտրաժին կամ արբիտրաժային վարույթի կողմերին տրամադրելուն պարտավորեցնելու կամ ապացույցներ ձեռք բերելու հարցում օժանդակելու վերաբերյալ դիմում:

Բոլոր այն դեպքերում, երբ դատարան ներկայացվում է արբիտրաժային վարույթին առնչվող փաստաթղթերը կամ ապացույցներն արբիտրաժին կամ արբիտրաժային վարույթի կողմերին տրամադրելուն պարտավորեցնելու, ապացույցներ ձեռք բերելուն օժանդակելու վերաբերյալ դիմումներ, կցվում է նաև դատարան դիմելու համար Արբիտրաժային տրիբունալի համաձայնությունը: Նշված դիմումներով դատարանը նիստ չի հրավիրում, իսկ դիմումի կապակցությամբ որոշումը պարտավոր է դիմողին տրամադրել ոչ ուշ, քան դիմումը ստանալու հաջորդ աշխատանքային օրը: Մյուս բոլոր դիմումներով դատարանը գործի քննությունն իրականացնում է նիստով ու պարտավոր է գործն ավարտել և որոշումը տրամադրել դիմումը վարույթ ընդունելու օրվանից մեկամսյա ժամկետում:

Դիմումների քննության ընթացքում դատարանը կայացնում է որոշում, որն ուժի մեջ է մտնում հրապարակման պահից և բողոքարկման ենթակա չէ: Ընդ որում, օրենքի համաձայն նշված որոշումները պետք է հրապարակվեն վճռի համար սահմանված կանոններով, ինչը ենթադրում է նաև հրապարակում դատական իշխանությանն պաշտոնական կայքէջում, իսկ կատարում ենթադրող որոշումներով տրամադրվում է նաև կատարողական թերթ:

²³ «Պետական տուրքի մասին» օրենքի համաձայն նշված դիմումներով պետական տուրքի չափը 4,000 ՀՀ դրամ է:

3.10. Արբիտրաժային վճիռ, դրան ներկայացվող պահանջներ

Արբիտրաժային տրիբունալում գործի քննությունն ավարտվում է վճռի կայացմամբ: Վճիռը գրավոր եղանակով տրիբունալի կողմից կազմվող ու ստորագրվող փաստաթուղթ է, որով որոշվում է գործի ելքը: Ընդհանուր ընթացակարգով գործի քննության դեպքում Արբիտրաժային տրիբունալի կողմից վճիռը կայացվում է Քննության ընթացակարգի արձանագրությունը կազմելու պահից 6 ամսվա ընթացքում, եթե կողմերն այլ համաձայնություն չունեն: Նշված ժամկետը կարող է երկարաձգվել Արբիտրաժային խորհրդի որոշմամբ՝ վերջինիս նախաձեռնությամբ կամ Արբիտրաժային տրիբունալի պատճառաբանված դիմումի հիման վրա:

Երեք արբիտրից կազմված Արբիտրաժային տրիբունալի դեպքում վճիռը կայացվում է ձայների մեծամասնությամբ, այսինքն, պահանջվում է առնվազն 2 արբիտրի կողմ ձայնը: Մեկ արբիտրի կազմով տրիբունալի դեպքում վճիռը կայացվում է միաձայն: Վճռի կայացման վայրը արբիտրաժի գտնվելու վայրն է, օրը՝ դրանում նշված ամսաթիվը: Վճիռը, որպես կանոն, ստորագրվում է տրիբունալի բոլոր արբիտրների կողմից: Եթե կան հանգամանքներ, որոնք խոչընդոտում են ստորագրմանը, ապա այդ մասին պարտադիր նշում է կատարվում վճռում: Վճռին չհամաձայնող արբիտրը իրավունք ունի ներկայացնելու գրավոր հատուկ կարծիք, որը կազմում է վճռի բաղկացուցիչ մասը:

Ըստ Արբիտրաժային կանոնների, եթե մեկից ավելի արբիտրների մասնակցության դեպքում նրանցից որևէ մեկը վճիռը չի ստորագրում, ապա վճռում նշվում է ստորագրության բացակայության պատճառը:

Արբիտրաժի վճռին ներկայացվում են ընդհանուր պահանջներ՝ գրավորություն և պատճառաբանվածություն: Թեև վճռին ու վերջինիս կառուցվածքին ներկայացվող ձևական պահանջներ չկան, Արբիտրաժային տրիբունալը պարտավոր է պատճառաբանել վիճելի բոլոր հարցերի լուծումները, դրանց նկատմամբ ընտրված իրավունքի կիրառելիությունը և ցանկացած այլ հարց, որը կարևոր կհամարի:

Արբիտրաժային տրիբունալը կարող է կայացնել համաձայնեցված պայմաններով վճիռ՝ հաշտության համաձայնության մասին՝ կողմերի հաշտության դեպքում և նրանց պահանջով: Արբիտրաժային տրիբունալը պարտավոր չէ պատճառաբանել հաշտության համաձայնության մասին վճիռը կամ դրանում ներառել հաշտության պայմանները:

Եթե կողմերը չեն պահանջում հաշտության համաձայնության մասին վճիռ, ապա նրանք պետք է Արբիտրաժային տրիբունալին և Քարտուղարությանը հավաստիացնեն, որ ձեռք է բերվել հաշտություն, որի պարագայում Արբիտրաժային տրիբունալը որոշում է կայացնում արբիտրաժի ավարտի մասին:

Արբիտրաժային տրիբունալը, հաշվի առնելով կողմերի կարծիքը, որոշում է կայացնում արբիտրաժն ավարտելու մասին, եթե առկա է հետևյալ հիմքերից մեկը.

1) հայցվորը հրաժարվում է հայցից, բացառությամբ, երբ պատասխանողն առարկում է գործի վարույթի ավարտման դեմ, և Արբիտրաժային տրիբունալը ճանաչում է նրա օրինական շահը վեճի վերջնական կարգավորման հարցում.

2) կողմերը պայմանավորվում են վարույթի դադարեցման մասին.

3) արբիտրաժային տրիբունալը գտնում է, որ վարույթի շարունակությունը անհրաժեշտ չէ կամ այն դարձել է անհնարին.

4) Քարտուղարությունը համապատասխան հայցը, հակընդդեմ հայցը կամ հակընդդեմ պահանջը համարել է հետ վերցված՝ ծախսերի համար կանխավճար չվճարելու հիմքով: Արբիտրաժային վարույթն ավարտող ակտի՝ վճռի կամ որոշման մասին Քարտուղարությունը տեղեկացնում է կողմերին՝ պայմանով, որ մինչ այդ ամբողջությամբ վճարվել են Կենտրոնի արբիտրաժային վճարները: Կողմերի պահանջով Կենտրոնը կողմերին տրամադրում է նաև Արբիտրաժային տրիբունալի վճռի/որոշման լրացուցիչ օրինակներ՝ վավերացված Գլխավոր քարտուղարի կողմից: Եթե այլ բան նախապես չի որոշվել կողմերի ու տրիբունալի կամ Քարտուղարության միջև, վճռի մասին ծանուցումն իրականացվում է էլեկտրոնային եղանակով, իսկ թղթային տարբերակով վճռի բնօրինակները ի պահ են հանձնվում Քարտուղարությանը:

Արբիտրաժային տրիբունալի որոշումը/վճիռը պարտադիր է կողմերի համար ու ենթակա չէ բողոքարկման, եթե բացակայում են արբիտրաժային հաստատության վճիռը չեղյալ ճանաչելու ընթացակարգային հիմքերը, որոնց անդրադարձ կկատարվի հաջորդիվ:

Արբիտրաժային տրիբունալի կողմից կայացված վճռում տեխնիկական, թվաբանական, շարվածքային վրիպակների, գրասխալների կամ նման բնույթի այլ վրիպակների ուղղում հնարավոր է ինչպես Արբիտրաժային տրիբունալի նախաձեռնությամբ, երբ վերջինս հայտնաբերում է նման վրիպակներ, այնպես էլ կողմի դիմումի հիման վրա: Սակայն նման հնարավորություն տրիբունալն ու կողմերն ունեն Քարտուղարության կողմից վճռի մասին կողմերին ծանուցելու պահից 30 օրվա ընթացքում: Նշված երեսնօրյա ժամկետը հավասարապես վերաբերում է նաև վճռի/որոշման մեկնաբանմանն ու լրացուցիչ որոշման կայացմանը:

Ի տարբերություն վրիպակի ուղղմանն ու մեկնաբանմանը, արբիտրաժային վճռի վերաբերյալ լրացուցիչ որոշումն ուղղակիորեն կարող է փոխել վճռի ազդեցությունը կողմերի վրա: Նման որոշման կայացման անհրաժեշտությունը առաջանում է այն դեպքում, երբ վեճի առարկային վերաբերող ու լուծման ենթակա ոչ բոլոր հարցերին է վճռով տրվում լուծումներ: Նշվածը հաշվի առնելով՝ լրացուցիչ որոշման կայացման համար բարձրացված հարցերի շուրջ կարծիք հայտնելու համար Քարտուղարությունը կողմերին տրամադրում է որոշակի ժամանակ, որը չի կարող գերազանցել 30 օրը: Նշված ժամկետի ավարտից հաշված 30-օրյա ժամկետում Արբիտրաժային

տրիբունալը կայացնում է լրացուցիչ որոշում: Անհրաժեշտության դեպքում տրիբունալն իրավասու է իր որոշմամբ երկարաձգել նշված ժամկետը:

Վրիպակների ուղղման, վճռի մեկնաբանման կամ լրացուցիչ որոշումները կազմում են վճռի բաղկացուցիչ մասը:

Ինչպես և արբիտրաժային ողջ վարույթը, այնպես էլ արբիտրաժային վճիռը գաղտնի է և ենթակա չէ որևէ եղանակով հրապարակման կամ տրամադրման երրորդ անձանց: Վճռի բովանդակությունը մասնակիորեն կամ ամբողջությամբ կարող է բացահայտվել բոլոր կողմերի համաձայնությամբ կամ օրենքով սահմանված այն դեպքերում ու այն չափով, որն անհրաժեշտ է կողմին իր իրավունքների և օրինական շահերի պաշտպանության, կատարողական թերթ ստանալու, վճռի բողոքարկման կամ այլ հիմքերով դատարան դիմելու համար կամ օրենքով սահմանված հիմքերով ու կարգով ենթակա է բացահայտման իրավասու պետական մարմնի պահանջով, դատարանի որոշմամբ:

3.11. Արբիտրաժային վճիռների կատարումը ՀՀ-ում և ՀՀ-ի սահմաններից դուրս

Արբիտրաժային վճիռները պարտադիր կատարման ենթակա են արբիտրաժային վարույթի մասնակիցների կողմից, ինչպես նաև ճանաչման ու կատարման ենթակա՝ Նյու Յորքի կոնվենցիայի անդամ բոլոր երկրների կողմից, պայմանով, եթե պահպանվել են Արբիտրաժային տրիբունալին ու արբիտրաժային վարույթին ներկայացվող օրենսդրական պահանջները: Սակայն ինչպես գիտենք, քաղաքացիաիրավական հարաբերություններում ու առհասարակ ցանկացած տեսակի իրավահարաբերություններում չեն բացառվում դեպքերը, երբ կողմերը հրաժարվում են կամավոր կատարել իրենց կողմից իսկ ստանձնած կամ օրենքով, դատարանի կամ Արբիտրաժային տրիբունալի որոշումներով իրենց վրա դրված որոշակի պարտավորություններ: Նշված դեպքում, ինչպես և դատարանների կողմից կայացված վճիռների կատարման համար, գործում է հարկադիր կատարման ինստիտուտը:

Արբիտրաժային վճիռների հարկադիր կատարման ապահովումը պայմանականորեն կարող ենք բաժանել երեք խմբի՝

1. վճիռներ, որոնք կայացվել են մշտապես գործող արբիտրաժային հաստատության կողմից, արբիտրաժի վայրը եղել է ՀՀ տարածքը, կողմերը եղել են միայն ՀՀ քաղաքացիները կամ ՀՀ-ում գրանցված իրավաբանական անձիք, և բռնազանձման ենթակա գումարը չի գերազանցում 5 միլիոն ՀՀ դրամը,
2. տեղական վեճերով արբիտրաժային վճիռներ, որոնք չեն բավարարում 1-ին կետի պահանջներին,
3. օտարերկրյա արբիտրաժային տրիբունալների վճիռներ:

Առաջին խմբում ներառված վճիռների հարկադիր կատարման համար անհրաժեշտ է կողմի դիմումը՝ ուղղված Արբիտրաժային հաստատությանը, Կենտրոնի դեպքում՝ Քարտուղարությանը, որի հիման վրա Կենտրոնը էլեկտրոնային հաղորդագրության միջոցով Արբիտրաժային տրիբունալի վճիռը հարկադիր կատարման համար ներկայացնում է Հարկադիր կատարումն ապահովող ծառայության: Նշված հաղորդագրությունը «Դատական ակտերի հարկադիր կատարման մասին» ՀՀ օրենքի 4-րդ հոդվածի համաձայն ՀԿԱԾ կողմից հարկադիր կատարման միջոցների կիրառման հիմք է: Այս եղանակով հարկադիր կատարման դիմում ներկայացնելու իրավունքը կողմի մոտ ծագում է Արբիտրաժային տրիբունալի վճիռը ստանալու պահից երեք ամսից ոչ շուտ և մեկ տարուց ոչ ուշ: Նշված սահմանափակումը մի կողմից կոչված է ապահովելու կողմերի՝ Արբիտրաժային տրիբունալի վճռի հնարավոր բողոքարկման իրավունքը՝ մինչ այն հարկադիր կատարման ներկայացնելը, տալու վարույթի մասնակցին ողջամիտ ժամկետ ինքնակամ կատարելու վճռով սահմանված պարտականությունը: Վերևի շեմը՝ մեկ տարին, սահմանվում է կողմերի վարքագծի կանխատեսելիությունն ապահովելու նպատակով ու հավասարապես կիրառելի է ինչպես արբիտրաժային վճիռների, այնպես էլ դատարանների կողմից կայացված վճիռների նկատմամբ:

Այսպես, վերը նշված ժամկետներում կողմը, Արբիտրաժային տրիբունալի վճիռը հարկադիր կատարման ուղարկելու համար, Կենտրոնի Քարտուղարությանը պետք է ներկայացնի գրավոր դիմում, որում պարտադիր պետք է նշվեն հետևյալ տեղեկությունները.

- 1) Կենտրոնի անվանումը, արբիտրաժի վայրը և Արբիտրաժային տրիբունալի կազմը,
- 2) արբիտրաժային վարույթի մասնակիցների անունը, ազգանունը, հայրանունը, իրավաբանական անձի դեպքում՝ անվանումը, հաշվառման (իրավաբանական անձի դեպքում՝ գտնվելու) վայրի հասցեն, դիմող ֆիզիկական անձի անձը հաստատող փաստաթղթի տվյալները, դիմող իրավաբանական անձի պետական գրանցման համարը.
- 3) արբիտրաժի վճռի կայացման տարին, ամիսը, ամսաթիվը, վայրը և համարը.
- 4) արբիտրաժի վճռի հարկադիր կատարման մասին պահանջը:

Նշվածից բացի դիմումին պետք է կցել՝

1) Արբիտրաժային տրիբունալի վճիռը,

2) Արբիտրաժային տրիբունալի վճռի հարկադիր կատարման համար ներկայացված դիմումի պատճենն արբիտրաժային վարույթի մյուս կողմին հանձնելը կամ ուղարկելը հավաստող փաստաթուղթը:

Վերը թվարկվածները դիմումին ներկայացվող նվազագույն պահանջներն են, որոշակի դեպքերում Կենտրոնի Քարտուղարությունը կարող է կողմից պահանջել այլ տեղեկություններ ևս: Բացի այդ, բոլոր այն դեպքերում, երբ դիմումը ներկայացվում է կողմի ներկայացուցչի կողմից, ով վարույթի ընթացքում ներգրավված չի եղել կամ ում լիազորությունները հավաստող փաստաթղթի գործողությունը դադարել է (օրինակ՝

լրացել է լիազորագրի ժամկետը), ապա վերջիններս պարտավոր են ներկայացնել նաև իրենց լիազորությունները, ինչպես նաև լիազոր անձի անձը հաստատող համապատասխան փաստաթղթեր:

Կենտրոնի Քարտուղարությունը հարկադիր կատարման համար ներկայացված դիմումը քննում է դիմումն ստանալու օրվանից մեկ ամսվա ընթացքում՝ հիմք ընդունելով ներկայացված փաստաթղթերն ու այլ նյութերը: Եթե նշված քննության ընթացքում պարզվում է, որ արբիտրաժային վճիռը կողմերի համար դեռևս պարտադիր չի դարձել (օրինակ՝ չի լրացել սահմանված եռամսյա ժամկետը), կամ առաջին ատյանի դատարանի վարույթում առկա է արբիտրաժի վճիռը չեղյալ ճանաչելու վերաբերյալ դիմում, ապա հարկադիր կատարման դիմումը թողնվում է առանց քննության:

Պահանջների խախտմամբ ներկայացված դիմումը Քարտուղարության կողմից վերադարձվում է այն ներկայացված կողմին: Դիմումի վերադարձը կամ առանց քննության թողնելը կողմին չի զրկում կրկին դիմելու հնարավորությունից, եթե պահպանվում են օրենքով սահմանված՝ դիմում ներկայացնելու համար ժամկետները:

Դիմումի ձևին և բովանդակության վերաբերող պահանջները ապահովված լինելու դեպքում Քարտուղարությունը արբիտրաժային վճիռն ուղարկում է ՀԿԱԾ՝ հարկադիր կատարման, որից հետո արգելվում է արբիտրաժի վճիռը չեղյալ ճանաչելու վերաբերյալ դիմումով դատարան դիմելը: Նշվածից բացառություն կարող է լինել միայն այն դեպքը, երբ վճիռը չեղյալ ճանաչելու վերաբերյալ դիմում ներկայացրած անձը հիմնավորում է արբիտրաժի վճռի հարկադիր կատարման դիմումով վարույթի ընթացքում նման դիմում ներկայացնելու անհնարինությունը՝ իրենից անկախ պատճառներով:

Երկրորդ խմբում ներառվում են ներքին վեճերով Արբիտրաժային տրիբունալի կողմից կայացված այն վճիռները, որոնք չեն համապատասխանում 1-ին խմբին ներկայացվող պահանջներին, այլ կերպ ասած՝ տեղական արբիտրաժային վեճերով մյուս բոլոր վճիռները, եթե բացակայում են վերը նշված կարգով Արբիտրաժային տրիբունալի կողմից էլեկտրոնային հաղորդագրության միջոցով վճիռը ՀԿԱԾ ուղարկելու հիմքերը, ինչպես նաև միջազգային վեճերով կայացված արբիտրաժային վճիռները: Այս դեպքում կողմը, ում օգտին կայացվել է արբիտրաժային վճիռը, դրա հարկադիր կատարում ստանալու համար պետք է դիմի Երևան քաղաքի ընդհանուր իրավասության առաջին ատյանի քաղաքացիական դատարան: Նշված վեճերով կայացված արբիտրաժային վճիռները, ի տարբերություն երրորդ խմբում ներառված օտարերկրյա արբիտրաժային հաստատությունների վճիռների, դատարանի կողմից լրացուցիչ ճանաչման ենթակա չեն, դատարանը քննում է բացառապես կատարողական թերթ տրամադրելու հարցը: Սակայն, հաշվի առնելով այ հանգամանքը, որ այս երկու խմբի դեպքում էլ դատարան դիմելու ընթացակարգերը գրեթե նույնն են, դրանք կքննարկենք միասին:

Ինչպես գիտենք, Հայաստանի Հանրապետությունը միացել է Նյու Յորքի կոնվենցիային, որի ուժով պարտավորվել է ճանաչել ու կատարել կոնվենցիայի անդամ երկրների Արբիտրաժային տրիբունալների կողմից կայացված վճիռները (այսուհետ՝ օտարերկրյա արբիտրաժային վճիռներ): Սա նշանակում է, որ Կենտրոնի կողմից միջազգային վեճերով կայացրած արբիտրաժային վճիռները Հայաստանի սահմաններից դուրս ենթակա կլինեն ճանաչման ու կատարման: Նշված դեպքերում արբիտրաժային վճռի կատարման համար արբիտրաժային վճռի կողմը դիմումը պետք է ներկայացնի տվյալ երկրի դատարան՝ ներպետական օրենսդրությամբ սահմանված կարգով: Այս հարցում չբացառելով ներպետական օրենսդրություններով սահմանված ընթացակարգային տարբերությունները՝ կարևոր է ընդգծել, որ Նյու Յորքի կոնվենցիայով սահմանվում են այն հիմնաքարային երաշխիքները, որոնց պահպանմամբ յուրաքանչյուր պետություն սահմանում է իր դատավարական կարգը: Ուստի ծանոթանալով ՀՀ-ում օտարերկրյա արբիտրաժի վճիռների ճանաչման ու հարկադիր կատարման կարգին՝ կարելի է ընդհանուր պատկերացում կազմել կոնվենցիայի անդամ մյուս երկրներում նույն ընթացակարգի ընդհանուր գծերի մասին:

Ներպետական արբիտրաժի վճռի հարկադիր կատարման, օտարերկրյա արբիտրաժի վճռի ճանաչման և հարկադիր կատարման համար դիմումները ՀՀ-ում ներկայացվում են Երևան քաղաքի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության քաղաքացիական դատարան: Դիմումը ներկայացնելու իրավասություն ունի այն կողմը, ու օգտին կայացվել է արբիտրաժային վճիռը: Ներքին վեճերով նման դիմում կարելի է ներկայացնել արբիտրաժային վճիռը ստանալու պահից մեկ տարվա ընթացքում, միջազգային արբիտրաժի վճռի ճանաչման և կատարման դիմումների դեպքում՝ 3 տարվա ընթացքում:

Դատարանին ներկայացվող դիմումին ու կից ներկայացվող փաստաթղթերին ներկայացվող պահանջները նույնն են, ինչ արբիտրաժային հաստատությանը ներկայացվող դիմումին՝ որոշ տարբերություններով, որոնց կանդրադառնանք ստորև:

Ի տարբերություն նախորդ դեպքի, արբիտրաժային վճռի բնօրինակի կամ պատշաճ ձևով վավերացված պատճենի հետ միասին դատարանին ներկայացվում է նաև արբիտրաժային վեճի կողմերի արբիտրաժային համաձայնության բնօրինակը կամ դրա պատշաճ ձևով վավերացված պատճենը: Եթե վճիռը կամ համաձայնությունը շարադրված չէ հայերենով, ապա կողմը ներկայացնում է նաև դրա պատշաճ ձևով վավերացված հայերեն թարգմանությունը: Փաստաթղթերի վավերացման կարգին ու թարգմանություններին ներկայացվող պահանջներին Ձեռնարկի շրջանակում արդեն իսկ անդրադարձել ենք: Ինչպես գիտենք, մշտապես գործող արբիտրաժային հաստատությունների, ներառյալ Կենտրոնի կողմից տրված վճիռները ու այլ փաստաթղթերը, ներառյալ արբիտրաժային համաձայնության պատճենը, վավերացվում են վերջիններիս կողմից: Ad hoc արբիտրաժների դեպքում

վճռի վրա առկա ստորագրությունների իսկության հավաստումը, վճռի օրինակի վավերացումը, արբիտրաժային համաձայնության պատճենի վավերացումը պետք է կատարվի նոտարի կողմից, որի խնդրահարույց կողմերն արդեն իսկ քննարկվել են: Ինչ վերաբերում է թարգմանություններին, ապա դրանց ձևին ներկայացվող պահանջները սահմանվում են դատավարական օրենքով. թարգմանությունները պետք է վավերացված լինեն նման իրավասություն ունեցող անձի կողմից:

Օտարերկրյա արբիտրաժի վճռի ճանաչման և հարկադիր կատարման վերաբերյալ դիմումին կից նաև ներկայացվում է պետական տուրքը վճարած լինելը հավաստող ապացույց, որի չափը սահմանվում է «Պետական տուրքի մասին» ՀՀ օրենքով ու ներկա պահին կազմում է 50,000 ՀՀ դրամ:

Դիմումին և կից փաստաթղթերին ներկայացվող պահանջները պահպանված չլինելու դեպքում դիմում ստանալու պահից 7-օրյա ժամկետում դատարանն այն վերադարձնում է՝ կողմին առաջարկելով եռօրյա ժամկետում դրանք շտկել: Վերադարձի հիմքեր չլինելու դեպքում նույն ժամկետում դիմումը ընդունվում է վարույթ:

Արբիտրաժային վճռի հարկադիր կատարման դիմումը դատարանը պարտավոր է քննել վարույթ ընդունելու օրվանից 15 աշխատանքային օրվա ընթացքում՝ առանց նիստ հրավիրելու, կամ օտարերկրյա արբիտրաժային վճռի ճանաչման ու հարկադիր կատարման դիմումի դեպքում՝ երկու ամսվա ընթացքում: Ամեն դեպքում դատարանն իրավունք ունի հրավիրել նիստ, եթե գտնում է, որ առկա է դրա անհրաժեշտությունը, օրինակ, անհրաժեշտ է կողմերից ստանալ լրացուցիչ պարզաբանումներ ներկայացված ապացույցների կամ վեճի լուծման համար էական նշանակություն ունեցող այլ տեղեկությունների վերաբերյալ: Նիստ հրավիրելու դեպքում գործի քննության ու որոշման կայացման համար գործի քննության ժամկետը կարող է տևել մինչև 2 ամիս:

Եթե կատարողական թերթ տրամադրելու հարցի քննարկման ժամանակ դատարանը պարզում է, որ դատարանի վարույթում առկա է նաև արբիտրաժի վճիռը չեղյալ ճանաչելու վերաբերյալ դիմում, ապա այս երկու դիմումները միացվում են և քննվում են արբիտրաժի վճիռը չեղյալ ճանաչելու վերաբերյալ դիմումը քննող դատավորի կողմից՝ մեկ վարույթի շրջանակում: Այս դեպքում դատարանը պարտավոր է դիմումները քննել ու որոշումը կայացնել արբիտրաժի վճիռը չեղյալ ճանաչելու վերաբերյալ դիմումը վարույթ ընդունելու պահից մեկամսյա ժամկետում, իսկ լրացուցիչ պարզաբանումներ կամ ապացույցներ ներկայացնելու համար նիստ հրավիրելու դեպքում՝ երկու ամսվա ընթացքում:

Արբիտրաժի վճռի հարկադիր կատարման համար կատարողական թերթ տալուց հետո արգելվում է արբիտրաժի վճիռը չեղյալ ճանաչելու վերաբերյալ դիմում ներկայացնելը, բացառությամբ այն դեպքի, երբ վճիռը չեղյալ ճանաչելու վերաբերյալ դիմում ներկայացրած անձը հիմնավորում է արբիտրաժի վճռի հարկադիր կատարման համար կատարողական թերթ տալու վերաբերյալ դիմումով վարույթի

ընթացքում նման դիմում ներկայացնելու անհնարինությունը՝ իրենից անկախ պատճառներով:

Արբիտրաժային վճռի հարկադիր կատարման կամ օտարերկրյա արբիտրաժային վճռի ճանաչման ու հարկադիր կատարման դիմումը կարող է մերժվել կողմի միջնորդությամբ կամ դատարանի նախաձեռնությամբ, եթե առկա են դրա համար օրենքով սահմանված հիմքերը: Հաշվի առնելով, որ նշված հիմքերը նույնանում են Արբիտրաժային տրիբունալի չեղյալ ճանաչման համար օրենքով սահմանվող հիմքերին, վերջիններիս անդրադարձ կկատարվի հաջորդիվ:

Վերը նշված հիմքերի բացակայության դեպքում դատարանը բավարարում է վճռի կատարման կամ միջազգային արբիտրաժային վճռի ճանաչման ու կատարման համար ներկայացված դիմումը, որի կապակցությամբ կայացնում է պատճառաբանված որոշում: Դատարանի որոշումը օրենքի համաձայն ենթակա է հրապարակման դատարանների կողմից ընդհանուր կարգով քննվող գործերով կայացված վճիռների հրապարակման համար սահմանված եղանակով: Նշված կարգավորման մասով դատաիրավական պրակտիկայում առկա է խնդիր՝ պայմանավորված արբիտրաժային վարույթների գաղտնիության հետ: Նշված հանգամանքը հաշվի առնելով՝ այս պահին դատական իշխանության պաշտոնական կայքում չկա հասանելիություն «Առևտրային արբիտրաժի մասին» ՀՀ օրենքի հիման վրա ներկայացված դիմումներով կայացված որոշումներին, ինչով պայմանավորված որոշումները դատարանները շարունակում են թղթային եղանակով ուղարկել վարույթի մասնակիցներին, իսկ որոշման հրապարակման պահը պրակտիկայում մեկնաբանվում է դատական ակտի թղթային տարբերակը կողմին տրամադրվելու կամ ստանալու ամսաթիվը:

Քննարկվող դիմումներով դատարանի կայացրած որոշումներ ներքին վեճերով ուժի մեջ են մտնում հրապարակման պահից, իսկ միջազգային արբիտրաժային վճռի ճանաչման և հարկադիր կատարման վերաբերյալ դիմումներով՝ հրապարակման պահից յոթ օր հետո, եթե վերջինիս դեմ վերաքննիչ բողոք չի ներկայացվում:

Կարևոր է ընդգծել, որ արբիտրաժի վճռի հարկադիր կատարման համար կատարողական թերթ տալը դատարանի կողմից մերժելը կողմերին չի սահմանափակում վեճի լուծման համար կրկին դիմել արբիտրաժին, եթե արբիտրաժին դիմելու հնարավորությունն սպառված չէ, օրինակ, ժամկետները լրանալու հիմքով կամ արբիտրաժային համաձայնության բացակայության պատճառով: Կողմերն իրավունք ունեն իրենց միջև առկա վեճը ՀՀ օրենսդրությամբ սահմանված ընդհանուր կանոնների համաձայն լուծելու համար դիմել դատարան, եթե դատարանն ամբողջությամբ կամ մասնակիորեն մերժում է արբիտրաժի վճռի հարկադիր կատարման համար կատարողական թերթ տալը հետևյալ հիմքերից որևէ մեկով՝

- արբիտրաժային համաձայնությունն անվավեր ճանաչելու հետևանքով,

- Արբիտրաժային տրիբունալի կողմից վճիռ է կայացվել այնպիսի վեճի կապակցությամբ, որը նախատեսված չէր արբիտրաժային համաձայնությամբ կամ չի համապատասխանում արբիտրաժային համաձայնության պայմաններին, կամ որոշում է այնպիսի հարցեր, որոնք դուրս են արբիտրաժային համաձայնության սահմաններից:

3.12. Ո՞ր դեպքերում և ի՞նչ կարգով կարող են չեղյալ ճանաչվել արբիտրաժային վճիռները

Արբիտրաժային արդարադատության կարևորագույն առավելություններից մեկը արբիտրաժային վճիռների անբողոքարկելիությունն է ու վերջնական լինելը: Ուստի, խոսելով արբիտրաժային վճիռների չեղյալ ճանաչման ինստիտուտի մասին, կարևոր է ընդգծել, որ այս ինստիտուտը ոչ թե նախատեսում է վճիռների վերադասության կարգով բողոքարկում կամ դատական բողոքարկման միջոցով վերանայում, այլ վճիռների չեղյալ ճանաչում արբիտրաժային վարույթը մեկնարկի, ընթացքի կամ ավարտի ժամանակ Արբիտրաժային տրիբունալի կողմից թույլ տված ընթացակարգային այնպիսի խախտումների պատճառով, որոնք ուղղակիորեն ազդում են գործի ելքի վրա ու վերաբերում են՝

- արբիտրաժային համաձայնության առկայությանը կամ վավերությանը,
- գործը Արբիտրաժային տրիբունալի կողմից առհասարակ լսելու իրավասության (ամբողջությամբ կամ մասնակիորեն),
- Արբիտրաժային տրիբունալի անաչառությանն ու անկողմանկալությանը,
- վարույթի ընթացքում կողմին տրված հնարավորությանը՝ արտահայտելու իր դիրքորոշում,
- ՀՀ հանրային կարգին:

Արբիտրաժային տրիբունալի վճիռների չեղյալ ճանաչման հարցը կարող է քննարկվել երկու դեպքում՝

1. երբ ներկայացվել է վճռի հարկադիր կատարման դիմումի ըջանակներում կողմի միջնորդությամբ կամ սեփական նախաձեռնությամբ դատարանն անդրադառնում է վճռի չեղյալ ճանաչման հիմքերին,
2. նման դիմումով արբիտրաժային վարույթի մասնակիցը դիմել է դատարան՝ մինչև վճռի կատարումը:

Արբիտրաժային տրիբունալի չեղյալ ճանաչման հարցը քննում է Երևան քաղաքի առաջին ատյանի ընդհանուր իրավասության քաղաքացիական դատարանը: Եթե չեղյալ ճանաչման պահանջով դիմում է կողմը, ապա վերջինս պետք է ներկայացնի ապացույցներ, որոնք կհիմնավորեն ներքևում նշված հիմքերից որևէ մեկի կամ մի քանիսի առկայությունը. առ այն, որ՝

- արբիտրաժային համաձայնության կողմերից մեկը, իր հանդեպ կիրառելի իրավունքի համաձայն, եղել է անգործունակ,
- արբիտրաժային համաձայնությունն անվավեր է այն իրավունքի համաձայն, որը կողմերն ընտրել են իրենց վեճի նկատմամբ, իսկ այդպիսին ընտրած չլինելու դեպքում՝ Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրության համաձայն,
- վիճարկող կողմը պատշաճ ձևով տեղեկացված չի եղել արբիտրի նշանակման կամ արբիտրաժի մասին կամ այլ պատճառներով զրկված է եղել իր գործը (դիրքորոշումը) Արբիտրաժային տրիբունալում ներկայացնելու հնարավորությունից,
- Արբիտրաժային տրիբունալի կազմը կամ ընթացակարգը չի համապատասխանել կողմերի՝ օրենքին չհակասող արբիտրաժային համաձայնությանը, իսկ նման համաձայնության բացակայության դեպքում՝ օրենքին,
- Արբիտրաժային տրիբունալը դուրս է եկել իր իրավասության սահմաններից, այսինքն, վճիռ է կայացվել այնպիսի վեճի կապակցությամբ, որը նախատեսված չէր արբիտրաժային համաձայնությամբ կամ չի համապատասխանում արբիտրաժային համաձայնության պայմաններին կամ որոշում է այնպիսի հարցեր, որոնք դուրս են արբիտրաժային համաձայնության սահմաններից: Այս դեպքում կարող է չեղյալ ճանաչվել Արբիտրաժային տրիբունալի վճռի միայն այն մասը, որը ներառում է արբիտրաժային համաձայնությամբ չնախատեսված հարցեր, եթե արբիտրաժային համաձայնությամբ նախատեսված մասով կայացված որոշումները կարող են առանձնացվել այն որոշումներից, որոնք դուրս են արբիտրաժային համաձայնության սահմաններից:

Դատարանն իր նախաձեռնությամբ արբիտրաժային վճիռը կարող է չեղյալ ճանաչել, եթե գտնի, որ Հայաստանի Հանրապետության օրենսդրության համաձայն վեճի առարկան ենթակա չէր լուծման արբիտրաժի կողմից, կամ վճիռը հակասում է Հայաստանի Հանրապետության հանրային կարգին:

Կարևոր է հիշել, որ արբիտրաժային վճռի չեղյալ ճանաչման դիմումը դատարան կարող է ներկայացվել արբիտրաժային վճիռը կամ վճռի ուղղման, պարզաբանման կամ լրացուցիչ վճիռ կայացնելու մասին Արբիտրաժային տրիբունալի որոշումը (որոշման ամսով) ստանալու պահից եռամսյա ժամկետը լրանալուց հետո: Դատարանը, որին ներկայացվել է վճիռը չեղյալ ճանաչելու մասին դիմումը, կարող է կողմերից մեկի խնդրանքով կամ իր նախաձեռնությամբ որոշակի ժամանակով դադարեցնել հարցի քննությունը, որպեսզի հնարավորություն ընձեռի Արբիտրաժային տրիբունալին վերսկսելու արբիտրաժային վարույթը կամ ձեռնարկելու այլ միջոցներ, որոնք Արբիտրաժային տրիբունալի կարծիքով կարող են վերացնել Արբիտրաժային տրիբունալի վճռի չեղյալ ճանաչման հիմքերը:

Եթե արբիտրաժի վճիռը չեղյալ ճանաչելու վերաբերյալ դիմումը քննելիս պարզվում է, որ դատարանի վարույթում առկա է արբիտրաժի վճռի հարկադիր

կատարման համար կատարողական թերթ տալու վերաբերյալ դիմում, ապա նշված դիմումները միացվում և քննվում են արբիտրաժի վճռի համար կատարողական թերթ տալու վերաբերյալ դիմումը քննող դատավորի կողմից՝ մեկ վարույթի շրջանակում:

ՎԵՐՋԱԲԱՆ

Որպես Ձեռնարկի վերջաբան՝ ներկայացնում ենք այն տեղեկատվական համակարգերին ու պաշտոնական կայքերին հղումները, որոնք արբիտրաժային արդարադատությամբ հետաքրքրվող անձին հնարավորություն կտան ինքնուրույն ուսումնասիրել ոլորտը, գտնել հետաքրքրող տեղեկատվություն, ծանոթանալ կարգավորող օրենսդրությանը:

<https://amca.am> – Կենտրոնի պաշտոնական կայք

www.arlis.am – հայկական իրավական տեղեկատվական համակարգ, որտեղ տեղադրվում են ՀՀ նորմատիվ իրավական ակտերը (օրենքներ, ՀՀ կառավարության, ՀՀ վարչապետի որոշումներ, պետական մարմինների ու պաշտոնատար անձանց որոշումներ, հրամաններ և այլն), ՀՀ կողմից վավերացված միջազգային պայմանագրերը, ՄԻԵԴ վճիռները, ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի որոշումները, ԵԱՏՄ ակտերը, տեղական ինքնակառավարման մարմինների ակտերը և ՀՀ օրենսդրության մաս կազմող այլ ակտեր:

www.datalex.am – ՀՀ դատական տեղեկատվական համակարգ, որտեղ կարելի է տեսնել ՀՀ բոլոր դատարանների նիստերի ժամանակացույցները, կողմերի և այլ տվյալներով կատարել որոնում ու գտնել հետաքրքրող դատական գործը, փնտրել հետաքրքրող իրավական ոլորտին վերաբերող դատական գործեր ու դատական ակտեր, հետևել սեփական գործով վարույթի ընթացքին, փնտրել ՄԻԵԴ որոշումներ ու ՀՀ Վճռաբեկ դատարանի նախադեպային որոշումներ:

<https://court.am> – ՀՀ դատական իշխանության պաշտոնական կայք, որտեղ կարելի է գտնել ամբողջական տեղեկատվություն ՀՀ դատարանների, դատավորների մասին, ծանոթանալ դատական իշխանությանը վերաբերող նորություններին և այլն:

<https://uncitral.un.org> - ՄԱԿ-ի Միջազգային առևտրային իրավունքի հանձնաժողովի պաշտոնական կայք, որտեղ կարելի է գտնել ինչպես կառույցի կողմից ընդունված ուղենշային կանոնները, այնպես էլ առևտրային իրավունքին առնչվող տեսական գրականություն, հետազոտական աշխատանքներ, վերլուծություններ, տարեգրքեր:

<https://www.legal500.com> - աշխարհի տարբեր փաստաբանական գրասենյակների վերաբերյալ տվյալների հարթակ, որտեղ առկա են նաև կայքում գրանցված գրասենյակների իրավաբանների կողմից կատարված վերլուծություններ, հոդվածներ, ներառյալ արբիտրաժային արդարադատությանը վերաբերող նյութեր:

<https://chambers.com> - աշխարհի տարբեր փաստաբանական գրասենյակների վերաբերյալ տվյալների հարթակ, որտեղ առկա են նաև կայքում գրանցված գրասենյակների իրավաբանների կողմից կատարված վերլուծություններ, հոդվածներ, ներառյալ արբիտրաժային արդարադատությանը վերաբերող նյութեր:

<https://www.globalarbitrationnews.com> – տարբեր երկրներում ներկայացուցչություն ապահովող հայտնի փաստաբանական գրասենյակներից մեկի՝ «Baker McKenzie»

կողմից վարվող իրավաբանական բլոգ, որը վերաբերում է արբիտրաժային արդարադատությանը:

<https://www.lexology.com> – կարելի է գտնել իրավունքի տարբեր ճյուղերին, ներառյալ արբիտրաժային արդարադատությանը վերաբերող իրավական վերլուծություններ:

<https://globalarbitrationreview.com> – կայքին անդամագրությունը հնարավորություն է տալիս ծանոթանալ արբիտրաժային արդարադատությանը վերաբերող նորություններին, վերլուծություններին, ազգային դատարանների որոշումներին:

www.kluwerarbitration.com - կայքին անդամագրությունը հնարավորություն է տալիս ծանոթանալ արբիտրաժային արդարադատությանը վերաբերող նորություններին, վերլուծություններին, ազգային դատարանների որոշումներին:

Արբիտրաժ իրականացնելու պահանջի օրինակելի ձև

ԱՐԲԻՏՐԱԺԻ ԵՎ ՀԱՇՏԱՐԱՐՈՒԹՅԱՆ ՀԱՅԱՍՏԱՆՅԱՆ ԿԵՆՏՐՈՆ
ԱՐԲԻՏՐԱԺԱՅԻՆ ԳՈՐԾ

[ՀԱՅՅՎՈՐԻ ԱՆՎԱՆՈՒՄԸ]

(ՀԱՅՅՎՈՐ)

-ԵՎ-

[ՊԱՏԱՍԽԱՆՈՂԻ ԱՆՎԱՆՈՒՄԸ]

(ՊԱՏԱՍԽԱՆՈՂ)

ՄԻՋԵՎ

**ԱՐԲԻՏՐԱԺ ԻՐԱԿԱՆԱՑՆԵԼՈՒ
ՊԱՀԱՆՋ**

[Արբիտրաժ իրականացնելու պահանջի ամսաթիվը]

I. ԸՆԴՀԱՆՈՒՐ ԴՐՈՒՅԹՆԵՐ

1. Արբիտրաժի իրականացնելու սույն պահանջը ներկայացվում է [Հայցվորի անվանումը] (այսուհետ՝ «Հայցվոր») անունից՝ Արբիտրաժի և հաշտարարության հայաստանյան կենտրոնի արբիտրաժային կանոնների (այսուհետ՝ Արբիտրաժային կանոններ) 5-րդ հոդվածի համաձայն ընդդեմ [Պատասխանողի անվանումը] (այսուհետ՝ «Պատասխանող»), (այսուհետ՝ միասին՝ «Կողմեր»):

2. Արբիտրաժ իրականացնելու սույն պահանջը պարունակում է տեղեկություններ հետևյալի վերաբերյալ.
 - i. Կողմերից յուրաքանչյուրի անվանումը, նկարագրությունը և հասցեն (II),
 - ii. Պահանջների հիմքում ընկած վեճի բնույթի և փաստական հանգամանքների նկարագրությունը (III).
 - iii. Վեճի լուծման վերաբերյալ արբիտրաժային վերապահումը, կիրառելի իրավունքը, դրույթներ արբիտրաժի վայրի և լեզվի վերաբերյալ (կողմերի միջև կնքված համաձայնությունը և այլ վերաբերելի համաձայնությունները) (IV),
 - iv. Արբիտրաժային տրիբունալի ձևավորման կարգը (V),
 - v. Հայցապահանջ (VI),
 - vi. Հայցվորի կողմից կատարված վճարները (VII):

3. Սույն վեճը վերաբերում է Պատասխանողի [խախտման համառոտ նկարագրությունը և պահանջ(ներ)ի բնույթը]:

II. ԿՈՂՄԵՐԸ

Ա. Հայցվոր

4. Հայցվորը [Հայցվորի լրիվ անվանումը] [գրանցման պետության պաշտոնական անվանումը]-ում գրանցված և [կազմակերպության ամբողջական հասցեն]

հասցեում գործունեություն ծավալող կազմակերպություն է *[միայն իրավաբանական անձանց պարագայում]*:

5. Հայցվորի տվյալներն են՝

[Հայցվորի լրիվ անվանումը]

[Հայցվորի իրավաբանական հասցեն]

[Հայցվոր կազմակերպության տնօրենի անվանումը] *[միայն իրավաբանական անձանց պարագայում]*

[Հայցվորի հեռախոսահամարը]

[Հայցվորի էլեկտրոնային փոստի հասցեն]

[Հայցվորի համար ծանուցումների նախընտրելի միջոցը և ծանուցման համար անհրաժեշտ տեղեկատվությունը]

6. Հայցվորի ներկայացուցիչ *[առկայության պարագայում]*

[Հայցվորի ներկայացուցչի անվանումը]

[Հայցվորի ներկայացուցչի հեռախոսահամարը]

[Հայցվորի ներկայացուցչի էլեկտրոնային փոստի հասցեն]

[այլ տեղեկություններ]

Բ. Պատասխանող

7. Պատասխանողը [Պատասխանողի լրիվ անվանումը] [գրանցման պետության պաշտոնական անվանումը]-ում գրանցված և [կազմակերպության ամբողջական հասցեն] հասցեում գործունեություն ծավալող կազմակերպություն է *[միայն իրավաբանական անձանց պարագայում]*: *[Լրացրե՛ք պատասխանողի գործարար գործունեության համառոտ նկարագրությունը՝ ներկայացնելով բիզնեսի չափը, աշխատողների թիվը, շուկայական դիրքը, եկամուտը և այլն, ըստ անհրաժեշտության:]* *[միայն իրավաբանական անձանց համար]*

8. Պատասխանողի տվյալներն են՝

[Պատասխանողի լրիվ անվանումը]

[Պատասխանողի իրավաբանական հասցեն]

[Պատասխանող հանդիսացող կազմակերպության տնօրենի անվանումը] *[միայն իրավաբանական անձանց պարագայում]*

[Պատասխանողի հեռախոսահամարը]

[Պատասխանողի էլեկտրոնային փոստի հասցեն]

III. ՊԱՀԱՆՋՆԵՐԻ ՀԻՄՔՈՒՄ ԴՐՎԱԾ ՎԵՃԻ ԲՆՈՒՅԹՆ ՈՒ ՓԱՍՏԱԿԱՆ ՀԱՆԳԱՄԱՆՔՆԵՐԸ

Ա. Նախապատմություն և փաստական հանգամանքներ

9. [Ներկայացրե՛ք պատասխանողի այն գործողությունները (անգործություն), որն առաջացրել է սույն արբիտրաժ իրականացնելու պահանջում ներկայացվող պահանջները].

Բ. Պահանջի իրավական հիմքը

10. [Ներկայացրե՛ք պատասխանատվության հիմքը՝ պայմանագրային կամ այլ]

Գ. Պատասխանողի կողմից իր պարտավորությունների խախտումը

11. [Ներկայացրե՛ք պատասխանողի կողմից իր պարտավորությունների խախտումը]

[Ներկայացրե՛ք հայցվորի կրած վնասների նկարագրությունը, որոնք առաջացել են պատասխանողի կողմից իր պարտավորությունների խախտման փաստի հիմքով]

Հայցվորի կրած վնասների ընդհանուր չափը կազմում է [ավելացրե՛ք վնասների չափը]:

IV. ՎԵՃԻ ԼՈՒԾՄԱՆ ՎԵՐԱԲԵՐՅԱԼ ԱՐԲԻՏՐԱԺԱՅԻՆ ՎԵՐԱՊԱՀՈՒՄԸ, ԿԻՐԱՌԵԼԻ ԻՐԱՎՈՒՆՔԸ, ԱՐԲԻՏՐԱԺԻ ԼԵՂՈՒՆ ԵՎ ՎԱՅՐԸ

Ա. Արբիտրաժային վերապահումը

12. Սույն արբիտրաժ իրականացնելու պահանջի կապակցությամբ արբիտրաժային վարույթը նախաձեռնվում է՝ հիմք ընդունելով կողմերի միջև առկա արբիտրաժային համաձայնությունը [կցված], որը նախատեսում է ...

13. [ՀԱՅԵՏՈՂԱԿԱՆ. Որոշ դեպքերում արբիտրաժային վարույթը կարող է նախաձեռնվել միայն այն պարագայում, երբ հայցվորը նախքան արբիտրաժ իրականացնելու պահանջի ներկայացումը կատարել է համաձայնությամբ ստանձնած իր որոշ պարտավորությունները, օրինակ՝ փորձել է վեճը լուծել բանակցությունների կամ այլ խաղաղ եղանակով: Այդպիսի դեպքում ներկայացնել համապատասխան ապացույցներ առկա պայմանները պահպանելու վերաբերյալ]

Բ. Արբիտրաժի վայրը

14. Համաձայն արբիտրաժային համաձայնության հոդված [նշե՛ք արբիտրաժային համաձայնության այն հոդվածը, որտեղ նախատեսված է արբիտրաժի վայրը], արբիտրաժի վայրն է [նշե՛լ քաղաքը և պետությունը]:
15. [ՆՇՈՒՄ. Հայցվորը կարող է ավելացնել արբիտրաժի վայրի վերաբերյալ ցանկացած այլ նկատառում]

Գ. ԿԻՐԱՌԵԼԻ իրավունքը

16. Արբիտրաժային համաձայնությունը կարգավորվում է [նշե՛ք՝ որ երկրի իրավունքն է կիրառվում պայմանագրի նկատմամբ] օրենսդրությամբ՝ համաձայն [նշե՛ք արբիտրաժային համաձայնության հոդվածը, որտեղ դա ներկայացված է], որը սահմանում է հետևյալը.

[Ամբողջությամբ նշեք այն դրույթները, որտեղ սահմանված է կիրառելի իրավունքը]:

17. [ՆՇՈՒՄ. Հայցվորը կարող է ավելացնել կիրառելի իրավունքի վերաբերյալ ցանկացած այլ նկատառում]

Դ. Արբիտրաժի լեզուն

18. Համաձայն արբիտրաժային համաձայնության հոդված [նշեք արբիտրաժային համաձայնության հոդվածը, որտեղ նշված է արբիտրաժի իրականացման լեզուն]-ի արբիտրաժի իրականացման լեզուն [ավելացրե՛ք արբիտրաժի լեզուն]-ն է:
19. [ՆՇՈՒՄ. Հայցվորը կարող է ավելացնել արբիտրաժի լեզվի վերաբերյալ

ցանկացած այլ նկատառում]

**V. ԱՐՔԻՏՐԱԺԱՅԻՆ ՏՐԻԲՈՒՆԱԼԻ ՁԵՎԱՎՈՐՈՒՄԸ [ՆՇՈՒՄ.
ԱՐՔԻՏՐԱԺԱՅԻՆ ԿԱՆՈՆՆԵՐԻ 14-ՐԴ ՀՈԴՎԱԾ]**

20. Համաձայն արբիտրաժային համաձայնության [նշեք արբիտրաժային համաձայնության հոդվածը, որը նախատեսում է տրիբունալի ձևավորման կարգ]-
րդ հոդվածի՝ [ներկայացրե՛ք համաձայնությունում առկա դրույթները՝ տրիբունալի
ձևավորման վերաբերյալ, ներառյալ՝ արբիտրների թիվը, եթե նշված է
արբիտրաժային վերապահման մեջ, և նշանակման կարգը:]

*[ՆՇՈՒՄ. Եթե կողմերը նախկինում համաձայնության չեն եկել արբիտրաժային
տրիբունալի կազմի վերաբերյալ, հայցվորը պետք է առաջարկություններ ներկայացնի
արբիտրների թվի, նրանց նշանակման կարգի և ընտրության վերաբերյալ՝
Կանոնների 13-րդ և 14-րդ հոդվածների դրույթներին համապատասխան]*

21. [ՆՇՈՒՄ. Այն պարագայում, երբ արբիտրաժային համաձայնությունը նախատեսում
է մեկ արբիտրից բաղկացած արբիտրաժային տրիբունալի ձևավորում]

Համաձայն [նշե՛լ արբիտրաժային համաձայնության այն դրույթը, որը նախատեսում
է տրիբունալի ձևավորումը] և Արբիտրաժային կանոնների 14-րդ հոդվածի՝ հայցվորն
առաջադրում է [առաջարկվող միանձնյա արբիտրի անվանումը]-ին որպես
միանձնյա արբիտր հաստատման համար: Ըստ Հայցվորի իմացության՝
[առաջարկվող արբիտրի անվանումը] անկախ է սույն արբիտրաժային գործում
ներգրավված կողմերից: [Առաջադրված արբիտրի անվանումը] կոնտակտային
տվյալները հետևյալն են.

[Միանձնյա արբիտրի անվանումը]

[Միանձնյա արբիտրի հասցեն]

[Միանձնյա արբիտրի հեռախոսահամարը]

[Միանձնյա արբիտրի էլեկտրոնային փոստի հասցեն]

22. [ՆՇՈՒՄ. Այն պարագայում, երբ արբիտրաժային համաձայնությունը նախատեսում
է երեք արբիտրներից բաղկացած արբիտրաժային տրիբունալի ձևավորում]
Համաձայն [նշե՛լ արբիտրաժային համաձայնության այն դրույթը, որը նախատեսում
է տրիբունալի ձևավորումը] և Արբիտրաժային կանոնների 14-րդ հոդվածի՝ հայցվորն

առաջադրում է [առաջարկվող համա-արբիտրի անվանումը]-ին որպես արբիտր հաստատման համար: Ըստ Հայցվորի իմացության՝ [առաջարկվող արբիտրի անվանումը] անկախ է սույն արբիտրաժային գործում ներգրավված կողմերից: [Առաջադրված արբիտրի անվանումը] կոնտակտային տվյալները հետևյալն են.

[Արբիտրի անվանումը]

[Արբիտրի հասցեն]

[Արբիտրի հեռախոսահամարը]

[Արբիտրի էլեկտրոնային փոստի հասցեն]

VI. ՀԱՅՑԱՊԱՀԱՆՋ

23. Այսպիսով, հայցվորը խնդրում է արբիտրաժային տրիբունալին կայացնել վճիռ հետևյալի մասին.

- i. Արբիտրաժային տրիբունալն իրավասու է քննել Կողմերի միջև առկա սույն վեճը,
- ii. պատասխանողը խախտել է իր պարտավորությունները՝ մասնավորապես [նկարագրել՝ պատասխանողի պատասխանատվության հիմքը],
- iii. պատասխանողին պարտավորեցնել փոխհատուցել հայցվորի կրած այն վնասներն ու կորուստները, որոնք պատճառվել են Պատասխանողի կողմից պայմանագրի խախտման հետևանքով: Այն գնահատվում է [Տեղադրել՝ հայցվորի կրած վնասների գնահատումը],
- iv. պատասխանողին պարտավորեցնել վճարել արբիտրաժային վարույթի հետ կապված բոլոր վճարները, ներառյալ՝ հայցվորի ներկայացուցչի ծախսերը,
- v. [Հայեցողական: պարտավորեցնել պատասխանողին վճարելու տոկոսներ [նշել պայմանագրով նախատեսված տոկոսների չափը] համաձայն [նշել իրավական հիմքը] վերը նշված վճարների նկատմամբ սկսած դրանց առաջանալու պահից մինչև վճարում կատարելու պահը,
- vi. Հայցվորը պահպանում է իր իրավունքը ներկայացնելու ցանկացած պահանջ, որը բխում է կամ կապված է սույն արբիտրաժ իրականացնելու պահանջում նկարագրված վիճելի հարցերի հետ կամ այլ կերպ ծագել է կողմերի միջև, ինչպես նաև կարող է.

- vii. փոփոխել կամ լրացնել ներկայացված հայցապահանջը,
- viii. ներկայացնել այնպիսի փաստական կամ իրավական փաստարկներ և/կամ ապացույցներ (ներառյալ՝ վկաների ցուցմունքները, փորձագետի եզրակացությունները և այլ փաստաթղթեր), որոնք կարող են անհրաժեշտ լինել գործը ներկայացնելիս կամ պատասխանողի կողմից ներկայացված ցանկացած գործ հերքելու համար.
- ix. դիմել հայցի ապահովման միջոցներ կիրառելու միջնորդությամբ այս Արբիտրաժային տրիբունալին կամ որևէ իրավասու ազգային դատարանի:

VII. ՎՃԱՐՆԵՐԸ

24. Համաձայն Արբիտրաժային կանոնների հավելված 1-ի՝ հայցվորը ներկայացնում է ... ՀՀ դրամի չափով արբիտրաժային վճարները վճարած լինելու վերաբերյալ ապացույց:

Հարգանքներով՝

[Հայցվորի և/կամ Հայցվորի ներկայացուցչի անունը]

[Հայցվորի և/կամ Հայցվորի ներկայացուցչի ստորագրությունը]

**[ԿԱՄԸՆՏՐԱԿԱՆ]
ԿԻՑ ՆԵՐԿԱՅԱՑՎՈՒՄ Է**

	Փաստաթղթի տեսակը / մանրամասները	Էջ
1.	[•]	